KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

İRAN ÇEK HUKUKU ve TÜRKİYE ÇEK HUKUKU KARŞILAŞTIRMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Keyvan KHOSHANDAM

EYLÜL, 2017

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

İRAN ÇEK HUKUKU ve TÜRKİYE ÇEK HUKUKU KARŞILAŞTIRMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Keyvan KHOSHANDAM

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Mustafa TÜYSÜZ

EYLÜL, 2017

TRABZON

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesine uygun olarak elde edildiğini beyan ediyorum, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, ve aksi durumda yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Keyvan KHOSHANDAM

22/09/2017

ÖNSÖZ

Günümüz hayattında hukuk kurallarının çok önemli roller oynadığı bilinmektedir. Ben de bu hukuk dünyasının dallarından biri olan Ticaret Hukuku altında yeralan Çek Hukuku hakkında çalışmaya karar verdim. Bu çalışmada Çek Hukuku hakkında bilgiler verilecek ve İran Çek Hukuku ve Türkiye Çek Hukuku kıyaslamaları yapılacaktır.

Yüksek lisans çalışmasında, bana yardımcı olan ve her zaman bilgileri ve samimiyeti ile bana yol gösteren sayın Doç. Dr. Mustafa Tüysüz hocama sonsuz teşekkürlerimi iletiyorum. Ayrıca KTÜ Hukuk bölümünün eski Dekanlarından olan sayın Prof. Dr. Osman Pehlivan hocama da sonsuz teşekkür ediyorum.

Trabzon, Eylül 2017 Keyvan KHOSHANDAM

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **V**

ÖZET ..... **IX**

ABSTRACT ..... **X**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **XI**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM **4-29**

1. İRAN TİCARET KANUNU HAKKINDA GENEL BİLGİLER **4**

1.1. İran Ticaret Kanununda Çek Mevzuatı 4

1.2. İran Çek Kanunu Hakında Bilgiler 6

1.3. Sudur Çek Kanunu 6

1.4. Garantili Çek Kanunu, 1955 Onayı 14

1.5. Çekin Başka Belgelerle Farklılıkları 15

1.5.1. Çek ve Adi (normal) Belgelerin Farklılıkları 15

1.5.2. Çek ve Resmi Belgelerin Farklılıkları 16

1.5.3. Çek ve Ticari Belgelerin Farklılıkları 16

1.5.3.1. Çek ve Sifte Farkları 16

1.5.3.2. Çek ve Berat Farkları 17

1.6. Çekin Bir Resmi Belge Olması 17

1.7. Çeklerin Türleri 18

1.7.1. Adi (Normal) Çekler 18

1.7.2. Has (Özel) Çekler veyaTazmin Olunmuş (garantili) Çekler 18

1.7.2.1. İran Milli Bankasının Tazmin Ettiği Çek 18

1.7.2.2. İran Çek Kanununda Tanımlanmış Olan Tazmini Çekler (garantili) 19

1.7.3. Onaylanılmış (Teyitli) Çekler 20

1.7.4. Seyahat Çeki 20
1.8. Çekin Şekil Şartları 21
1.8.1. Çek Kelimesinin Yazılması. 21
1.8.2. Ödeme Emri 21
1.8.3. Ödeyecek Olan Kişi veya Tarafın adı (Muhatap Banka) 21
1.8.4. Düzenlendiği Yer 22
1.8.5. Düzenlendiği Tarih 22
1.8.6. Lehdar Kişinin Kimliği 22
1.8.7. Çekte Keşidecinin İmzası 23
1.9. Çekin Tarafları 23
1.9.1. Genel Olarak 23
1.9.2. Keşideci Şahısın Durumu 23
1.9.3. Muhatap Tarafın Durumu 24
1.9.4. Lehdarın veya Hamil Tarafın Durumu 24
1.10. Çekte Karşılık 25
1.11. Karşılıksız Çek Keşide Eden Kişinin Takip Usulü 26
1.11.1. Lehdarın Şikayeteçi Olması 27
1.11.2. Bankadan Karşılıksız Olmasına Dair Belge Almak 27
1.12. Karşılıksız Çeklerde Yetkili Mahkeme 28

İKİNCİ BÖLÜM 30-49

2. KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDE ETMENİN CEZAİ DURUMU 30

2.1. Karşılıksız Çeklerin Hukuki ve Cezai Olma Sebepleri 34
2.2. Karşılıksız Çek Keşide Etmek Suçunun Unsurları 36
2.2.1. Kanuni Unsuru 36
2.2.2. Maddi Unsuru 38
2.2.3. Manevi Unsuru 40
2.3. Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Cezası 40
2.3.1. Karşılıksız Çekin Cezai Yönü 40
2.3.2. Karşılıksız Çek Keşide Etmek 41
2.3.3. Çek Keşide Ettikten Sonra, Hesaptan Parayı Çekmek 42
2.3.4. Çekin Ödenmemesine Dair Emretmek 42

2.3.5. Çek Yaprağını Doğru Olmayan Şekilde Düzenlemek 42
2.4. Karşılıksız Çek Çekmenin Tekrarı Durumunda Özel Teşdid (Ağırlaştırılması) 43
2.5. Çekin Cezai Muafiyeti 46
2.5.1. Kesin Muaflık 47
2.5.2. 7.Maddede Yazılan Muaflık 47
2.5.3. 9. Maddede Yazılan Muaflık 47
2.5.4. 11. Maddede Yazılan Muaflık 47
2.5.5. 12. Maddede Yazılan Muaflık 48
2.5.6. 13. Maddede Yazılan Muaflık: 49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 50-99

3. TÜRKIYE'DE ÇEK KANUNLARI VE İRAN KANUNLARIYLA KIYASLAMA 50

3.1. Genel Olarak 50
3.2. Çekin Hukuki Niteliği 51
3.3. Çekin Poliçeden Farkları: 52
3.4. Çekin Bonodan Farkları: 53
3.5. Türk Ticaret Kanununa Göre Çekin Şekil Şartları ve İran Kanunlarıyla Kıyaslama 53
3.6. Belirli Bir Meblağın Kayıtsız ve Şartsız Ödenmesi Emri 56
3.7. Ödeyecek Kimsenin (Muhatap) Adı ve Soyadı 57
3.8. Ödeme Yeri 58
3.9. Düzenleme Günü ve Yeri 58
3.9.1. Düzenleme günü 58
3.9.2. Düzenlenme Yeri 60
3.9.3. İran Hukukunda Düzenleme Yeri 60
3.10. Düzenleyenin İmzası 60
3.11. İran Hukukunda Düzenleyenin İmzası 61
3.12. Çek Karnelerinin Bankalar Tarafından Bastırılması 62
3.12.1. İran Kanununda Çek Defterleri Bastırılması 63
3.13. 3167 Sayılı Kanun ve İran Çek Kanunlariyla Kıyaslama 64

3.14. Sorumluluk: 66
3.14. Çek Defterleri: 66
3.16. İbraz ve Ödeme: 67
3.17. Çek Karşılığının Ödenmemesi: 68
3.18. Hesaben Tesviye: 69
3.19. İhtar: 70
3.20. Düzeltme Hakkı: 71
3.21. Bildirme ve Duyuru: 71
3.22. Bankanın Sorumlu Olduğu Miktar: 72
3.23. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca İlan Edilecek Hususlar: 72
3.24. Tebligat Adresi: 73
3.25. İhtara ve Yasaklamaya Uymayanlar: 74
3.26. Yetkili Olmadığı Halde Çek Defteri Basanlar ve Bastıranlar: 75
3.27. Bankalara Uygulanacak Cezalar: 76
3.28. Karşılıksız Çek: 76
3.29. Karşılıksız Çekte Gecikme Faizi: 77
3.30. Soruşturma ve Kovuşturma Usulü, Görevli ve Yetkili Mahkeme: 78
3.31. Davanın Açılmasına Engel Olan, Davayı Düşüren ve Cezayı Ortadan Kaldıran Nedenler: 80

SONUÇ ve ÖNERİLER 100

YARARLANILAN KAYNAKLAR 103

ÖZGEÇMİŞ 106

ÖZET

İran'da aynı Türkiye ve dünyanın birçok memleketleri gibi kambiyo senetleri yaygın olarak kullanılmaktadır. İran'da kambiyo senetleri üç çeşittir ki onlara Farsçada sifte (bono), berat (poliçe) ve çek denmektedir. Tezimizin konusu İran çek hukuku ve Türkiye çek hukuku karşılaştırmasıdır. Eğer çek evraklarını İran ve Türkiye arasında kıyaslamak istersek, şu hususu rahatlıkla söyleyebiliriz ki çek evraklarının kullanılması İran'da çok yaygındır. Ayrıca şu hususu da vurgulayabiliriz ki İranda birçok kişi çek defterleri kullanılmaktadır, oysaki Türkiye'de çek evrakları daha çok tacirler tarafından kullanılmakta olup tacirlere özel çek defterleri tasarlanmıştır. Buna aksilik İran'da tacirlere özel bir çek defteri tasarlanmamıştır. İran'da bankalar müşterilerin birçoğuna çek defterleri teslim etmektedir, Ayrıca ifade edebiliriz ki İran'da banka hesabı açmaya ehliyeti olan her şahıs bir cari veya çek hesabı da açabilmektedir. Kanaatimce bu durum çok büyük bir risk olup halk için büyük ekonomik problemler yaşatmaktadır ve karşılıksız olan çeklerin sayısını her gün fazlalaşmaktadır.

Bankalar tarafından çek hesabı açabilmek için genel olarak şu şartlar var olmaktadır:

1. Çek hesabı açmak isteyen kişinin çalışıyor olması ve bir maaşının olması.
2. Çek hesabına belli bir miktarda para bulunmasi.
3. Bir başka kişinin, yeni hesap açmak isteyen kişiye zamin (kefil) olması ve zamin olan kişinin de bizzat kendi çek hesabı olması.

İran Ticaret Kanunun 310.maddesinden 318 maddesine kadar çek hakkında hükümler yer almaktadır.

İran'da kanunların çoğu İslam hukukuna dayandığından başka ülkelerle farklı düzenlemeler bulunmaktadır bununla birlikte ticaret konusunda İslam Hukukunda çok fazla kural olmadığından İran kanun koyucusu da dünya ticaret kurallarına uymaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Iran Çek Kanunu, Türkiye Çek Kanunu, İran Ticaret Kanunu, Sudur Çek Kanunu

ABSTRACT

At Iran’s trade bazaar like Turkey and many other countries the Cheque papers has too important roles. There are three kinds of important commercial documents that in Iran those names are, Sefteh, Berat and Cheque. This thesis issue's is about Iran’s Cheque Law and comparing with Turkey’s Cheque law. We easily can say that in Iran the Cheque papers are more common than, in Turkey. Also we can say that in Iran most of the people use the Cheque papers instead of currency whenas in Turkey cheque papers usually are used by merchants and in Turkey special cheque papers designed by banks but in Iran ther is no any special cheque for merchants. Iranian banks gives cheque papers to most of their customers without any hard terms, and maybe we can say that, any person who can has a normal account, also can has a cheque account, and I think that this is the reason of too many econemical problems at Iran, and the number of bad cheuqe or overdrafts are increasing the day after day.

1. The banks have couple terms for opening cheque accounts that we repute them
2. The man who wants to has a cheque account must work and has salary Put a rate of money at the cheque account
3. A man who has a cheque account by himself, warranty the new man who wants to open a cheque account

At Iran’s commercial law, the fourth part is about cheque. The cheque and Berat and Sefteh are commercial documents.

At Iran’s commercial Law from 310 article to 318 is about cheque papers.

As there at Iran’s law the most of the rules are the Islamic rules, it is the reason of differenty of Iran’s law but in the commercial law Irans rules are almostly same as the word because the Islamic rules is not about the trade and commercial.

Key Words: Iran Cheque Law, Turk Cheque Law, Iran Commercial Law,

KISALTMALAR LİSTESİ

TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TL	: Türk Lirası
F.	: Fıkra
İTK	: İran Ticaret Kanunu
İÇK	: İran Çek Kanunu
MK	: Türk Medeni Kanunu
İMK	: İran Medeni Kanunu
md	: Madde
İMB	: İran Milli Bankası
İBK	: İran Bankacılık Kanunu
İCK	: İran Ceza Kanunu
İMUK	: İran Medeni Usul Kanunu

GİRİŞ

İran ticaret piyasasında da aynı Türkiye ve birçok diğer ülke gibi çek evrakının önemli bir rol sahibi olması bilinmektedir ama söz konusu özellikle İran çek hukukunda olduğuna göre şunu vurgulayabiliriz ki İran piyasasında çek bir hukuki ve ticari belge olarak Türkiye kıyasında daha yaygın olarak kullanılmaktadır. Şöyle ki İran'da çek evrakını nakit para yerine kullanan insanların sayısı çok fazla ve bankalar ister özel veya devlet bankaları, müşterilere çek defterlerini daha kolay bir şekilde vermektedir. Her hesap açmaya kadir olan özel veya tüzel kişi hemen hemen çek hesabı açabilmektedir ve çek defteri almaya kadirdir ama bu mevzunun bu kadar basit olması çok fazla sayıda problemlere yol açmaktadır ve karsılıksız çek sayısının hergün fazlalaşmasına sebep olmaktadır.

İran'da çek evraklarının üretilmesi (1932 yılında) İran Ticaret Kanununun yazılmasıyla birlikte olmuştur ama o yıllarda daha herkes tarafından kullanılır hale gelmemiştir. 1933 yılında İTK (İran Ticaret Kanunu) 238.maddesi düzenlenmiş ve onda karşılıksız çeklerin cezası açıklanmıştır ve onu dolandırıcılık olarak tanımlamıştır.

Yıllar sonra çek evraklarının çok daha yaygınlaşmış olduğundan 1952 yılında İran Çek Kanunu 12 Madde ve 5 Fıkrada düzenlenmiştir ve aynı yıl İTK'de ilk olarak karşılıksız çek keşide etmek bağımsız olarak suç olmaya dönüşmüştür.[1]

Bankalar tarafından bir çek hesabı açabilmek için birkaç şartın sağlanması gerekmektedir ki bunlar şunlardır:

1. Çek hesabı sahibinin çalışması ve bu çalışma sebebiyle aylık bir gelirin olmduğuna dair bir belge
2. Çek hesabına belli bir miktarda para yatırılmış olma

---

1 http://www.aftabir.com/articles/view/social/law/c4c1180783160_check_p1.php

3. Çek dilekçesini dolduran kişiyi garanti eden bir başka kişi ki bizzat kendisinin de aynı bankada çek hesabının bulunması

İran Ticaret Kanunun dördüncü bölümünde, çek, sifte [2] ve berat [3] senetlerinin hakkında maddeler yazılmıştır. Bu senetler ticari esnad[4] olarak adlandırılmıştır.

Belirtelim ki İran Ticaret Kanunun birçok kısmı Fransa Ticaret Kanunudan alınmıştır.

Ayrıca ifade edebiliriz ki berat, çek ve sifte evrakları tacir olmayan kişiler arasında kullanılmış olsa bile ticaret kanunun kapsamındadır ve onlara ticari senetler denmektedir. Yine ifade edebiliriz ki ticari senetlerin tamamı bu senetler değildir ve ticaret dünyasında böyle ticari belgelerin sayısı çoktur. Ama bunlara rağmen İran'da ticari esnaddan niyet genel olarak çek, sifte ve berattır ki bu tezde özel olarak en yaygın olanı yani çek hakkında inceleme yapılmıştır.

Yukarıda da temas edildiği gibi çek, sifte ve berattan başka bir sürü ticari belgeler de vardır ama bu üç belgenin birkaç müşterek yönleri vardır ki bunları birbirne çok yakın kılmaktadır. Mesela bu üç ticari belgelerin ciro kabiliyetleri vardır ve bunların her üçünün değeri onlarda yazılmış olan meblağlara bağlıdır. Ayrıca bunların her üçü birer bir maddi ve parasal taahhüttür ve hepsinin kısa bir zamanda nakde dönüşmeleri şart olmaktadır.

Bahsettiğimiz senetlerin hepsi kendi çapında para rölünü oynamaktalar ama bunlar ve nakit para arasında bir büyük farklılık var ki bir ticari veya genel bir alışverişte nakit para kullanan alıcı (yani borçlu) artık beri ul zimme [5] olmaktadır ama bu ticari senetlerle alış yapan kişiler daha beri ul zimme olmamışlar taki bu evrakların üzerinde yazılı olan

---

2 Sifte veya fethi talep bir emre yazılı senet (belge)dir ki onu imzalayan kişi taahhütte bulunuyor, belli bir zamanda o belgede belli olan miktarda parayı lehdar kişiye ödesin.

3 Berat bir üç taraflı senettir. Orada, bir şahıs başka bir şahıstan belli bir zamanda belli bir miktarda parayı üçüncü bir şahsa ödemesini ister.

4 Birkaç sennet. Arapçada bir kelimeni iki yoldan çoğaltılması mümkündür, 1. Her dilde olduğu gibi sonuna ek eklemek 2. Cem un mükkeser dediğimiz bir çoşalış şekli ki ek eklemeden ve kelimenin değişimiyle olmaktadır. Öğrneğin: Verak=Evrak, Sened= Esnad, Ustad= Esatid

5 Beraat olan kişi, suçlu veya borçlu olmayan her bir şahıs. "Beri ul zimme" nin Türkçe karşılığı "boynundan atılmış" anlamına gelmektedir.

tarihte o miktar para nakde dönene kadar, senedin üzerinde yazılı olan tarihte, nakitlendiği an itibariyle şahıs artık borçlu olmamaktadır.

Bu senetlerin başka bir özellikleri bunların arkasını imzalayan kişilerin hepsinin sorumlu olmalarıdır. Yani çek evrakının üzerinde imzası olan kişi gibi arkasında imzası olan kişilerin hepsi bu çek evrakında yazılı olan miktarda paranın ödemesinde müşterekler ve bu iştirak tezamuni[6] bir iştiraktır. Tezamun kelimesi zamin veya kefil kelimesi anlamına gelmektedir ve tezamuni iştirak yani her bir şahsın tek başına paranın tamamına kefil olması anlamına gelmektedir. İran Ticaret Kanunu 249. Maddesine göre çek sahibi çekin üzerini veya arkasını imzalayan her bir kişinin vasıtasıyla bu parayı nakit yapabilir ve zamin (kefil) olan kişilerin hangisi birinci zamindir veya ikinci hiçbir farkı olmamaktadır.

6 Tezamuni zimanet yani zimanet yapan kişilerin hepsi paranın tüm miktarına zaminler. Lehdar veya hamilde olan çek miktarı ne kadarsa, çek sahibi çeki imzalayan kişilerin herhangi birinden bunun tum miktarını ala- bilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İRAN TİCARET KANUNU HAKKINDA GENEL BİLGİLER

İran Ticaret Kanunu, Medeni Kanunundan bağımsız olarak 1932 senesinde İran meclisi tarafından tasvib edildi ve bu kanun tam olarak Fransa'nın 1807 sayılı Ticaret Kanunundan alındı. O kanun Fransa'da Napelon Şifresi kanunu olarak tanımlanmaktadır, İran hukukçuların birçoğu bu kanunun yetersiz olduğuna inamaktadır.[7]

1968 yılında Ticaret Kanununa şirketlere özel olan üç yüz madde daha eklendi ve nihayet 2011 senesinde İran Ticaret Kanunu 600 madde olarak son değişiklilerle tasvib edildi ve 2012 senesinden beri mahkemelerde lazim –ul-icra[8] olundu.[9]

İran Ticaret Kanunu 15 başlığa ayrılmıştır ve her başlığın içinde başka dallar vardır. 9'uncu başlığın 3'üncü dalında yani 310.maddeden itibaren çek hakkında yazılmaktadır.

1.1. İran Ticaret Kanununda Çek Mevzuatı

Ticaret Kanununun 310 ve 318.maddeleri arasında çek hakkında bilgiler ve kurallar verilmiştir.

Bu maddeler şunlardır:

Madde 310:

Çek bir yazılı senettir ki onun vasıtasıyla keşideci, muhatabında var olduğu meblağı istirdad edip veya başkasını havale ediyor.

---

7 Babak Mohhamadi, **Ashnayi Ba Mafahime Hughughe Tejarat**, 2. Baskı, Tahran: Nashriye Yayınevi, 2011, s.92

8 Lazim- ul- icra (لازم الجرا), İcrasının gerekli olması anlamındadır.

9 Mohhamadi, a.g.e., s.97

Madde 311:

Çek evraklarında çekin yeri ve tarihi yazılmalıdır ve keşideci tarafından imzalı olunması şarttır ve çekin vadeli olmaması gerekmektedir.

Madde 312:

Çek evrağı nama yazılı olabilir veya hamiline yazılı olabilir ve hatta arkasında yazılı ve imzalı olan çekler havale olarak bankada geçerli olmaktadır.

Madde 313:

Çekin meblağının miktarı bankaya teslim edildiği an paraya dönüşmesi şarttır ama çekte yazılı olan tarihte veya sonraki günlerde işlem yapılmalıdır.

Madde 314:

Çek vasıtasıyla bir alışveriş yapmak veya bir para aktarmak kendiliğinden zatından bir ticari işlem değildir, lakin Ticaret Kanunu çek vasıtasıyla yapılan işlemlerde geçerlidir.

Madde 315:

Eğer çekin yazıldığı yer ve lehdarın onu bankaya götürdüyü yer aynı mekansa, lehdar en fazla onbeş gün içerisinde bankaya teslim etmelidir ve eğer İran'ın bir yöresinden başka bir yöresine gönderilirse en fazla 45 gün içerisinde bankaya teslim edilmelidir. Bu süreçler içerinde bankaya teslim edilmeyen çeklerde çekin arkasını imzalayan kişinin aleyhine dava açılması mümkün olmamaktadır.

Madde 316:

Çeki paraya dönüştüren kişi arkasına kendi ad ve soyadını ve imzasını yazmalıdır, ister namına yazılmış olsun ister hamile, her iki durumda arkasında hüviyet yazılması şarttır.

Madde 317:

İran içinde yazılmış olan çekler için geçerli olan kanunlar, yurtdışında yazılmış olan ve İran sınırları içerinde nakde dönen çek evrakları hakkında da geçerlidir.

1.2. İran Çek Kanunu Hakında Bilgiler

İran Çek Kanunu 23 maddeyle tamamen basit ve belki yetersiz olarak yazılan bir kanundur ki 1977 senesinde İran parlamentosu tarafından onaylandı.

İran Ticaret Kanunun 310.madesinde çek böyle tanımlanmıştır: Çek bir yazılı senettir ki onun vasıtasıyla keşideci, muhatabında var olduğu meblağı istirdad edip veya başkasını havale ediyor.

Çek aslen bir Türkçe kelimedir ki muhtemelen çekmek kelimesinden alınmıştır. Çek belgesi günümüzde muhatap bankada yatırılmış olan parayı onun vasıtasıyla almak işlemi için kullanılmaktadır[10]. Çek, berat, sifte İran'da en yaygın olan üc kambiyo senedidir.

Aslında çek, berat, sifte senetlerinin bu kadar yaygın olmaları için, her birine başka özel kanunlar düzenlenebilinirdi oysaki bu üç belgenin hepsi bir Ticaret Kanunu altında geçmektedir ki fakat çek için özel kanun düzenlenmiştir ve bu kanun, kendisi çek için bile yetersizdir. 23 maddeden oluşan bu kanun birçok boşluklarla karşı karşıyadır ve bu boşlukların neticesi camiada birçok ekonomiksel problemlere yol açmaktadır, İran cezaevlerinde 300 lira için hapis olanlar bulunmaktadır oysaki devlet bankalarına milyarlar borçlu olanlar özgürcesine dışarda bulunmaktalar.

1977 senesinde çek sadir etmek[11] adıyla düzenlenmiş olan bu kanunun ismi bile yanlıştır, çünkü bu kanun fakat çek evrakını yazma ve başkasına vermek hakkında değildir ve tüm boyutlarından bakmıştır neyse ki çok az ve yetersiz bir kavramlarla yazılmıştır.[12]

1.3. Sudur Çek Kanunu

1977 yılında düzenlenen İran Çek Kanunu, İran'da Sudur Çek Kanunu adıyla tanımlanmaktadr ve önceden de söylenildiği gibi 23 maddeden oluşmaktadır. İÇK'nun maddeleri alttakilerden ibarettir:

---

10 Naser Katooziyan, **Moghadameye Elme Hughugh**, 7. Baskı, Tahran: Hukuk Yayınevi, 2001, s.112.

11 Çek yazmak, çek keşid etmek anlamına gelmektedir.

12 Katooziyan, a.g.e., s.112.

Madde 1:

Çek türleri alttakilerden ibarettir:

A: Adi (normal) çekler, bu tür çek evrakları şahısların çek hesaplarında mevcut olan paraya yazılır ve şahsa olan özel güvence dışında bir garantisi olmamaktadır.

B: Teyitli çek, bu tür çek şahsın kendi çek hesabına bağlı olarak yazılmaktadır fakat banka tarafından bu hesapta yeterli para olmasına dair onay verilmiştir.

C: Tazmin olunmuş çek[13]: Bu çekler, müşteri isteğine bağlı olarak, banka tarafından lehdara verilmektedir ve bizzat banka tarafından miktarı, zimanet veya garanti olunmuştur.

Açıklama:

Bu çekler banka tarafından lehdara verilmektedir ve muhatap taraf da aynı bankadır ama müşterinin isteğine bağlı olarak verilmesi şarttır.

D: Seyahat çeki (Travel Cheque): Bu tür çekler özel veya tüzel şahıslar tarafından değil belki bankalar tarafından düzenlenmiş nakit para gibi çek türüdür ki her banka şubesinden alınabilinir.[14]

Madde 2:

İran Bankalar Bakanlığı kurallarına uygun çalışan bankalardan matbu olunmuş çekler, ister İran içinde veya İran dışında olan şubelerinde geçerli ve lazim –ul- icradır, ve lehdar veya çek sahibi olan kişi, bankaya başvurduğu zaman ve hesapta yeterli para olmadığı takdirde, resmi senetler kurallarına göre keşideci ve çekin arkasını imzalayan kişiler aleyhine dava açmak hakkı vardır.

Fıkra: Çek sahibi, çek vasıtasıyla harcladığı tüm zarar ve masraflarını yetkili mahkemeden aynı dava esnasında istekte bulunabilmektedir, ayrıca çek sahibi

13 Banka tarafından zimanet yapılmış çek, veya garantili çeklere denilir.

14 Son zamanlarda bu tür çekler para gibi kullanılıyor.

mahkemenin son yargısından sonra yaptığı masrafları istemek hakkı vardır ve yine aynı mahkemeden masraflarına karşı dava açabilmektedir.

Açıklama:

İÇK'nun 2. Maddesi, çek defterlerinin İran bankalarının tümünde geçerli olmasından bahsetmiştir.

Madde 3:

Keşideci kişi çekte yazılmış tarihte kendi çek hesabında en az o çekte yazıldığı meblağ kadarıyla nakit parası ve karşılığı bulunmalıdır ve hiçbir vasıtayla o parayı çek hesabından başka hesaplara aktarılmamalıdır veya o bankadan dışarıya çıkartmamalıdır ve aynı zamanda çekte attığı imza, tarih ve yazdığı rakamlarda çizgili (silinti, kazıntı, çizinti) olmamalıdır.

Madde 3 ek:

Çek üzerinde yazılmış olan tarihte veya o tarihten sonra, çek hakkında bankalarda işlem yapılmalıdır.

Madde 4:

Sudur Çek Kanununun 3. Maddesinde yazılmış olan her bir nedenlere göre banka tarafından çek evrakı[15] nakit paraya dönüşmediği durumda, banka tarafından bir özel evrak hazırlanmalıdır ki o evrakta keşidecinin hüviyeti, adresi, telefon numarası ve çekin paraya dönüşmemesi nedeni yazılmalıdır ve lehdar veya çek sahibine teslim edilmelidir.

Lehdar kişiye, çekin karşılıksız olduğuna dair verilen belgenin aynısından banka tarafından keşideci kişiye gönderilmesi şarttır ve o belgede lehdar veya çeki bankaya götüren kişinin adı, soyadı ve adresi de yazılmalıdır.

15 Evrak (اوراق) bir Arapça kelimedir ki zaten çoğuldur. Bu kelimenin tekili veya müfredi varak, verak (ورق)tır, böyle çoğatmalara Arapça'da cem ul mükkesser denilir, evraklar yazdığımızda tamamen yanlıştır çünkü evrak zaten çoğuldur. Onu -lar' la çoğatmamız doğru değildir ve aynı zamanda bir kağıda, bir sayfa olan çek kağıdına çek evrağı dememiz de yine yanlış, o zaman ona çek verağı, varağı demeliyiz.

Madde 5:

Eğer keşidecinin çek hesabında, yeterli para bulunmazsa, banka memuru keşidecinin hesabında var olan paranın miktarını lehdara ödemelidir. Lehdar bankadan aldığı miktar paranı çek evrağının arkasında yazmalıdır ve o çek evrağını bankaya teslim etmelidir ve geri kalan miktarda banka memurndan çekin bu kadarının karşılıksız olmasına dair bir belge almalıdır.

Açıklama:

Bu madde aslında çok önemli bir maddedir. İran bankacılık sisteminde genel olarak keşideci tarafın çek hesabında çek belgesinin üzerinde yazılmış olan meblağdan dahi bir riyal (İran para birimi) az mevcut olursa o çek tüm meblağa karşılıksız sayılmaktadır ve hesapta mevcut olan geri para lehdara verilmemektedir.[16] Eğer bu maddenin var olduğundan haberi olan bir kişi çek sahibiyse ve banka memurunu bu maddeye istinaden nakitlemeye mecbur ederse, bu durumda İÇK 5. Maddesinde yazılı olan kural geçerli olur.

Madde 6:

Bankalar çek evraklarının üzerinde çek sahiplerinin adı ve soyadlarını yazmak zorundalar.

Açıklama:

Yukarıdaki madde, matbu olan defterlerde, çek sahiplerinin ad ve soyadlarını yazmalarının gerektiğini söylemektedir.

Madde 7:

Karşılıksız çek keşide etmek suçunu işleyen şahıslar şöyle cezalandırılacaktır:

A: Karşılıksız çekin meblağı 10 milyon riyal'[17] den az olursa en fazla altı ay hapis cezası olacaktır.

---

16 Aynı yönde düzenleme Türk hukukunda da yeralmaktadır.
Aslan .İ. Yılmaz, **Ticaret Hukuku Dersleri,** 3.baskı, Bursa: Ekin Yayıncılık 2014, s 301.

17 1000 Türk Lira civarı.

B: Karşılıksız çekin miktarı 10 milyon riyal ve 50 milyon riyal arası olursa 6 aydan bir yıla kadar hapis cezası olacaktır.

C: Çekin miktarı 50 milyon riyal'den fazla olursa 1 yıldan 2 yıla kadar hapis cezası olacak ve en az 2 yıla kadar çek hesabının kapatılmasına neden olacaktır.

Fıkra: Yukarıda yazılmış olan cezalar gayrımeşru olan alış verişler için geçerli değildir.

Madde 8:

İran'da yurtdışı bankalara yazılmış olan karşılıksız çekler bu kanuna dâhildir.

Madde 9:

Eğer lehdar, keşideci aleyhine dava açma tarihinden önce, keşideci taraf çek meblağını ödemede bulunursa veya ödemesine dair bir düzenlemede bulunursa artık keşideci cezai[18] bir davada bulunamaz.

Açıklama:

Yukarıdaki madde şunu vurgulamaktadır ki, lehdarın keşideci aleyhine dava açmak tarihinden önce, keşideci karşılıksız olan çekin meblağını öderse veya ödemesine düzenleme getirirse artık lehdarın cezai olarak dava açma hakkı bulunmamaktadır fakat hukuki olarak gecikme faizi ve masraflara karşı istekte bulunabilmektedir.

Madde 10:

Eğer her bir kimse kendi çek hesabının kapalı olduğunu bilerek yine çek yazmaya kalkarsa o çek karşılıksız çek anlamına gelmektedir ve 7. Maddede belirtilen en ağır yaptırıma uygun görülecektir.

18 Keyferi veya cezai dava, işlenmiş suçlar için bir cezai davadır ve hukuki davalardan farklıdır.

Madde 11:

Bu kanunda yazılı olan yaptırımlar bizzat lehdar kişinin şikayeti olmadığı durumda söz konusu olamaz ve lehdar, çek üzerinde yazılı olan tarihten itibaren altı ay içerisinde şikayette bulunmazsa artık cezai dava açmak hakkı bulunmamaktadır.

Madde 12:

Eğer şikayetçi olan taraf mahkemenin kesin ve son kararından önce şikayetten vazgeçerse veya keşideci taraf mahkemenin son kararından önce çek meblağını öderse, mahkeme tarafından ademi takip (takipsizlik) kararı verilecektir.

Madde 13:

Altaki koşullarda, keşideci kişi keyferi (cezai) yaptırıma uğramayacaktır:

A: Eğer çek evrakının beyaz (rakam ve tarih yazılmaksızın) vaziyette olması ve imzalanmış olmaması ispatlanırsa, cezai yaptırım söz konusu olamaz.

B: Eğer çekin nakde dönüşmesi herhangi bir nedene, koşula veya şarta bağlı olursa, cezai yaptırım söz konusu olamaz.

C: Eğer çekin tarih olmadan yazılmış olması ispatlanırsa veya çekte yazılı olan tarih onun gerçek yazılmış tarihi olmazsa, bu durumlarda çekin karşılıksız olmasının yaptırımı cezai değil hukuki olarak verilecektir.

Madde 14:

Çek sahibi veya onun kayyum veya avukatı çek evrakının kaybolması veya dolandırıcılıkla elden çıkarılması veya başka suçlarla başkasının eline geçmesi durumunda çek hesabının önünü kapatmak dileğinde bulunabilir ve bu durumda banka tarafından bu çek belgesinin neden nakit olunmamasını açıklamak suretiyle lehdara yazılı olarak bildirecektir.

Madde 15:

Lehdar olan taraf çekte yazılı olan meblağı ve tüm yaptığı masrafları keşideciden mahkeme vasıtasıyla geri almak hakkına sahiptir.

Madde 16:

Karşılıksız çek mevzusu mahkemelerde sırasız ve anlık bir vaziyette bakılacaktır.

Madde 17:

Çek belgesinin keşideci kişinin elinde olması, onun karşılıklı olması ve lehdarın şikayetten vazgeçmesi anlamına gelmektedir eğer aksi durumu ispatlanmış olursa, bunun ispatlaması lehdar tarafından olmalıdır.

Madde 18:

Karşılıksız çek yazıp harçlayan sanıklar, İran Ceza Usulü Kanunun 134. Maddesine göre kefil[19] olmak şartıyla mahkemenin son kararına kadar serbest bırakılabilinir.

Madde 19:

Eğer bir çek evrakı, başka bir gerçek veya tüzel kişinin hesabından, vekalaten olarak başka bir şahıs tarafından keşide olduysa hem keşideci hem hesap sahibi aynı zamanda keşide olunmuş çek karşılığında kefiller, ve gecikme faizi ve tüm masraflar her ikisinin borcu olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca cezai yaptırım, çeki imzalayan kişiye gelecektir eğer o çekin karşılıksız olmasının sebebi başka biri olduğunu mahkemede ispatlarsa, ozaman diğer kişi suçlu olarak tanımlanacaktır.

Madde 20:

Çekin arkasını yazan kişilerin sorumlulukları aynı geçmişteki gibidir.[20]

Madde 21:

Bir kezden fazla karşılıksız çek keşide eden ve lehine dava açılımış olan şahıslar banka tarafından çek hesapları kapatılıcak ve en az 3 yıla kadar çek hesabı açamayacaklar.

19 Bu kefalet, gayrimenkul bir mal veya menkul bir mal, veya nakit para olabilmektedir.

20 Yani İran Medeni ve Ticaret Kanununda yazıldığı gibidir.

Fıkra: Yukarıdaki maddede söz konusu olan mevzuya uymayıp çek hesabı açan banka yetkililerine İdari İhlal Kanunun 9. Maddesinde gelen yaptırımların biri uygulanacaktır

Fıkra: Karşılıksız çek keşide eden kişilerin adı ve soyadı İran Merkez Bankası tarafından düzenli bir şekilde yazılması gerekmektedir, ve bu kişilerin isimlerini tüm bankalara ilan etmesi Merkez Bankasının görevidir.

Açıklama:

Iran İdari İhlalat Kanunun 9 maddesi:

İdari cezalar altta yazılmış olan gibiler

A: Yazılı olarak uyarı, memur dosyasında kayd olunmayacaktır.

B: Yazılı olarak uyarı memur dosyasında kayd olunacaktır.

C: Maaş azaltılması en fazla üçten biri, bir aydan bir yıla kadar olucaktır.

D: Geçici olarak işden dışlanma bir aydan bir yıla kadar olucaktır.

E: Çalışma yerini değiştirilmesi bir yıldan 5 yıla kadar olucaktır.

F: Makam ve seviye aşağılanmasına sebep olucaktır.

G: Kendi iş mensubundan ihraç olunacaktır.

H: Her devlet işinden ihraç olup bir daha alınmayacaktır.

Madde 22

Eğer sanık olan kişinin ikametgahı belli olmazsa, sanık kişinin bankada kaydolunmuş son adresi onun ikamethgahı sayılıcaktır.

Madde 23:

1965 yılında tasvib olan Sudur i Çek kanunu iptal olunmuştur.[21]

1.4. Garantili Çek Kanunu, 1955 Onayı[22]

Madde 1:

İran Milli Bankasına müsade ediliyor, müşteri isteği üzerine Garantili (tazmini) Çek adlanan çek evrakları ki bu evrakların karşılıklı olmaları İran Milli Bankasından onaylanmış, hesap sahiplerine verilsin.

Madde 2:

Keşideci ve çekin arkasını imzalayan kişilerin bankadan bu tür çeklerin paraya dönüşmemesi isteğine veya çek hesabın kapatmaya hakkı yoktur.

Madde 3:

Garantili çeklerde, çek sahibinin vefat etmesi veya iflas etmesi lehdarın hukuki haklarına etkileyemez.

Madde 4:

İran Milli Bankası dışında hiçbir başka banka 1. Maddede söz edilen çeklerden müşterilere veremez.

Madde 5:

Bu kanunun icra olunması, Adliye Bakanlığı tarafından olunacaktır.

Yukarıdaki beş maddeden oluşan bu kanun 1955 yılında Dr Müsedig tarafından parlamentoya gönderilip ve onaylandı

21 İran Çek Kanunu 1976 da tasvib edilmiş ve 1993 yılında düzenlemeler yapılmış ve 2003 yılında bir kez daha düzenlenmiştir.

22 Bu kanun 1955 de onaylanmış ve 1958 yılında yürülüğe girmiştir.

1.5. Çekin Başka Belgelerle Farklılıkları[23]

Genel olarak her türlü yazı ki normal olarak ticaret piyasasında nakit para yerine kullanıla biliniyor bir ticari sened olarak tanımlanır. Neyse ki bir çek yazmak kendiliğinden bir ticari eylem değildir ama Ticaret Kanunu keşideci, lehdar ve çekin arkasını yazan kişilerin hakkında ve çekin her türlü işlemlerine geçerlidir.

Çeki üç tür değişik belgelerle farklılıkların tartışmak gerekmektedir:

1. Çek ve adi (normal) belgeler
2. Çek ve resmi belgeler
3. Çek ve ticari belgeler

1.5.1. Çek ve Adi (normal) Belgelerin Farklılıkları

İran Medeni Kanunun 1287.maddesine göre, resmi belgelerin Belge ve Mülk Kayıtlama idaresinde yazılması gerekiyor ve birde görevli devlet memurları tarafından yazılı olan belgeler resmi belge olarak tanımlanıyor ve bu maddeye göre çek bir resmi belge olarak tanımlanamaz ama Ticaret Kanunun hüküm ve kuralları onda geçerlidir.

1287. Maddeye göre çek bir normal sentettir ama onu diğer belgelerden temyiz eden şey Ticaret Kanunun 318.maddesidir ki ona göre eğer çek tücar (ticaretçiler- iş adamları) arasında ve ticari alışverişler için kullanılıyorsa o bir ticari belge olarak tanımlanmaktadır ve bir sürü fayda va avantajları bir normal belge karşılığında olacaktır, ve bu avantajların biri çek davaların özel ve sıradışı olmasıdır. İran Çek Kanununun 16. Maddesine göre, mahkemelerde açılan çek davaları sıradışı ve acilen olacaktır ve Çek Kanunun 2. Maddesinde yazıldığı gibi çek bir resmi belge olarak mahkemelerde tanımlanıcaktır[24].

---

23 Rabia Eskini, **Hughughe Tejarat** (Çek Sifte Berat bölümü), 4. Baskı, Tahran: Hukuk Yayınevi, 2002, s. 217.

24 Mohammed Amini, **Mafahime Hughughiye Asnade Tejari**, 1. Baskı, Tahran: Nashriye Yayınevi, 2014, s.145.

1.5.2. Çek ve Resmi Belgelerin Farklılıkları

Medeni Kanunun 1287. Maddesinde yazıldığı gibi resmi belgelerin özelliklerini önceden söylemiş olduk ama çek, bu özelliklerin hiç birisini taşımamaktadır yani aslında bir resmi belge değildir ama İran Genel Mahkeme kararlarına göre birçok yerde onu resmi belgeler çapında tutarak karar verilmiştir. Bir örnek vermek istersek, eğer bir kişi resmi olmayan bir belgenin sahte olmasını iddia ediyorsa sırf o belge resmi bir senet olmamasına göre, bu belgenin sahte olmasını iddia eden kişinin sözü mahkemelerde geçerli olmaktadır, ve bu belgenin sahte olmamasını ispatlamak gerekir. Bu mantıkla yola çıkarak çekin sahte olmamasını çekin sahibi veya keşideci taraf ispatlaması gerekiyor oysa ki mahkemelerde tam tersine, çeklerin sahte olmasını iddia eden kişiler onu ispatlamak zorundalar.

1.5.3. Çek ve Ticari Belgelerin Farklılıkları

Önceden de temas edildiği gibi İran Ticaret Kanununda ve İran piyasasında üç farklı ve önemli ticari belge kulanılmaktadır ki onların en önemlisi olan çek, diğerleri berat ve sifte- dir.

Genel olarak benzerlikler bakımından yola çıkmak istersek bu üç tür belgede birçok benzerlikler vardır. Örneğin tarih açısından veya tutarı açısından, harflerle ve rakamlarla yazılması açısından, bu senetlerin arkasının yazılmaları açısından- İranda ona “zehr nevisi” (arkasını yazmak) söylenmektedir- bu üç belge de aynı olmaktadır, ama eğer bunların farklılıklarını tartışmak istersek bizim mevzuya göre konu ikiye ayrılır: Çek - berat ve çek - sifte farklılıkları.

1.5.3.1. Çek ve Sifte Farkları

Çek ve sifte arasında en önemli fark, siftenin fakat hukuki ve maddi yönlerden mahkemelerde dava açılabilmesinin mümkün olmasıdır oysa ki çek hakında keşidecinin aleyhine ceza mahkemelerinde de dava açma imkanı vardır. İkinci fark, siftenin tarihli olmasının zorunlu olmamasıdır, yani eğer bir sifte evrağının üst kısmında tarih yazılmamış olsa bile o sifte geçerlidir halbu ki çek evrağının tarih yazılmamış durumunda hiç mahkemede ve hatta bankalarda bile geçerli değildir.

1.5.3.2. Çek ve Berat Farkları

Çek ve beratın da siftede olduğu gibi elbet farkları vardır ama farklarına girmeden önce şunu söyleyemek yararlıdır ki, berat İran piyasalarında ve ticaret konusunda ve iş adamları arasında çok yaygın olan bir senet değildir, daha doğrusu bu belgenin çok maddi değeri kalmadığını görmekteyiz.

Çek hakkında İran Ticaret Kanunu şunu söylemektedir ki: keşidecinin lehdara çeki verdiği anda yani çekin yazıldığı an keşidecinin çek hesabında en az o miktarda meblağ olması şarttır oysaki bir beratın durumu böyle değil ve berat lehdara teslim edildikten sonra o meblağ banka hesabına yatırılabilinir, ikinci bir fark ise aynı çek ve siftenin hakında söylediğimiz farktır, yani çekin bir gelecek tarihe yazılmasının imkanı olmadığı veya en az bu durumda o çekin ceza mahkemelerinde bakılmadığını söyledik ama bu şart berat hakkında geçerli değildir.

1.6. Çekin Bir Resmi Belge Olması

Çek, İran Medeni kanunun 1287.maddesine göre bir resmi belge özeliklerini taşımamaktadır ve bir resmi sened olarak tanımlanmıyor ama kanun koyucu ticari işlemlerde ve çek üzerinden ticaret yapan kişilerin güvenlerini sağlamak için, özel garantiler ve ciddi yaptırımlar öngörmektedir ve İran çek kanunun 2. Maddesi onu lazim-ülicra (icra edilmesi zorumlu olan) esnad olarak tanımlamıştır. Neticede öngörülmüş olan maddelere göre karşılıksız olan çek evraklarının bankalar tarafından karşılıksız olmasına dayir belgeler düzenlenmesi halinde, lehdar mahkeme vasıtasıyle çekde yazılmış olan meblağı talep etmekte buluna bilir ve karşılıksız çek yazma cezasını mahkemeden isteye bilir ama malum olan şu ki mahkeme şikayetçinin şikayetine gerçekleştirmesi için, çek sahibinin kim olmasını kanıtlamak zorunda, ve o lehine çek yazılmış olan kişi, veya arkasında namı yazılan kişi veya hamile yazılan çekin sahibi ola bilir, bir nama yazılmış olan çekin, başkası şikayet etmesine mahkeme tarafından kesinlikle işlem yapılmaz meğer çekin arkasında şikayetçi kişinin namı yazılmış olması durumunda, mahkemeler tarafından işlem yapıla bilmektedir. İran çek evraklarında, “havala olmuş” diye bir yazı vardır ve eğer keşideci kendi yazdığı çekin başka birisine havale olmasını istemediği durumunda o yazının üzerine bir çizgi çektiği takdirde artık o çek başkası tarafından nakit paraya çevrilemez ve namı olan kişi kendi kimliğile banka işlemini yapması gerekmektedir

1.7. Çeklerin Türleri

1.7.1. Adi (Normal) Çekler

İran Ticaret Kanunu (İTK)'unun 310. Maddesinde çek böyle tanımlanmıştır:

Çek bir yazılı senettir ki onun vasıtasıyla keşideci, muhatabında var olduğu meblağı istirdad edip veya başkasını havale ediyor.

Şimdi adi veya normal dediğimiz çek yukarıda yani 310. Madde de tanımlanmış çek olmaktadir.

Yukarıdaki maddenin tanımına göre çek herhangi bir kağıt parçası olabilmektedir, oysaki Bankacılık Kanunlarında göre tamamen yanlışttır ve çoğu hukuk doktoruna göre bu madde yetersiz ve yanlış sayılabilecek bir maddedir.

Bankalarda matbu olan çek defterleri müşterilerin bizzat kendisine teslim edilmelidir, aksi takdirde banka dolandırıcılıklar karşısında yetkili sayılır[25]

1.7.2. Has (Özel) Çekler veyaTazmin Olunmuş (garantili) Çekler

İran kanunlarında iki tür tazmin olunmuş çek tanımlanmaktadır:

1. İran Milli Bankasının tazmin[26] ettiği çek
2. İran Çek Kanununda tanımlanmış tazmini çek

1.7.2.1. İran Milli Bankasının Tazmin Ettiği Çek

Bu çekler 1955 yılında Tazmini Çekler Kanunuyla tasvib edildi[27]. Bu kanun 5 maddeden oluşmaktadır, birinci maddesinde şöyle yazılmaktadır: İran Milli Bankasına

25 Hosseyn Safayi, **Hughughe Tejarat va Bankdari**, 2. Baskı, Tahran: Milad Yayınevi 2004, s. 93.

26 Garanti etmek anlamındadır.

27 Bu kanun İran'da 1955 yılında onaylandı, fakat 1958 yılından itibaren icra olundu.

müsaade ediliyor ki, müşteri isteklerine göre, tazmini (garantili) adlanmış çek yaprakları bizzat muhatap banka tarafından ödenmeleri tazmin olmaktadır, matbu olunsun.

Bu tür çeklerde, çeki yazan kişi bankanın müşterisidir ve banka muhatap olarak bu çekin meblağını ödemek zorundadır, şöyle ki muhatap banka, çekin tutarını müşterinin çek hesabından alarak lehdara ödemekte bulunur ama çünkü bu çekler tazmin olunmuş çek olarak tanımlanmışlar, bankalar o belli tutarı müşteriden alıp ve bu meblağı lehdardan başka kimseye ödememekteler ve başka bir işte kullanmamaktalar. Eğer çekin lehdarı çek yaprağının arkasını yazıp imzalayarak değişilirse, yani İran hukukunda söylendiği gibi "zehr nevisi" olunursa, bu meblağ arkasında namı yazılmış olan kişiye verilecektir.

Tazmini çeklerin 2. Maddesinde de yazıldığı gibi keşideci veya çekin arkasında namları yazılmış olan kişiler, tazmini çeklerin başka kişilere verilmemesini isteğemezler veya hesabı kapatamazlar[28]"

Bu kanunun 3. Maddesi daha da ağır bir şekilde yazılmıştır ki: keşideci şahsın, ölümü, iflası veya kısıtlı olması tazmin olunmuş çeklere bir zarar verememektedir, keşideci olan kişinin alacaklıları, eğer bu çekler başka bir kişilerin lehine arkası yazılmışsa, bu çeklerin önünü kapatma hakları bulunmamaktadır.

1.7.2.2. İran Çek Kanununda Tanımlanmış Olan Tazmini Çekler (garantili)

Bu tür çekler, Çek Kanun'unun birinci maddesinin 3. kısmında böyle tanımlanmıştır:

Tazmin olunmuş çekler, müşteri isteği üzerine bizzat banka tarafından verilmektedir ve muhatap tarafı da yine aynı banka olmaktadır ve bu çeklerin ödenilmesi banka tarafından garanti edilmiştir.

Bu tür tazmini çekler İran piyasasında yaygın olan çek türlerindendir ki genel olarak firmalar ve kasabalar tanık olmadığı müşteriler karşısında bu çeklerden almaktalar.

---

28 Nader Javadi, **Mabahese Ghanune Tejarat,** (çek sifte berat), 1. Baskı, Esfahan: Hukuk Yayınevi , 2012, s 67.

Bu çeklerin önceden banka tarafından müşteriden parası ödenmiş olmasına göre daha da güvencelidir.

1.7.3. Onaylanılmış (Teyitli) Çekler

Tazmini veya garanti olunmuş çeklere ilaveten İran'da başka çek türleri de yaygındır. Bu tür çekler İÇK 1. Maddesinin 2. şıkkında tanımlanılmış, bankalar tarafından bu hesapta en az çekin tutarı kadar para var olmakta diye onaylanılmıştır.

İÇK 1.Maddesinin. 2. satırında böyle tanımlanılmıştır: bu tür çek şahısın kendi çek hesabına bağlı olarak yazılmaktadır fakat banka tarafından bu hesapta yeterli para olmasına onay verilmiştir. Aslında bu tanımlama, aynı İran Milli Bankasının tazmin olunmuş çekin tanımıyla aynıdır.

1.7.4. Seyahat Çeki

Bu tür çekler hakkında da İran kanunlarında özel maddeler ve kurallar bulunmamaktadır, fakat İran Merkez Bankası genel olarak yurtdışı seyahatlerde bu çeklerin kullanılmasını öngörmüştür.

İÇK'nun 1. Maddesinin dördüncü şıkkı bu çeki şöyle tanımlamıştır: Bu tür çekler özel veya tüzel şahıslar tarafından değil bankalar tarafından düzenlenmiş nakit para gibi çek türüdür ki her banka şubesinden edinilmektedir.

Seyahat çekleri Anglosakson Bankalarında üretilmiştir, Fransa ve başka memleketler de onlardan kullanmaya başlamışlar. Bu tür çekler anlam açısından tam da başka çek türleri gibi değil, belki normal nakit paralar gibi kullanılmaktalar. Mesela bu çekler Amerika ve Avrupada yüz Dolarlık veya Elli Franklık ve böyle büyük paralar ve özel numara serilerinde üretilmiş ve kullanılmaktalar.

Seyahat çeklerinde alıcının imzası gereklidir ki bankanın alıcıya teslim ettiğinde onun üzerinde atılmaktadır ve normal olarak bu çekler yurtdışına çıkan yolculara ve

seyahat edenlere verilmektedir. Ayrıca bu tür çekler arkası yazılı olarak da başkasına havale edilebilmektedir[29].

1.8. Çekin Şekil Şartları

1.8.1. Çek Kelimesinin Yazılması.

İTK'nun 310. Maddesinde çek kelimesinin yazılmasını gerekli saymamıştır, oysaki Geneva da tasvib olunan evrensel çek hükümleri ve birçok Avrupa çek kanunlarına göre "çek "kelimesinin yazılması gereklidir. Çek kelimesi, aynı çek defterinin düzenlendiği dilde yazılmalıdır.

1.8.2. Ödeme Emri

İTK'nun 310. Maddesinden şöyle anlaşılır: Çekin ödenmesi için bir emir gereklidir ki o emre göre muhatap banka, keşidecinin bankada var olduğu meblağı lehdara ödesin. Ödeme emri şartsız ve koşulsuz olmalıdır, eğer çek yaprağının üzerinde her türlü şart yazılırsa banka o şartlara bakmaksızın çeki nakitlendirecektir (İran Çek Kanunu [İÇK] madde 2). Çek evrakında meblağ veya tutar belli olmalı aksi durumda çek geçersizdir.

1.8.3. Ödeyecek Olan Kişi veya Tarafın adı (Muhatap Banka)

Yine başka bir eksiklik İTK'nun 310. Maddesinde var ki o da muhatap olan tarafın bir banka olması gerektiğini yazmamış olmasıdır.

Bana göre 310. Madde yapı olarak zaten yanlış bir maddedir ama eğer böyle tanımlamak istiyorlardı en az muhatap tarafın bir tüzel kişi ve banka olduğunu vurgulamak zorundalardı, zaten ilk bakışta keşideci borçlu değil de talepli gibi görünmektedir bu maddede ve muhatapın bir banka olmasının yazılmaması da tam bir boşluk oluşturmuştur.

---

29 Yapılan son değişikliklere göre artık seyahet çekleri için alıcı kişinin de imzası gerekmemektedir ve başkasına devredilmesi için arkasını da yazmak gerekli olmamaktadır.

İran Çek Keşide Etmek Kanunu muhatap tarafın banka olmasını vurgulamıştır ve bu yüzden muhalun aleyh kişi veya muhatap taraf banka olmalıdır.

Ayırıca bankaların hepsi çek evraklarını matbu ettiklerinde kendi banka isimlerini ve tüm bilgilerini ayrıntılı olarak yazmak zorunda olmaktalar.

1.8.4. Düzenlendiği Yer

İTK'nun 311. Maddesi buna işaret etmiştir. Eğer düzenlendiği yer çek yaprağının üzerinde yazılmamışsa ödeneceği yer onun düzenlendiği yer de sayılmaktadır.

İTK'nun 311. Maddesinde şöyle yazılmıştır: Çek evrakında keşide olmanın yeri ve tarihi belli olması şarttır ve keşideci tarafından imzalı olunması zorunlu olmaktadır, çekin ödemesi vadeli olunmamalıdır.

1.8.5. Düzenlendiği Tarih

Düzenlendiği tarih yıl, ay ve gün olarak yazılmalıdır, normalde harflerle yazılmalıdır lakin eğer harflerle değil ve rakamlarla yazılırsa çekin itibarından azalması anlamına gelmekte değildir.

Düzenlenme tarihi aslında hem cezai hem hukuki bakımdan çok önem taşımaktadır. Böylece keşideci kişi, hukuki ve cezai yönlerden takip edilebilmektedir. Lehdarda, bankaya gitmesi ve şikâyet etmesi gereken zamanlamayı doğru yapmalıdır.

1.8.6. Lehdar Kişinin Kimliği

İTK'nun 312. Maddesine göre: Çek, hamiline veya bir özel şahıs namına veya havaleye yazılamaktadır. Buna göre berat, aksine çekin hamiline yazılması geçerlidir ama çek hamiline de yazılmış olsa bile yine banka tarafından nakitleyen kişinin kimliği ve ad ve soyad yazılması gerekmektedir.

İÇK'nun 312. Maddesi: Çek evrakı hamiline, bir şahıs namına veya havale olarak yazılı olabilmektedir veya arkasını yazarak başka şahıs lehine havale olabilmektedir.

1.8.7. Çekte Keşidecinin İmzası

Sifte (bono) ve beratın (poliçe) aksine çeklerde mühür veya damga geçerli değildir ve çekin itibari onun imzalı olmasındadır. Eğer keşidecinin imzası sahte bir imza ise, çek batıl ve geçersizdir.

1.9. Çekin Tarafları

1.9.1. Genel Olarak

Çekte de aynı berat gibi üç taraf var olmaktadır: Keşideci, muhatap banka ve lehdar.

Bu üç kişinin vaziyeti çekte çok önemlidir ve bunların her birisinin ayrı ayrı durumları vardır ki onlar hakkında tek tek bilgiler verilecektir.

1.9.2. Keşideci Şahısın Durumu

Keşideci kişi muhatap banka üzerine çeki keşide etmeye yükümlüdür ve kendi üzerine çek keşide etmeye kadir değildir, yani İTK'nun 310. Maddesinde çekin tanıtımına göre muhatap bir başka taraf ve bir banka olmalıdır neyse ki o madde de muhatabın banka olması vurgulanmamış ama İran Bankacılık Kanununa göre, muhatap taraf muhakkaken bir banka olmalıdır. Keşideci bir başkasının lehine veya kendi öz lehine çeki düzenleyebilir, fakat kendi lehine yazılmış olan çekin arkası yazılmamalı olmalıdır yani o çek "zehr nevisi" (ciro) olmamalıdır.

Buna istinaden çek keşide etmek bir hukuki işlem sayılmaktadır, keşideci taraf; yani çeki sadir eden kişinin hukuki ehliyeti olması gereklidir, ama çek keşide etmek için bir ticari ehliyetin olunması veya şahsın tacir olması gerekli değildir. Çünkü çek keşide etmenin bizzat kendisi bir ticari işlem sayılmamaktadır[30] (İran Ticaret Kanunu [İTK], madde 314).

30 Majid Salavati, **Chek Dar Hughughe Tejarat**, 2. Baskı, Tahran: Hukuk Yayınevi, 2013, s. 56.

Ayrıca vekaleten çek keşide etmenin herhangi bir yasağı bulunmamaktadır ve bu iş genel olarak tüzel kişiler ve firmalar tarafından çok da yaygın olan bir işlemdir.

1.9.3. Muhatap Tarafın Durumu

İran kanun koyucusu çek yazmak işlemine bir bankacılık kavramı vermek istemediği için Ticaret Kanunun 310. Maddesinde fakat çekin muhatap tarafından söz etmiştir ve onun bir banka olması gerektiğini vurgulamamıştır.

Ayrıca 1977 yılında tasvib edilen bu kanuna göre çek sayılabilen belgeler, üzerinde cezai ve hukuki yönlerden dava açılabilen çek adlı belgelerin muhatabı bankalar olması gerektiğini açıklamıştır. Örneğin bir iktisadi müessesenin matbu ettiği çekin karşılıksız olduğu durumda, bu çekin ne cezai ne hukuki açıdan mahkemelerde çek davası diye açılması şansı olmamaktadır.

1.9.4. Lehdarın veya Hamil Tarafın Durumu

Çekin lehdarı her bir özel veya tüzel kişi olabilmektedir. İTK'nun 312. Maddesinde üç varsayım öngörmüştür: Çek hamiline veya bir özel nama veya havale olarak keşide edilebilir. Bir çek havale olunca, arkasını imzalayarak başka bir üçüncü şahsa da devredebilinir ama eğer keşideci kişi çekin üzerinde matbu olan "Havale" kelimesinin üzerine çizgi çekerse, o çekte artık ciro yapılarak başkasına havale olma imkanı olmamaktadır.

1) Çek hamiline keşide edebilinir. Eğer lehdarın adı çekin üzerinde yazılmadıysa, veya çekin bizzat üzerinde hamiline yazılmış olan kısmın üzerine çizgi çekilmemişse ve keşideci tarafından da hamiline yazılmış olursa, o çek yaprağı hamiline yazılmış olan bir çek senedidir. İran Ticaret ve Çek Kanunlarında yasaklanmadığı için, çekin hem bir şahıs adına hem hamiline yazılmak ihtimali de vardır, ama o çek aynı hamiline yazılmış çek varsayılır. Şöyleki bir çek üzerinde mesela, Muhammedi Bey vechine ve hamiline yazılmış olursa bu çek hamiline yazılmış sayılmaktadır ve bunun herhangi bir kanuna aykırılığı bulunmamaktadır.

2) Bir çek yaprağı bir özel veya tüzel belirli bir şahıs lehine yazılabilir. Eğer bir çekte bir şahsın adı ve soyadı yazılmaktaysa ve havalesine kelimesi veya hamiline kelimesi bulunmamaktaysa o çeki bizzat kendi lehine yazılmış olan kişi nakite çevirebilir veya bir başka hesaba aktarabilir.
3) Çekin bir başka şahsın havalesine yazılması da mümkündür. Böyle çeklerin arkası yazalarak başka kişiye havale edilebilmektedir. Önceden de söylenildiği üzere, İran çeklerinin üzerinde bankalar tarafından "Havalesine" kelimesi matbu olmaktadır ve eğer keşideci kişi o kelimenin üzerine çizgi çekerse artık o çekin arkası yazılarak havale olması imkanı olmamaktadır.

Fransa hukukunda bu haktaki, çek keşide edip ve karşı tarafa vermek, keşideci tarafın taahüdünün yerine getirilmesi anlamına gelmekte mi yoksa hayır, bahisler bulunmaktadır ve bu tartışmaların nedeni şudur ki genel olarak çek keşide etmek bir ödeme yolu sayılmaktamıdır yoksa sayılmamakta mı?

Bazı hukukçulara göre çek keşide etmek verdiği taahhütün yolunu değiştirmektir, yani çek taahhüdünün yönünü çevirmektedir ve onun yerine getirmesi anlamında değildir ve bu işlem şu anlama gelmektedir ki eski taahhüt kaldırılmış ve yeni bir taahhüt icad olunmuştur. Fransa kanun koyucusu bunu kabul etmektedir ki çek keşide etmeğe rağmen taahhüdün hepsi yerinde durmaktadır ve çek teslim edilmesi herhangi bir taahhüt yerine getirilmesine neden değildir. (1935 tarihli 30 sayılı kanun.62. madde) Yukarıda dediğimiz gibi Fransa hukukunda çek keşide etmek, borç ödemek veya taahhüt yerine getirmek anlamına gelmemektedir.

İran kanunları bu konuda açık bir yanıt vermemektedir ama kanunlardan belliki çek keşide etmek tamamen bir taahhüdü yerine getirmek değildir, yani müteaahhid tarafın, taahhüdünün aradan kalkmasına sebep değildir. Genel olarak berat da da aynı çek gibi taahhüdün yönünü değiştirip yeni taahhüt vermek anlamına gelmektedir.

1.10. Çekte Karşılık

Çekin yazıldığı mahal veya karşılığı hakkında birkaç mühim nokta vardır: Birincisi "çekin mahalli" veya "çekin karşılığı"dır. Önceden de söylenildiği gibi çekin muhatap yeri veya mahalun- aleyhi daima bir banka olmalıdır. Bu bankalar bazen müşterilerin paralarını

tutmaya görevliler ve bazen de müşterilere husus bir itibar vermekteler, veya müşterilerin ticari senetlerini, berat ve çek gibi senetlerini ödemeye görevliler. Şimdi bu hakta bilgi verilecektir ki bankalar tarafından kendi müşterilerine verilen itibarlar, müşteri için karşılık manasına gelmekte midir yoksa gelmemekte mi? Karşılık dediğimiz şey, keşidecinin muhatap bankada nakit olduğu para miktarına mı denilir yoksa itibar olarak olabilmekte mi? [31]

İTK'nun 310. Maddesinden şöyle anlaşılmaktadır, çekin mahalli veya çekin karşılığı, keşidecinin muhatap bankasında var olduğu para veya itibar anlamına gelmektedir. Öncelerde belki karşılık dediğimizde keşidecinin muhatap bankanın cari veya çek hesabında var olduğu para anlamına gelmekteydi ama şu anda keşideci tarafın muhatap bankasında itibarının olması anlamına da gelmektedir. İÇK'nun 3. Maddesinde tam olarak söylemektedir ki keşideci tarafın, çekte yazıldığı tarihte, muhatap bankasında en az o miktarda karşılığı olması gerekiyor, şimdi bu karşılık ister nakit paradan oluşmuş olsun veya ister keşidecinin bankada var olduğu itibardan oluşmuş olsun, bu iki itibar arasında fark bulunmamaktadır.[32]

Çek bir senettir ki muhatap bankaya teslim edildiği an itibariyle ödenmesi gerekmektedir, keşideci tarafın, çeki keşide ettiği anda muhatap bankasında karşılığı olması gerekir, şimdi bu karşılık ister nakit para veya ister itibarından olsun. İÇK ve İTK'ye göre çekin keşide olduğu tarih ve bankaya gittiği tarihin aynı günde olması gerekmektedir, yani çek bir uzun vadeli senet değildir, onun için keşideci, çeki keşide ettiği andan itibaren muhatap bankasında karşılığı olması beklenir, ama pazar örfünde böyle olmadığı aşikâren görünmektedir, birinci olarak çek, çoğu zaman uzun vadeli bir senet olarak kullanılmaktadır, ikinci olarak keşide olduğu anda mahalsiz veya karşılıksız olmasının ihtimali epeyce yüksek olmaktadır.

1.11. Karşılıksız Çek Keşide Eden Kişinin Takip Usulü

Karşılıksız çek keşide eden kişinin takibe alınması için iki kısım işlem yapılması gerekmektedir:

---

31 Karim Pour Fayaz, **Mafahime Tejarati Dar Bankdari**, 1. Baskı, Tahran: Hukuk yayınevi 2014, s 103.

32 Pour Fayaz, a.g.e., s.105

1) Lehdar tarafın şikâyetçi olması
2) Muhatap bankanın, çekin karşılıksız olmasına dair verdiği belge

1.11.1. Lehdarın Şikayeteçi Olması

Karşılıksız çek keşide eden şahsın takibe alınması için, lehdarın veya çek elinde olan kişinin mahkemeye başvuruması ve şikâyetçi olması gereklidir. Tabiki bu şikâyet dilekçesi İÇK'nun 11. Maddesinde yazılan süreçler içerisinde olması gereklidir.

Çek Kanununun 11. Maddesinde şöyle yazılmıştır: Eğer lehdar kişi çekte yazılı olan tarihten altı ay içerisinde bankaya gitmezse ve karşılıksız olduğuna dair belge almazsa artık cezai şikayette bulunma hakkı olmamaktadır.

Bu maddede lehdar kişiden kasıt, çeki bankaya götüren ve karşılıksızdır belgesini alan şahıstır ve bu şahsın kim olduğunun belli olması için Bankacılık Kanununda ve İTK'nin 316. Maddesinde de yazıldığı gibi bankaların çeki bankaya getiren kişinin adı ve soyadı ve kimliğini kontrol etmeleri gereklidir. Bankadan karşılıksız olduğuna dair belge alındıktan sonra, eğer o çek başka bir şahsa verilirse, o yeni edilen şahıs cezai şikayette bulunamaz meğer o aktarım kahren veya icbaren olsa.

Lehdar kişinin cezai şikayet hakkının var olması için, bizzat kendisinin bankaya gitmesi zorunluğu yoktur, bu durumda lehdar taraf, çekin arkasında kendi hüviyet ve adres ve bankaya giden kişinin vekili olmasını yazarak, başka kişini bankaya göndermek şansı vardır ve bu durumda eğer çek karşılıksız olursa bile o çek hakkında cezai bir şikayet düzenleme hakkına sahip olmaktadır.

1.11.2. Bankadan Karşılıksız Olmasına Dair Belge Almak

Mahalsiz veya karşılıksız çek keşide eden kişinin cezai takibe alınması için, lehdar tarafın o çekin karşılıksız olması veya İÇK'nin 2. Maddesinde yazılı olan nedenlere bağlı nakitlenmemesine dair belge alması gerekmektedir.

Çek Kanununun 4. Maddesine göre: Eğer çekin ödenmesi Çek Kanununun 3. Maddesinde yazılmış olan nedenlere bağlı olmaktaysa, banka tarafından bir özel belge lehdara teslim edilmesi şarttır ki o belgede, keşideci kişinin hüviyet, kimlik ve adres ve

telefon numarası yazılı olacak ve ödenmemesinin nedeni açıkca yazılıp ve banka müdürü imzası ve damgasıyla beraber lehdara teslim edilecektir. Aynı belgede keşidecinin çek yaprağı üzerinde atılmış olduğu imzanın ve bankada kaydolunmuş imzanın aynı olup olmadığını da belirtmeleri gerekmektedir. Bu hakta bankanın lehdara verilen belgenin aynısından, bir tane keşideci tarafa göndermeleri şart olmaktadır.

İÇK'nun 5. Maddesinde şöyle yazılmıştır: Eğer keşideci kişinin bankada mevcut olan parası, çekte yazılmış olan meblağdan daha az olduysa, lehdarın isteğine bağlı banka keşidecinin hesabında mevcut olan meblağı lehdara ödemesi gerekmektedir. Lehdar, bankadan aldığı tutarı çek yaprağının arkasında yazarak onu bankaya teslim etmelidir, ve geride kalan kısmına dair bankadan karşılıksız olmasına dair belge alacaktır. Şu var ki çek ödenmediği tutar karşılığında, karşılıksız çek anlamına gelmektedir ve lehdar bankadan aldığı belge vasıtasıyla, mahkemeye karşılıksız çek davası açmak hakkına sahip olmaktadır.

1.12. Karşılıksız Çeklerde Yetkili Mahkeme

Yetkili mahkeme ki İran hukukunda salih mahkeme teriminden istifade ediliyor nedir?

Yetkili mahkeme İran kanunlarına göre iki çeşide bölünmektedir:

1) Doğal veya doğuştan yetkili
2) Nisben veya yöresi için yetkili

İran Medeni Usulü Kanununun 10. Maddesinde tanımlanan yetkili mahkemeler, yukardaki yazdığımız iki bölüme bölünmüştür. Birinci yetki, mahkemenin zati ve doğalıyla ilgisi olan bir yetkidir. Mesela bir cezai suç işlemine idari mahkemesi yetkili olmamaktadır, veya hukuki mahkeme, yetkili değildir. İkinci yetki suç veya davanın hangi mahkeme yakınlığında olduğu, yani yöresel olarak, il veya ilçe olarak hangi mahkemenin yetkisi var diye, olmaktadır.

Karşılıksız çekler hakkında yetkili mahkeme hangisidir? Yani lehdar hangi mahkemeye başvuru yapabilir? Dava açması gereken mahkeme hangisidir?

Birinci olarak yetkili mahkeme muhatap bankanın olduğu il veya ilçenin mahkemesidir, yani çekin karşılıksız olmasına dair belgeyi veren banka hangi şehirdeyse oranın umumi veya kamu mahkemesi karşılıksız çek suçunda yetkilidir.

Hukuki yönden (cezaiden değil) eğer karşılıksız çekin tutarı 200 milyon riyal[33] dan az olursa, Dava Hal Etme Şurası[34] yetkili olmaktadır.

Şimdi yukarıda dediğimiz Şura veya mahkemelerin yetkisi sırayla şu şekilde olmaktadır:

1) Davalı kişinin (keşidecinin) ikametgâhında olan mahkeme yetkilidir.
2) Eğer davalı kişinin İran'da ikametgâhı yoksa onun geçici olarak yaşadığı yerin mahkemesi yetkili olmaktadır.
3) Eğer davalı kişi ne ikametgâhı ne geçici olarak yaşamak yeri yoksa onun gayrimenkul olduğu yerin mahkemesi yetkili sayılmaktadır.
4) Eğer davalı tarafın yukarıda saydığımız durumuların hiçbirisi yoksa davacı tarafın ikametgâh mahkemesi yetkili olmaktadır (İran Medeni Usul kanunu [İMU], 1939: madde 4).

Ayrıca İran Vahdet Raviye[35] hükmünün 688. numarasında şöyle yazılmıştır:

Lehdar veya çekin sahibi, keşide olmuş çekin karşılıksız olması durumunda, sözleşmenin yazıldığı yerin mahkemesine, veya çekin yazıldığı yerin mahkemesine veya davalı tarafın ikametgah mahkemesine başvuru yapmak hakkı vardır.

33 20 bin TL olmaktadır.

34 Kamu veya umumi mahkemeden bir alt kat mahkemenin ismidir.

35 Aynı mevzuya göre kanunlarda yeterli madde olmadığı için, değişik mahkemelerden aynı mevzuya değişik kararlar verilirse, İran yargıtayından Vahdet Raviye diye bir karar verilir ve o karar tüm mahkemelerde geçerli olmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDE ETMENİN CEZAİ DURUMU

Çek Keşide Etmek[36] Kanununun 7. Maddesine göre, cezai çekin cezası, çekte kayıtlı olan tutara göre A, B, C gruplarına göre kesilir. Şöyleki birinci grup olan A grubunda en çok altı ay, orta grup olarak anılan B grubunda bir yıl ve üçüncü grup olan C`de iki yıl hapisle birlikte ek ceza olarak iki yıl süresince çek alabilme hakkından mahrum edilme cezası kesilir. Ayrıca aynı Kanunun 10. Maddesine esasen hesabı kapalı veya engelli iken çek keşide eden şahıs, aynı yasanın 7. Maddesine esasen iki yıl hapis ve iki yıl boyunca da çek elde edebilmemeye mahkum edilir. Bu ceza da talik[37] edilemeyen cezalardandır. Böylece her tutarda olursa olsun kapalı hesaptan çek keşide etmek, en çok hapis cezasına çarptırılmanın yanısıra üçüncü grup için öngörülen cezanın (C Grubu) en ağır miktarına çarptırılmanın yanısıra her çeşitten olursa olsun talik edilemez cezaları da beraberinde getirecektir[38].

Öte yandan 2013 yılındaki İslami Şura Meclisi`nin[39] almış olduğu karara esasen Taziri[40] cezalar İran Ceza Kanunun 19. Maddesinde böylesine yazılmıştır ki, en ağırı birinci ve en hafifi sekizinci derecede olmak üzere, ağırlık ve hafiflik açısından sekiz kısma bölünmüştür. İran Ceza Kanunun 19. Maddesinin 4. Fıkrası kurallarına esasen bu bölümlemeler sadece cezaların derecelerine esasen saptanmıştır ve yürürlükte olan cezalar hakkında herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

---

36 Sudur Çek Kanunu. Çek Yazma Kanunu veya Çek Keşide Etmek Kanunudur.

37 Talik islam hukukunda hapis cezasına özel bir terimdir ki onda suçlunun hapis cezası bir daha başka bir suç işlemesine bağlı olarak veriliyor, yani 2 yıl taliki hapis bu demektir kişi 2 yıl süresnde bu suçlu başka bir suç işlemiş olursa o başka suçun cezası da ve bu 2 yıl hapis cezasıda aynı zamanda uygulanmaktadır.

38 Babak Mohammadi, **Mabahese Keyfariye Chek**, 3. Baskı Tahran: Hukuk Yayınevi, 2013, s. 76.

39 İran meclisi demektir. TBMM'nin İran'da olan eşdeğeridir.

40 Taziri ceza yani Kur'an'ı Kerim ve İslam dininde suç sayılmış ama cezasının ne kadar olduğu belli olmamış bir suç ve kabahattir.

Ayrıca söylenildiği maddenin ikinci fıkrası gereğince, eğer cezaların birinde en az olan yaptırım mesela 5.dereceye denk gelmekteyse ve en ağır yaptırım 4.dereceye denk gelmektesye, ağır olan yaptırım uygulanacaktır. Cezaların sayısı çok olursa, aynı maddenin 3. Fıkrasına esasen ceza daha da ağırlaşır ve ağır ceza haddi teşhis edilemez durumdaysa hapis cezası miyar kabul edilir. Ayrıca, herhangi bir ceza bu maddenin herhangi bir sekizli şıklarıyla uymadığı takdirde yedinci derece ceza kabul edilir. Böylece İCK'nun 19. Maddesinde yazılmış olan cezalara bakınca şu netice alınıyor ki: Karşılıksız çek çekmenin cezası altıncı derece cezalardandır[41]. Sonuçta, İslam Ceza Kanunu`nun 1. kitabının 2. bölümünde, değişik başlıklar altında yer almakta olan farklı cezalar ve onların uygulamasına ilişkin kurallar ve koşullar, özellikle karşılıksız çek çekme suçuna da taziri cezaların 6. derecesi esasında tatbik ediliyor.

Dikkat edilmesi gereken bir başka husus da şu olmaktadır ki: genel olarak, ister normal ya da seyahat çeki (Traveller's Cheque) olsun, Medeni Kanunun 1287. Maddesindeki tanıtıma esasen resmi senet olarak değerlendirilmiyor, sadece resmi senet niteliğini taşımaktadır

Sonuç itibariyle onun üzerinde sahtekarlık yapmak, normal belgeler üzerinde yapılmış olan sahtekarlığa tabi tutulmaktadır. Fakat, durum ve koşullar gereği ekonomik durumu ya da para ve banka sistemini ya da sosyal ve siyasal sistemi tehdit edecek konumda olduğu saptanırsa İslami Ceza Kanununun 526. Maddesine tabi tutulacaktır.

Her halde, sahtekarlıktan sonra onu değerlendirmeye ya da ondan yararlanmaya kalkışıldığı takdirde, suçların çokluğu maddesine tabi tutulacaktır. Fakat sahte senetle dolandırıcılık yapmak, manevi suçların gerçekleşmesine neden olarak sayılır ve ilgili kanunun 131. Maddesine tabi tutulur.

Öte yandan resmi sahte senetlerle bankada çek hesabı açmak, hesap açan şahıs kendisi sahtekarlık yapmadığı takdirde İslami Ceza Kanunun(İran Ceza Kanunu) 535. Maddesi gereğince yargılanmasına neden olacaktır. Aksi takdirde birçok maddi suçla ilgili

41 İCK'nin 19. Maddesinin 6. derecesinde böyle yazılmıştır:

1. Altı aydan iki yıla kadar hapis cezası
2. 20 milyon riyalden 80 milyon riyale kadar para cezası
3. 31' den 74'e kadar kamçılanmak cezası

Karşılıksız çek keşide etmek suçunda bu derecenin birinci şıkkı geçerlidir.

yasalarla yargılanacaktır. Gerçek dışı kimliğe istinaden bankadan alınmış olan çek defterlerinin satışı da senet sahtekarlığından ayrı ve kendi başına bir suç oluşturmamaktadır. Bununla birlikte çek defteri satın alan şahıs aynı çeklerle dolandırıcılık yapmış olursa, hesap sahibinin çek defterini tarafa satışı 126. Maddenin fıkrası gereğince suç ortaklığı olarak değerlendirilir.

Dikkate şayan bir diğer husus da karşılıksız çek keşide etmenin özel ve affedilebilr bir suç olmasıdır. Bu affetme, açılmış olan davanın iki aşamasında gerçekleşebilir ki her aşamanın sonuçları biraz farklılık göstermektedir.

Affetme, cezai dava açıldıktan ve kesin karar çıkmadan önce gerçekleşirse çek çekme yasasının 12. Maddesi gereğince adli merci tarafından takipsizlik kararı çıkar. Fakat davadan vazgeçme açık ve net olmalıdır ve şartlı vaz geçmenin koşulları yerine getirilmiş olmalıdır. Aksi takdirde böyle bir vazgeçiş takipsizlik ve cezasız olarak sonuçlanamaz. Fakat bu gibi affetmelerde, ilgili şartın gerçekleşmemesi gerekliliğinden asılı olduğuna göre, mahkum olunan şahıs şartlı olarak serbest bırakılır. Ayrıca bu suçtan zarar görenlerin sayısı birden fazla olursa suçluyu serbest bırakabilmek için şikayetçilerin tümünün şikayetlerinden vazgeçmeleri gerekmektedir. Ayrıca affedişten vazgeçmek dinlenemez.

Vazgeçme hakkı, ilgili suçtan dolayı zarara uğramış olan tüm murislere de intikal edilir. Tüm murislerin vazgeçtiğini varsayarsak takip durdurulur, hüküm çıkarma ya da hükmün icrası dayandırılır.

Affetmenin ikinci bölümü dosyanın incelendiğinden ve hüküm kesildikten sonraya ve hükmün kesinleştiğinden sonraya aittir. Bu husus çek kanununun 12. Maddesinin bahis mevzusudur. Nihayet şu ki, mahkum edilmiş olan şahıs, hükümde kayıtlı cezanın üçte bir tutarını nakit olarak ödemekle yükümlü olacaktır ki bu tutar da başsavcının hükmüyle devlet tarafından alınacaktır.

Karşılıksız çek keşide etme suçundan dolayı en fazla 3 ay hapis cezasına uğrayan kişiler, İran Ceza Kanunun 65. Maddesi esasen ufak hapis cezaları yerine verilen cezalara mahkum olacaklar. Bu hususta, İCK'nun 66 ve 67.maddelerine göre en fazla 6 ay hapis cezası verilen suçlu kişiler bile, önceden herhangi bir suç işlemedikleri durumda, hapis

cezasına değil hapis yerine verilen cezalara mahkum olacaklar[42]. Ufak hapis cezaları yerine verilen cezalar, nakit para cezası, bedava olarak kamu hizmetleri yapmak veya bazı ictimai haklardan mahrum kılınmak gibi cezalardır ki İCK' nun 64. Maddesinde yazılmıştır.

Her halde yukarıda söylenenlere esasen karşılıksız çek meselesinde dosya sayısı çok olduğuna göre sanık hazır bulunmadığı takdirde de hüküm vermenin herhangi bir sakıncası yoktur ve şikayetçi davasından vazgeçtiği takdirde mahkeme takipsizlik kararı vermek mecburiyetindedir.

Bu öneriye rağmen mahkeme karar vererek sanığı mahkum ederse ve hükümlü itirazda bulunursa istinaf mahkemesine istinaf dilekçesi verildiği takdirde dosyayı yeniden inceleyebilir. Aksi takdirde çekin kütüğü mahkemeye gönderildiği takdirde bu, şikayetçinin davadan vazgeçtiği anlamına gelmektedir ve istinaf dilekçesi verilmeksizin dosya 12. Maddeyi ``Çek çekme yasası`` istinaf mahkemesine gönderilecektir.[43]

Bu kapsamda söylenmesi gereken en son konu şu ki, yukarıda da temas ettiğimiz üzere karşılıksız çek için azami hapis cezası iki yıl ve ek ceza da olarak iki yıl boyunca çek defteri alabilmemek cezası ön görülmüştür. Bu cezalar, çek yasasının 7 ve 10. Maddelerindeki suçlar için icra edilebilir. Bu cezanın uygulanması için şahsın defalarca aynı suçu işlemesi gerekmez ve sadece bir defa işlediği zaman cezanın uygulanması için yeterlidir. Böylece bu ek cezanın uygulamasıyla 21. Maddenin cezasının farkı şunlardır:

Birinci fark şudur ki: İÇK'nun 21. Maddesinde yazılan cezanın süresi 3 yıldır. Oysaki 7. Maddenin C şıkkında yazılan cezanın süresi iki yıl olmaktadır.

İkinci husus: 7. Maddedeki ek cezanın uygulanması için suçun tekrarı gerekmiyor. Oysaki 21. Maddede kayıtlı olan cezada suçun tekrar edilmesi gerekmektedir.

Üçüncü husus: 7. Maddedeki ek cezadan maksat şahsın ilgili bankada hesabının kapanmasıdır. Oysaki 21. Maddedeki ceza, suçlu şahsın ülkenin tüm bankalarında cari hesaptan ve çek karnesinden yoksunluğunu gerektirmektedir.

---

42 Reza Moradi, **Chek Keyfari Dar Raviyeye Ghazayi**, 3. Baskı, Tahran: Novin Yayınevi, 2014 s. 143.

43 Babak Mohammadi, **Chek Keyfari Dar Raviyeye Ghazayi**, 3. Baskı Tahran: Hukuk Yayınevi, 2013, s. 104.

Dördüncü husus: 7. Maddedeki ek cezanın yürürlüğe sokma görevi hüküm veren mahkemeye aittir fakat 21. maddedeki cezanın uygulanması bankanın görevi kapsamındadır.

2.1. Karşılıksız Çeklerin Hukuki ve Cezai Olma Sebepleri

İran hukukunda bir karşılıksız çek üzerinde, mahkemelerde iki tür olarak dava açılabilmektedir.

1) Hukuki olarak
2) Cezai(keyferi) olarak

Bu mevzu İran mahkemelerinde boşanma davalarının yanı sıra en yaygın ve dosya sayısı aşırı fazla olan mevzulardandır. Bir çekin karşılıksız olduğu durumda, her lehdar, veya lehdarın avukatı o çeki cezai olarak mahkemelerde sürdürülmesin istemektedir, yani bir lehdar kesinlikle yaptırımların daha ağır olunması için o çekin cezai olunmasını istemektedir. Şimdi bir çek hangi durumlarda cezai ve hangi durumlarda hukuki olur mevzusu tartışılacaktır.

Alttaki durumlarda olan bir karşılıksız çek cezai olarak mahkemelerde nitelendirilemez:

- Bir çekin vadeli olunması durumunda

İran Ticaret ve Çek Kanunlarına göre bir çek vadesiz ve nakit olarak keşide olunması gerekmektedir, çünkü çekin matbu olunmasının amacı nakit paranın fazla sayılı olarak taşımamaktır. Yani eğer bugün bir çek keşide olunursa, ama yarın veya on gün sonraki bir tarihe, o çekin karşılıksız olduğu durumda, hukuki olarak dava açılabilmektedir, veya eger ceza mahkemesinde bile dava açılmış olursa, mahkeme tarafından cezai bir yaptırım verilemez. Tabi şunu da belirtmek gerekmektedir ki, çek belgesinin daha önceden yazılmış olunmasının ispatı, keşideci kişi tarafından olacaktır.

- Bir çekin, bir sözleşmenin garantili olunması için keşide olması durumunda

Çek bir kambiyo senedidir ve onun kullanılması alışveriş veya ticaret amaclı olunması gerekmektedir. Eğer bir çek yaprağı, gerçekten para verilmesi için keşide

olmadıysa ve bir sözleşme için veya herhangi bir sebebin garantili olunması için keşide olunmuşsa, o çek artık cezai olamaz.

- Bir çekin beyaz imzalanması durumunda

Eğer keşideci çekte tutar ve tarih yazmadan, çek yaprağını imzalarsa o çek cezai olarak nitelendirilemez. Çekin meblağı veya tarihi, herhangi biri keşideci kişi tarafından yazılmamışsa o çekin hukuki olarak algılanmasına yeterlidir.

- Ödenmesi bir şart ve koşula bağlı kılınırsa

İÇK'de yazıldığı gibi çek yaprağının üzerine herhangi bir şart yazılmışsa, o şarta banka tarafından önem verilmemektedir ama çekin karşılıksız olduğu takdirde artık o çek cezai olamaz.

- Bir çekin gayrimeşru alışverişler için veya tefecilik faizi için keşide olunması durumunda

Herhangi bir sebeple keşide olunmuş çekin, gayrimeşru bir alışveriş için keşide olunması veya tefecilik faizi için keşide olunması ispatlanırsa o çek cezai olarak algılanamaz.

- Eğer lehdar veya hamil altı ay süresinde bankaya gitmemişse veya karşılıksız olduğuna dair belge almamışsa

Yukardaki şartlarda olmayan bir karşılıksız çek, cezai olarak nitelendirilebilmektedir ve büyük ihtimalle mahkeme tarafından, cezai olan yaptırımlarla karşılaşacaktır.

Bu hakta önemli olan başka bir konu, "çekin keşide olduğu zaman, borçlunun, kendi borcunun ödenmesi anlamına gelmekte mi?" olmasıdır. Bazıları böyle görüş bildirmişler ki, çek tam olarak bir taleptir ve o talep Fil-zime[44] bir taleptir yani borçlu kişinin ödemek mecburiyeti olması anlamına gelmektedir ve İran Çek Kanunu tamamen bunu savunmaktadır. Bir çek evrakı yazıldığına göre yazan kişinin (keşideci) borçlu olması

44 Bir arapça kelimedir, Türkçe karşılığı boyun borcu olmaktadır.

anlamına gelmektedir ve o borcun ödenmesine dair bir belge ve kanıt olmazsa, borç daha ödenmemiş sayılmaktadır. Aslında İran Hukukunda olduğu gibi, çek keşide edip lehdara vermek, keşideci tarafın borcun kapanması anlamına gelmekte değildir, yani çek muhatap banka tarafından paraya dönüşmediği müddetçe keşideci taraf hâlâ borçlu sayılmaktadır.[45] İran mahkemelerinde çek keşide eden kişi, ilk bakışta borçlu olarak tanımlanmaktadır, yani eğer keşideci tarafından lehdara çek keşide olunmuşsa, keşidecinin borçlu olması algılanmaktadır.

Ama bana göre yukarıda gelen sözler hem doğru hem yanlış olabilir, doğru olan kısmı budur ki bir keşideci ve lehdar arasında bazı zamanlar borçlu olmak ve o borcu ödemek icbariyetti olmak doğrudur ama her zamanda öyle olmayabilir. Mesela bir kişi kendi öz çek hesabından nakit para almak için bu çeki kendi lehine yazabilir yani keşideci de, lehdar da kendisi olmaktadır ama bu durumda şahıs kendine borçlu mu olucak? Veya keşideci çekte yazılmış olan meblağı hibe (bağışlamak-hediye-karşılıksız para vermek) olarak yazmaktadır, bu durumlarda keşideci borçlu değildir ama sırf çek keşide etmiş diye borçlu olarak sayılmaktadır.

2.2. Karşılıksız Çek Keşide Etmek Suçunun Unsurları

Karşılıksız çek keşide etmek işlemi, önceden de dediğimiz gibi çoğu durumlarda tamamen bir suç işlemi olarak tanımlanmaktadır ve bu suçun da herhangi bir suç gibi unsurları vardır ki bu unsur veya temeller, kanuni, maddi ve manevi unsurlardan oluşmaktadır. Bu bölümde karşılıksız çek keşide etmenin unsurları üzerinde tartışılacaktır.

2.2.1. Kanuni Unsuru

Daha önce bahsedilen tartışmalarda söylenildiği gibi bir karşılıksız çekin cezai yaptırımları için İran Çek Kanununun üçüncü, yedinci ve onuncu Maddelerinde yazılmıştır. Ayrıca bu üç Madde karşılıksız çek keşide etmek suçunun kanuni unsurları olarak tanımlanmaktalar.

---

45 Babak Mohammedi, **Ashnayi Ba Mafahime Hughughe Tejarat**, 6. Baskı, Tahran: Nashriye Yayınevi, 2011, s 104.

Üçüncü madde: Keşideci kişi, çekin üzerinde yazıldığı tarihte, en az çekin meblağı kadarıyla, hesabında para bulunması gereklidir ve o paranın tümünü veya bir kısmını muhatap bankasından dışarıya çıkartmamalıdır veya başka hesaplara aktarmamalıdır veya onun nakitlenmemesine emir vermemelidir. Bunların yanı sıra çekin yaprağının düzenlemesine de dikkat etmelidir ve banka tarafından nakitlenmemesine herhangi bir sebep bırakmamalıdır, mesela imzanın aynı olmaması veya çizgilenmesi, başka nedenler…

Eğer ödemek için çekin metninde bir şart yazılmışsa banka memuru şarta bakmaksızın işlem yapacaktır.

Yedinci Madde:

A) Eğer karşılıksız çektin tutarı 10 milyon riyalden[46] az olmaktaysa en çok altı ay hapise mahkum olacaktır.
B) Eğer karşılıksız çekin tutarı 10 milyon riyal ve 50 milyon riyal arasında olursa altı aydan bir yıla kadar hapse mahkum olacaktır.
C) Eğer karşılıksız çektin tutarı 50 milyon riyalden çok olursa bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası olacaktır ve iki yıla kadar çek defteri alınması yasak olacaktır.

Onuncu Madde:

Bir kişi kendi çek hesabının kapalı olduğunu bilerekten, çek keşide etmeye kalkarsa o suç aynı karşılıksız çek keşide etmek suçu olarak sayılmaktadır Bu durumda keşideci hapis cezasına mahkum kılınacak ve onun cezası bağışlanmayacaktır.

Burada kısacası birkaç noktayı açıklamak lazım:

Muhatap banka tarafından verilen ödenilmez belgesi, takip etmeye başlamak için gerekli değildir belki bankanın şifahi sözüyle hesabın bağlı olduğunu ve mahkeme muhatap bankasının araştırmasından ve kimlik doğrulama girişiminden sonra hüküm çıkabilir.

46 Bin lira Türk parası olmaktadır

Karşılıksız çek keşide etmek ne iflas hükümünden sonra ne iflas hükmünden önce, bir farkı olmamaktadır ve içerik bakımından suçtur; cezalandırılmalıdır ve iflas bir engel değildir.

Bu nedenle şirketin iflas hükmünün durdurulması ve tasfiye müdürü tarafından hukuki dava tasarımı, suçlu kimsenin açısından hukuki işlemlerin durdurulmasını geçersiz kılmaz.

Söylenildiği gibi karşılıksız çek keşide etmenin kanuni unurları İran Çek Kanunun 3, 7 ve 10. Maddelerinden ibarettir, aynı kanunun 21. Maddesi de yaptırımlardan söz etmiştir, daha doğrusu bankaların bu konuda yapması gereken işleri açıklamıştır.

2.2.2. Maddi Unsuru

Suçun somut temeli onun yasal temeline istinaden ortaya çıkar.

Bu durumda Çek Keşide Etmek Kanununun 3. ve 10. Maddeleri uyarınca genellikle söyleyebiliriz ki:

Her bir şahsın karşılıksız çekleri keşide etmesi, veya hesabın kapalı olduğuna alim olduğu takdirde çek yazması veya hiç bir kredisi yokken çek keşide etmesi veya çekin nakitlenen zamanında kendisi bir şekilde muhatap bankadan ödenilmez yapması, veya kendisi çeki keşide ettikten sonra bankaya ödenilmemesine dair bir yazı yazması veya çeki isteyerek geçersiz bir durumda düzenlemesi, onun karşılıksız çek keşide etme suçunun maddi unsurunu yapmasına sebep olması anlamına gelmektedir.

Karşılıksız çek keşide etmek suçunun işlenilmesi için şu koşulların olması gereklidir:

1) Bankada çek hesabının var olması
2) Karşılıksız çek keşide etmek
3) Muhatap banka tarafından, çekin ödenilmemesi

Yukarıda sayılan üç koşul, karşılıksız çek keşide etmek suçunun olmazsa olmaz şartlarıdır.

İran Çek Kanununun 3. ve 10. Maddelerine göre, karşılıksız çeklerin maddi unsuru aşağıdakilerden ibarettir:

- Çekin üzerinde yazıldığı tarihte, çek hesabında yeterli paranın olmaması

İÇK'nun 3. Maddesine göre, karşılıksız çek keşide etmek suçunun işlenilmesi için, çek hesabında ne kadar para olduğu önemli değildir ve çekin tutarından az olduğu durumda karşılıksız sayılmaktadır, yani çekin üzerinde yazılmış olan meblağdan az olursa, o çek karşılıksızdır anlamına gelecektir.

- Keşide olmuş çek hesabından, paranın tümü veya kısmını hesap sahibi tarafından alınması

Bu hakta söylenmesi gereken mevzu şudur ki, keşideci taraf, çek yaprağını düzenlediği zaman çek hesabından yeterli para karşılığı var olmaktaydı ama çeki keşide ettiği tarihten sonra, karşılığının tümü veya kısmını banka hesabından geri alıyor ve bu durumda çeki karşılıksız durumda bırakıyor.

- Çekin ödenmemesinde dair talepte bulunmak

Çekin hamili veya lehdar taraf, elinde var olduğu çek belgesinin ödenilmemesine emreden kişinin aleyhine dava açabilmek hakkına sahiptir. İran Çek Kanunun 14. Maddesinde yazılmış olan durumlardan hariç, keşideci taraf çekin ödenilmemesi talebinde bulunmak hakkı olmamaktadır.

- Çek yaprağını doğru şekilde düzenlememek

Bazen keşideci kişinin, çeki düzenlediği tarihte, çek hesabında yeterli karşılık bulunmaktadır ve çekin ödenilmemesine dair bir talepte bulunmamıştır ama çek yaprağını düzenlerken yanlış şekilde düzenlemesi banka tarafından işlem yapılmasına engel olmuştur. Mesela imzayı doğru olarak atmamıştır veya çizgili olarak düzenlemiştir veya harflerlerle yazdığı tutar ile rakamla yazdığı tutar aynı olmamaktadır. Eğer keşideci taraf, söylenen hataları bilerek yapmış olursa, suç gerçekleşmiş sayılmaktadır.

- Kapalı olan bir hesaptan, çek keşide etmek

Eğer keşideci taraf, çek hesabının kapalı olduğunu bilerek bu çeki keşide etmişse, suç işlemiş sayılacaktır.

2.2.3. Manevi Unsuru

Karşılıksız çek keşide etmek suçu sırf çeki karşılıksız bir durumda keşide etmesiyle gerçekleşen bir suç olduğuna göre, herhangi bir amac sormaksızın suç işlenmiş sayılmaktadır. Tabiki keşideci şahsın isteyerek bu işi yapması da önem taşımaktadır. Kapalı bir hesaptan çek keşide etmek mevzusu İran Çek Kanununa göre, keşideci şahsın hesabın kapalı olduğundan haberdar olması suçun gerçekleşmesi için çok önemlidir, yani manevi unsurun olması ve keşideci tarafın bilerek bu işi yapması bu suçun işlenilmesi için önem taşımaktadır.

2.3. Karşılıksız Çek Keşide Etmenin Cezası

Çekin keşide olduğu tarihte, karşılığı olmadığı takdirde, bu çekin geçersizliği anlamına gelmemektedir ve keşidecinin karşılıksız çek verme hakkı yoktur, aksi takdirde keşide eden hem hukuki hem cezai yaptırımlarla karşılaşacaktır.

2.3.1. Karşılıksız Çekin Cezai Yönü

Karşılıksız çek keşide etmek cezai takiple karşılaşabilmektedir, lakin bu yaptırım karşılıksız olan tüm çekler hakkında geçerli değildir. Çekin cezai yönü olması için bir kısım şekil tarzlarının var olması gereklidir ve salih (yetkili) mahkeme bir cezai yaptırım vermesi için İÇK'den gelen maddeleri de göz önüne almak zorundadır. Burada ilk olarak bir çek nasıl cezai yaptırıma uğrayabileceği mevzusuna bakılacaktır.

İÇK'nun 3. Maddesinde şöyle yazılmıştır: Keşideci tarafın, çekte yazılı olduğu tarihte, belirtilmiş olan tutarda, çek hesabında parası olmalı ve o miktar paradan tümü veya kısmını çek hesabından çıkarmamalı veya bu çekin ödenmemesine dair bir emir vermemeli, bu çeki şekil tarzı olarak ve imzası olarak doğru yazmalı, bankanın bu çeki

ödememesine dair herhangi bir sebep bırakmamalıdır, aksi taktirde İÇK 7. Maddesinden gelen yaptırımlarla cezalandıralacaktır.[47]

İÇK'nun 7. Maddesinde de şöyle yazılmıştır:

A) Karşılıksız olan çekin meblağı 10 milyon riyal [48] den az olduysa en fazla altı aya kadar hapis cezası olacaktır.
B) Çekin meblağı 10 milyon riyal ve 50 milyon riyal arasındaysa, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası olacaktır.
C) Karşılıksız çekin tutarı 50 milyon riyalden fazlaysa, bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası ve iki yıla kadar çek defteri almaktan mahrum kılınacaktır.

2.3.2. Karşılıksız Çek Keşide Etmek

İÇK'nun 10. Maddesinde de şöyle yazlımıştır: Bir kimse, kendi cari veya çek hesabının kapanmış olduğunun farkındaysa ve buna rağmen çek keşide etmişse onun yaptığı aynı karşılıksız çek keşide etmek suçu hükmüne gelmektedir ve bu kanunun 7. Maddesinde gelen cezalarla cezalandırılacaktır ve bu ceza talik[49] olunmayacaktır.

Yukarıda yazılmış olan maddelere göre karşılıksız çekin anlamı iki kısma ayrılmıştır her ikisi de karşılıksız çek keşide etmek anlamına gelmektedir. Birinci şu çekte yazılı olan tarihte keşidecinin çek hesabında yeterli tutar bulunmaması ikinci şu, keşideci kendi çek hesabının kapalı olduğunu bildiği takdirde çek keşide etmiş olması. Ama ikinci konuda keşidecinin kendi hesabının kapanık olduğundan haberdar olmalı ve bunun mahkemede ispatlanması şikâyeteden kişi tarafından olmalıdır.

İÇK'nun 3. Maddesi keşideci şahsın hesabında para bulunmasını şart etmiştir ve aksi durumda onu cezalandırlmasını söylemiştir ama aynı kanunun 9. Maddesinde de şöyle

47 Mohamad Hosseyn Shahbazi, **Mabahese Moheme Madani Dar Tejarat**2. Baskı, Tahran: Novin Yayınevi, 2013, s. 264.

48 Türk parası ile 1000 lira olmaktadır.

49 İran Ceza Kanununda öngörülmüş bir kuraldır ki suçlu ve mahkûm olunmuş şahısların faydalanması içindirve bunda hâkim, şahsa hükmedilmiş ceza veya yaptırımı bir müdete kadar erteliyebilmektedir ve eğer bu müddet içinde o şahıs bir suç daha işlemiş olmazsa artık o yaptırım da kaldırılacaktır.

yazılmıştır: Keşideci, lehdarın şikâyet ettiği tarihten önce, çekin tutarını ödediyse veya onun ödenmesine düzenleme yaptıysa cezai takipte bulunulmayacaktır.

2.3.3. Çek Keşide Ettikten Sonra, Hesaptan Parayı Çekmek

Bazen keşideci kişinin, çeki keşide ettiği an itibariyle çek hesabında yeterli para bulunmaktadır ama onu keşide ettikten sonra hesaptan parayı çekmekte bulunur. İran Kanun Koyucusu bunu da aynı karşılıksız çek keşide etmek gibi suç olarak tanımlamıştır ve ona yaptırım uygulamıştır. İran Çek Kanununda 2003'te yapılan bazı değişikliklerle bu mevzuda önlemler alındı ve o tarihten önce bu hakta kanunlarda bir boşluk his ediliyordu ve çek keşide etmek tarihinden sonra parasını çek hesabından alan veya başka hesaplara aktaran kişiler hakkında mahkemelerde sorun yaşanıyordu ve bunun nedeni Çek Kanununda çekin tanımlamasından kaynaklanıyordu çünkü o kanunda çek keşide olduğu an itibariyla hesapta para bulunması şart olarak tanmlamıştı.

2.3.4. Çekin Ödenmemesine Dair Emretmek

Eğer keşideci, çeki lehdara teslim ettiği tarihten sonra, bankaya şu numaralı çekin ödenmemesini talep ederse veya İran kitaplarında yazıldığı gibi ödenmemesini emrederse, İÇK'nun 7. Maddesiyle cezalandırılacaktır. Ayrıca aynı kanunun 14. Maddesinde bazı şartlardan dolayı keşideci, çekin ödenmemesini cezalanmaksızın emredebilir, o şartlar, çekin çalındığı, sahte olduğu gibi şartlardır. Bu durumlarda da aynı 14. Maddenin fıkrasında da yazıldığı gibi keşideci durumu mahkemeye bildirmeli ve en fazla bir hafta içinde mahkemeye şikayet ettiğine dair belgeyi bankaya teslim etmelidir.

2.3.5. Çek Yaprağını Doğru Olmayan Şekilde Düzenlemek

Çeki keşide eden kişi, çeki yazarken, onu doğru şekilde doldurmalıdır ki banka tarafından herhangi bir şekil ve düzenlenme noksanı için sorun yaşanmasın, yani ad ve soyad yazılması, imza olunması, tarihin yazılması ve çizgilenmeme, rakam olarak ve harflar olarak tutarın aynı olması ve tüm koşullara riayet etmesi şart olmaktadır.

Kanun koyucu, herhangi bir maddede, yanlış düzenlenmiş olan çeki suç olarak saymamıştır ama eğer bu iş kasten ve isteyerek olursa suç işlenmiş sayılır. Eğer çekin şekil tarzı doğru düzenlenmediyse ve keşideci şahıs onu doğru olarak düzenlemeye kalkmazsa, banka aynı karşılıksız olan çek gibi, ödenmemesine dair bir belge vermesi gerekmektedir ve bunun nedenlerini o belgede açıklamalıdır, lehdar bu belge vasıtasıyla aynı karşılıksız olan çekler gibi mahkemeye başvurma hakkına sahip olmaktadır.

2.4. Karşılıksız Çek Çekmenin Tekrarı Durumunda Özel Teşdid (Ağırlaştırılması)

Cezayı ağırlaştıran bir diğer hususlardan da suçun yinelenmesi ve çokluğudur. Bu temel kural ise taziri[50], hudud[51], kısas[52] ve diyelerde[53] geçerlidir. Sadece kurallar ve ölçekler bu hususta değişmektedir. Örnek olarak İslami Ceza Kanununa göre 1. Dereceden 6. Dereceye kadar taziri suç işleyen herkes, hüküm kesinleştiği tarihten iadeye haysiyet[54] tarihine kadarki süre içinde tekrar aynı dereceden bir suç işlediği takdirde suçun yenilenmesi gerekçesiyle cezası en ağır şekilde verilir ve bazen bir buçuk haddine kadar ağırlaştırılır. (İCK, 137. Md) Fakat had gerektiren suçlarda ilgili ceza, aşağıdaki koşullarda ağırlaştırılır:

1) Suçlu, üç kere had gerektiren suçu işlediğinde,
2) Her üç keresinde de had gerektiren suçun cezasının aynı olduğunda,
3) Her seferinde had gerektiren suçun saptandığı ve kesilen cezanın uygulandığı durumunda,

---

50 İslam dininde suç sayılmış olan ama yaptırımı belli olmayan suçlara, İran Kanunu yaptırım belirlemiş ve onların adını Taziri yaptırım koymuştur.

51 Had kelimesinin cemi veya çoğalmışı Hudud kelimesi, İslam dininde suç sayılan ve cezası veya yaptırımı da belli olunmuş suçlara denmektedir.

52 Kısas kelimesi de İslam dininden İran Hukukuna gelmektedir ve onun anlamı, bedene kasten ve isteyerek zarar veren veya birisini öldürmeye kalkan her bir kimsenin kısas hakkı olmaktadır.

53 İslam kanununda ve Kur'an'ı Kerim'den gelen diye terimi, bir Arapça kelimesidir ve Türkçe karşılığı belki kan parası olabilmektedir. Diye, katl etmek için değil de, başkasının bedenine herhangi bir zarar vermenin para karşılığına denmektedir.

54 Bir suçu işledikten sonra, mahkeme tarafından karar verildikten sonra, mahkum şahıs cezasını çektiği tarihten sonraki zamana İadeye Haysiyet söylenmektedir. Bazen suçlu kişinin ceza süresi bittikten sonra, bir müddet iadeye haysiyeti için mahkeme tarafından süre verilir. Örneğin hapis cezası 3 yıl olunca, ek ceza olarak 5 sene İadeye Haysiyet olmasına zaman verilir.

4) Bu koşulların varlığı ve saptandığı durumunda dördüncü defada suçlunun cezası idamdır.
5) Taziri suçlarda, hafifleştirici niteliklerin olması, had olan suçlarda herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

Suçların çokluğu konusunda da benzeri bir durum söz konusudur. Şöyle ki had gerektiren suçlarda suçların çokluğu, cezaların da çokluğunu gerektirir. Bu hususta bir mesele istisnadır. O da şu: İşlenen suçlar ve onların cezaları eşit ve aynı doğrultuda ve konuda olduğu durumda suçluya bir ceza kesilir. Levat suçundaki tefhiz suçunda olduğu gibi. Yani sadece levat suçuna ceza kesilmektedir. Fakat tazir gerektiren suçlarda 8. ve 7. Dereceler hariç, işlenen suç sayısı üçü geçmemek şartıyla, mahkeme suçların her birine en ağır cezayı vermektedir ve suç sayısı üçten fazla olduğu durumda toplam ceza asıl cezanın bir buçuk katını geçmemek kaydıyla her bir suç için kararlaştırılmış cezanın en ağırına karar verilmektedir. Bu durumda her bir konuda sadece en ağır ceza tatbik edilmektedir. Azami ve asgarisi olmayan suçlarda ise işlenen suçların sayısı üçten fazla olmadığı durumlarda dörtte biri, aksi takdirde ise cezanın yarısına kadar cezanın aslıne ilave edilecektir. Fakat çoklu suç hükümleri 7. ve 8. dereceli taziri suçlarda uygulanmamaktadır. Bu cezalar birlikte ve 1. ile 6. dereceli taziri suçlarla toplanır.[55]

Yukarıda anlatmaya çalıştıklarımız İran Ceza Hukukunun genellemesi olarak, karşılıksız çek keşide etmek suçunun tekraren yapması bakımından gerekli mevzulardı, Fakat bu hususta çek kanununun nisbi suskunluğunun yanı sıra bir sürü farklı soruların da ortaya çıkışına sebebiyet vermektedir. Bu nedenle konuyla ilgili özellikle İran Çek Kanunun 21. maddesine ilişkin daha keskin ve özel çözümlerin ortaya konması şart diye düşünüyorum. Bu maddeye uygun olarak tüm bankalar, bir defadan fazla karşılıksız çek çekmiş ve aleyhlerinde dava açılmış olan şahısların cari hesaplarını üç yıla kadar kapatmak ve onların adlarına başka cari hesap açmamakla yükümlüdür.

İran kanun koyucusu tarafından, karşılıksız çek keşide eden kişilerin sürekli olarak bu suçu yapabileceklerini tahmin ederek, ve daha sonra bankalarda tanıdıkları görevlilerin yasadışı yardımlarıyla tekrar çek defterleri alabilmelerini öngörerek, İran Çek Kanunun 21.

55 İraj Goldoziyan, **Chek Keyfari Dar Mahakem**, 5. Baskı, Tahran: Hukuk Yayınevi, 2009, s.156.

maddesinde banka memurlarına bu durumda yaptırımlar öngörmüştür. 21. Madde de bu konuda yazılmıştır:

``Herhangi bir banka şube sorumlusu bu öngörü ve tedbire uymadığı taktirde, duruma bağlı olarak ve yaptıkları yasadışı işleminin sayısına ve suç işleme derecesine göre İdari İhlalat Kanunun 9. Maddesine istinaden, idari suçlar jürisince yargılanıp kurallara uygun biçimde cezalandırılacaktır.``

Bu doğrultuda ilgili kanunun 9. Maddsinde şöylece açıklama yapılmıştır:

İdari cezalar sırasıyla şunlardan ibarettir:

a) İstihtam dosyasına kaydedilmeden yazılı ihtarname.
b) İstihtam dosyasına kaydedilmek koşuluyla yazılı tobih!

...

k) İlgili kurumdan ihracı
l) Ömür boyu devlet hizmetlerinden ve bu kanunu kapsayan kurumlardan ayrılma(İdari İhlal Kanunu 9. Maddesi).

Her halde kurallara ve yasalara uygun olarak şahısların cari hesap açmalarını önleyen kurallar İran kanun koyucusu tarafından öngörülmüştür ve bu yasalara uymayan banka memurlarına cezalar kesilmiştir56.

İran Adalet Bakanlığı İÇK'nun 21. Maddesinin doğru düzgün icra olunması için konuyla ilgili edinmiş olduğu bilgileri acilen İran Merkez Bankası`na göndermekle yükümlüdür. Bu doğrultuda 85/12825 No. lu genelge 01/10/2005 tarihinde Yargı Organı Başkanı`nca ülke genelindeki başsavcılara gönderilmiş ve yargı organlarından her ay başında karşılıksız çek keşide etmiş olanların ve bunun sonucunda takibe maruz kalmış olan şahısların listelerini direkt olarak Merkez Bankası`na gönderilmesi istenmiştir. Bu genelgenin icrası ise adliye savcılarının gözetimi altındadır.

56 Goldoziyan, a.g.e., s.173- 174.

Üstelik, dikkate şayan bir diğer husus da şu ki şikayetçilerin sayısı çok olduğu durumunda ve kesin hüküm kesildikten sonra şikayetçinin davadan vazgeçmesi ve rızayet verdiği (şikayetinden vazgeçmesi) durumunda bu rıza belgesi şikayetçi tarafların hepsinin imzalanması durumunda kabul sayılacaktır aksi takdirde İran Çek Kanunun 7. Maddesinde yazılan A, B, C şıklarından oluşan üçlü tutar tablosuna uygun olarak ceza verilmesine neden olacaktır.

Başka bir önemli konu, Yüce Divan[57]`ın bu hususta vermiş olduğu 2/359 No.lu ve 2013/12/10 tarihli kararıdır. Her kimse bir başkasının çek defterini kendi çek defteri olarak gösterirse ve kendini hesap sahibi tanıtıp çek keşide ederse onun yapmış olduğu bu suç dolandırıcılık olarak değerlendirilir ve bu suçlamayla da yargılanır. Ayrıca, her kimse bir başkasının güvenini kazanmak yoluyla her hangi bir malı alır ve karşılığında karşılıksız çek verirse o da dolandırıcılık suçundan yargılanacaktır. Fakat bu suçu işlemiş birisi cezai çek çektiği gerekçesiyle de takip edilecek mi meselesi hukukçular arasında tartışma konusuna dönüşmüştür. Bazi hukukçular, suçlunun çeki dolandırıcılık aleti olarak görür ve sadece ilgili şahsın dolandırıcılıktan yargılanmasını haklı buluyor. Bazıları ise şahsın aynı anda iki suç işlediğini ve sonucunda da her iki suçtan yargılanmaları gerektiğinden yana olduklarını bildiriyorlar.

2.5. Çekin Cezai Muafiyeti

Genellikle muafiyetleri ve çek çekme yasasında öngörülmüş olan muafiyetleri iki kısma ayırabiliriz.

Bunlardan birincisi kesin muafiyettir. Bu muaflık gereğince çek çeken her türlü cezadan muaf tutulmaktadır. Başka deyişle çek keşide eden şahsın cezai sorumluluğu yoktur. Diğeri ise nisbi muaflıktır. Bu durumda çek çeken şahıs cezanın bir kısmından muaf tutulur ya da cezai sorumluluğu azalmış olur. Işte bu iki çeşit muaflığı kısaca olarak aşağıda açıklıyoruz.

57 İran'da en üst mahkemedir.

2.5.1. Kesin Muaflık

Kesin muaflık meselesini, geçmişteki başlıklar altında da söylendiği gibi İÇK'nun 13. Maddesinde öngörülmüştür. Ayrıca İÇK'nun 7. Maddesinin 1.fıkrasında da gayri meşru olan sözleşmeler ve tefecilik faizi için keşide olan çekler hakkında da muafiyetler yazılmıştır.

2.5.2. 7.Maddede Yazılan Muaflık

İran Çek Kanunun 7. Maddesine istinaden çeklerin gayri meşru alışverişler için veya tefecilik faizi olarak verilmiş olması belirlenir ve kesinleşirse bu durumda çekleri veren şahıs cezalandırılmaktan muaf tutulacaktır. İÇK, 7. Maddesinin 1. fıkrasında böylesine yazılmaktadır. Yukarıda öngörülmüş olan yaptırımlar, gayri meşru olan alışverişler ve tefecilik faizi olan çekler için uygulanmamaktadır.

2.5.3. 9. Maddede Yazılan Muaflık

Önceki bölümlerde de anlatıldığı üzere çek yasasının 9. maddesine istinaden karşılıksız çekin özel suçlar kategorisine girdiğinden dolayı dava açıldığı tarihe kadar çek sahibi çek tutarını öder, ya da ilgili banka şubesi nezdinde ödemesini sağlayacak girişimlerde bulunursa takip edilemez ve cezalandırılamaz.

Sondaki durumda banka, şahsın hesabını çekin tutarı haddinde dondurmak ve çek sahibi gelince bedelini ona ödemekle yükümlüdür.

Şu konunun da söylenmesi gerekir: Anlaşma yapılmasına rağmen çeki elinde bulunduran şahıs onu üçüncü şahsa devreder ya da yapılmış olan anlaşmadan habersiz olursa bu durumda keşideci kişi suçlanamaz ve aleyhine de dava açılamaz. Ancak el değiştiren şahıs aleyhinde dolandırıcılık davası açılabilinir.

2.5.4. 11. Maddede Yazılan Muaflık

Önce de anlatıldığı üzere çek çekme yasasının 11. Maddesine esasen lehdar veya hamilden başka kimse şikayetçi olamaz. Ayrıca çekin üzerindeki tarihten 6 ay geçerse ve

çeki elinde bulunduran şahıs cezai dava açmazsa çekin cezai sorumluluğu kendiliğinden kalkar ve hukuki yollardan tutarını alabilmek için girişimde bulunulmalıdır.

Tıpkı bu konu gibi çekle ilgili bankadan ödenilmez raporu (Çekin karşılıksız olduğuna dair, bankalar tarafından verilen belge) alındıktan sonra çek, iki durum dışında başkasına verilemez. Bunların biri çekin zorla intikal edilmesi veya kahren intikal edilmesi, diğeriyse yasalara uygun olarak çek sahibi tarafından başkasına devredilmektir.

Tıpkı bunun gibi çek sahibi cezai şikayetten sonra çeki veya çekteki hakkını başkasına devredebilir veya ondan çekin karşılığını elde etmesini talep edebilir,

2.5.5. 12. Maddede Yazılan Muaflık

Bu maddenin başındaki karara istinaden şikâyetçi kesin karar çıkmadan önce davasından vazgeçtiği ya da sanık çek tutarını ve hasar bedelini ve gecikme faizini, çeki elinde bulunduran şahsa ödediği ya da ödemesini ayarladığı veya adliye hesabına yatırdığı ya da uygulamak üzere kayıt yaptırdığı durumunda konuyla ilgilenen kurum takipsizlik kararı verecek ve böylece çek kesen şahsın aleyhindeki takip kesilecek ve cezai sorumluluk kendiliğinden ortadan kalkmış olacaktır.

Maddenin bu bölümü hakkında gerekli olan bazı hususlar önceki bölümlerde aktarılmıştır. Aşağıda, farklı iki hususa temas etmeyi gerekli buluyoruz:

Birinci Nokta: Bu kanunun ek yazısındaki ``Çek yasasını düzenleme kanununun ikinci maddesine esasen ``Vurulmuş olan hasarların tümü...`` cümlesi, ilgili hasar, gecikme tarihinden itibaren ödeme tarihine kadar ve enflasyon oranına göre ödenmelidir.

İkinci Nokta: Özel davacı, ilkin hüküm verildikten ve hüküm kesinleşmeden önce ya da istinaf için tanınan süre bitmeden önce davalıyı affederse ya da çek tutarının ödenmiş olduğunun kanıtı olarak çek yarısını davacının dava dilekçesiyle birlikte mahkemeye sunarsa dava kapanmış olarak telakki edilecek ve takipsizlik kararı verilecektir.

2.5.6. 13. Maddede Yazılan Muaflık:

Çek yasasının 13. Maddesinin A bölümü gereğince çekin beyaz ve imzalanmış biçimde verilmiş olması saptandığı durumda çek kesen kişi cezai olarak takip edilmez.

Bu ve buna benzer konularda yasa çıkaran kurumun beyaz çek vermiş olan şahsıkollamasının nedeni şudur ki aslında çekin anlamı ve amacı paranın yerine geçmesi ve hacim itibariyle yüklü miktarda olan alışveriş tutarlarını kolaylaştırmak isteyişi ve çeki paranın yerine koymasıdır. Başka deyişle kanun çıkaran kurum veya şahıs, parayla çeki iki eşdeğer araç olarak görmektedir. Şimdi böyle bir durumda beyaz olarak verilmiş olan çek artık para niteliği taşımaz duruma düşmüş olmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKIYE'DE ÇEK KANUNLARI VE İRAN KANUNLARIYLA KIYASLAMA

3.1. Genel Olarak

Kambiyo senetlerinden üçüncüsü çektir. Yani poliçe ve bono gibi çek de önemli ticari senet sayılmaktadır. Çekle ilgili esas hükümler, Türkiye Ticaret Kanununun Kıymetli Evrak Hukuku, adlı üçüncü kitabının Dördüncü kısım, Üçüncü Bölümünün Birinci Ayrımında madde 780-823 arasında yer almaktadır.

Ayrıca çek defterlerinin içeriklerine, çek düzenlenmesine, kullanılmasına, çek hamillerinin korunmalarına ve kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunmaya ilişkin esaslar ile çekin karşılıksız çıkması ve belirlenen diğer yükümlülüklere aykırılık hallerinde ilgililer hakkında uygulanacak yaptırımları belirlemek üzere 14.12.2009 tarihinde kabul edilip Resmi Gazetede yayımlanmıştır ve 19.3.1985 tarihli ve 3167 sayılı" Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerine Korunması Hakkında Kanun" u yürülükten kaldırılan 5941 sayılı Çek kanunu çıkarılmıştır."[58] [59] [60]

Aynı İran hukukunda olduğu gibi, poliçe, bono ve çek üç kambiyo senedi olmaktadır ve İran hukukunda çekle ilgili esas hükümler İran Ticaret Kanunu, 310. Maddeden 318. Maddeye kadar yazılmaktadır ve İran Çek Kanunu da 23 maddede yazılmaktadır. Önceden de temas edildiği gibi İÇK 1976 yılında düzenlendi ve sonralar değişiklikler de yapıldı.

---

58 Fatih Bilgili ve Ertan Demirkapı, **Ticaret Hukuku Bilgisi**, 2. Baskı, Bursa: Dora Basım Yayınevi, 2016 s. 371.

59 Ünal Tekinalp, **Kıymetli Evrak Hukukun Esasları,** 20.baskı, İstanbul: Vedat kitapçılık, 2010, s.253.

60 İsmail Kayar, **Ticaret Hukuku,** 2.baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013 s,670.

3.2. Çekin Hukuki Niteliği

Çek, hukuki niteliği itibariyle poliçe gibi bir havaledir ve bu nitelikli bir havaledir[61]. Havalenin yazılı olması belli şekil koşullarını içermesi, soyut kayıtsız ve şartsız bir ödeme emri şeklinde olması gerekir. Bu havalelerin aynı zamanda bir banka üzerine yapılmış olması icap eder. Çek düzenleyip vermek suretiyle düzenleyen, hesabının bulunduğu bankadan, çek hamiline, çekte yazılı meblağ üzerinden bir ödemede bulunulmasını istemektedir. Çek hamilinin, bankadan, çekte gösterilen tutarın kendisine ödenmesini isteme hususundaki hakkı, düzenleyen ile muhatap banka arasındaki yapılmış bulunan çek anlaşmasına dayanmaktadır.

Çek de diğer kambiyo senetleri gibi kanunen emre yazılı senetlerdendir. Yani orada lehdarın ismi yer alsa bile kural olarak emre yazılı sayılır. Poliçe ve bonoda olduğu gibi olumsuz emre kaydı ile çekin nama yazılı hale getirmesi mümkündür. Buna rağmen, poliçe ve bonodan farklı olarak çekte lehdarın ismi zorunlu unsurlardan değildir. Bu nedenle çekin hamiline yazılı olarak düzenlenmesi de imkan dahilindedir."[62]

Genel olarak her ülkede, ticaret hukuku uluslararası kurallara uymak zorunda olmaktadır ve bunun için yukarıda yazılan ibarelerin çoğu İran Ticaret Kanununda geçerli olmaktadır, ama tabi farklılıklar bazen görünmektedir. İran hukukunda da söylendiği gibi çek nama yazılı olarak ve hamiline yazılı olarak geçmektedir, fakat hamiline bile yazlmış olan çeklerde, bankalar tarafından nakitlendirilmesi için veya başka bir hesaba aktarılması için lehdar kişinin adı soyadı ve kimliği tanımlanmalıdır ve kaydedilmelidir, bu mevzu İTK'nun 316. Maddesinde yazılmaktadır.

İran Bankacılık Kanununa göre, bu mevzuda ihmali bulunan banka memurları, İdari İhlalat Kanunundan gelen yedinci veya sekizinci kat idari yaptırımlarla cezalandırılacaktır.

---

61 Fırat Öztan, **Kıymetli Evrak Hukuku,** 2.baskı, Ankara: Turhan Kitapçılık, 1997, s.1029.

62 Bilgili ve Demirkapı, a.g.e., s. 371.

3.3. Çekin Poliçeden Farkları:

Çek senetlerinin muhatabı her zaman bir banka olmalıdır veya her ülkenin bankacılık kanununa uyan bir tüzel kişi olmalıdır.

Çekte kabul edilme şartı olmamaktadır, oysaki poliçede muhatap tarafın kabul etmesi zorunludur ki İran hukukunda kabul etmemeye "nukul" denmekletedir.

İran hukukunda olduğu gibi Türkiye hukukunda da çek evraklarının görüldüğü anda ödenmesi şarttır ve onun üzerinde herhangi bir şart sayılmaksızın, çekin tutarı ödenmelidir.

Çekte ibraz süreleri çok kısadır. Türkiye kanunlarına göre çek düzenlendiği yerde ödenecekse on gün, başka bir yerde ödenecekse bir ay içinde ibraz edilmesi gerekir, aynı İran hukukunda gibi fakat bu farkla ki İran Ticaret Kanunun 315. maddesinde bu süreler biraz daha uzun olmaktadır, yani çek düzenlendiği yerde ödenecekse 15 gün ve başka yerde ödenecekse 45 gün içersinde ibraz edilmelidir. "Düzenleme ve ödeme yerinin farklı kıtalarda bulunması halinde bu süre üç aya çıkar". İran hukukunda yurt dışı ifadesi kullanılarak 2 ay süreç verilmektedir.

Çek hamiline yazılı olarak da düzenlenebilinir.

Çekte ödememe halinin tesbiti için mutlaka protesto düzenleme mecburiyeti yoktur. Ödememe durumu muhatap banka tarafından veya takas odası tarafından yapılarak tarihli ve imzalı beyanlarla doğruya çek üzerinde tespiti mümkündür.

İran hukukunda ise çekin ödenmemesi ve karşılıksız olunması takdirde çekin üzerine değil belki banka tarafından başka bir belge, lehdara verilmektedir. Söylendiği belge üzerinde çekin karşılıksızlık veya ödenmeme sebebi, ve keşideci tarafın hüviyet ve adresi yazılmaktadır.

Türkiyede çek senedinde, başvuru haklarının kullanabilmesi imkanı üç yıllık zaman aşımı süresine tabidir.

İran hukukunda bu zaman aşımı altı ay olmaktadır ama bu zaman aşımı çekin cezai yönü için geçerli olmaktadır ve çekin hukuki ve tutarı için geçerli değildir.

Çek defterlerinin düzenlenebilmesi ve müşterilere verilmesi için düzenleyen ile muhatap arasında bir çek anlaşmasının varlığına ihtiyaç duyulur.

Aynısı İran hukukunda da bulunmaktadır. Keşideci taraf ve muhatap taraf ki çek konusunda daima bir banka olmaktadır, bir anlaşmaya ihtiyaç gereklidir.

Çekin karşılıksız çıkması halinde idari müeyyideler de tatbik edilir."[63]

3.4. Çekin Bonodan Farkları:

Çekte üçlü bir havale ilişkisi bulunur. Bonoda ise düzenleyenin taahhüt ettiği bir ödeme vaadi söz konusudur. Yani bonoda düzenleyen ve lehtardan oluşan ikili bir ilişki vardır.

Genel olarak bono bir kredi aracı, çek ise ödeme aracıdır.

Çek görüldüğünde ödenir ve kısa süreli ibraz müddetleri vardır. Bonoda dört çeşit vade vardır. Vadeler duruma göre uzun olabilir. Çekte lehtar gösterilmesi zorunda değildir, hamiline düzenleme yolu açıktır. Çek ödeme aracı olduğu için faiz şartı içermez. Bonoda, görüldüğünde ve görüldüğünden belli bir süre sonra vadeli bonolarda faiz şartı yazılabilir.

Çekte ödeme durumunun mutlaka protestoyla tespitine ihtiyaç yoktur. Banka veya takas odasının çekin üzerine ödememe durumuna dair tespit yazısı da yeterlidir.

Çekte ödememe halinde idari müeyyideler de uygulanır.

3.5. Türk Ticaret Kanununa Göre Çekin Şekil Şartları ve İran Kanunlarıyla Kıyaslama

MADDE 780– *(1) Çek;*

a) Senet metninde "çek" kelimesini ve eğer senet Türkçeden başka bir dille yazılmış ise o dilde "çek" karşılığı olarak kullanılan kelimeyi,

63 Bilgili ve Demirkapı, a.g.e., s 373.

b) Kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için havaleyi,

c) Ödeyecek kişinin, "muhatabın" ticaret unvanını,

d) Ödeme yerini,

e) Düzenlenme tarihini ve yerini,

f) Düzenleyenin imzasını,

g) Banka tarafından verilen seri numarasını,

h) Karekodu içerir

Kıyaslama:

İran kanunlarında çekin şekil tarzları hakkında şunlar yazılmaktadır:

a) Çek kelimesinin yazılmasının zorunlu olduğu

b) Şartsız ve koşulsuz halde çekin tutarının ödenmesi

c) Muhatap kişinin veya çeki ödeyen kişinin adının yazılı olması[64]

d) Çekin ödenilecek yeri

e) Düzenlenme tarihi ve yeri

f) Düzenleyenin imzası ve ad ve soyadı

(2) Çek alacaklıları, ellerinde bulunan çek ile çek hesabı sahibine ve bu çeki düzenleyenlere ilişkin verilere karekod aracılığıyla erişim sağlayabilir. Karekod ile;

a) Çek hesabı sahibinin adı, soyadı veya ticaret unvanı,

b) Çek hesabı sahibinin tacir olması hâlinde, ticaret sicilinde tescil edilen yetkililerinin adı, soyadı veya ticaret unvanı,

c) Çek hesabı sahibinin, çek hesabı bulunan toplam banka sayısı,

d) Çek hesabı sahibine ait bankalara ibraz edilmemiş çek adedi ve tutarı,

e) Düzenlenerek bankalara teslim edilen çeklerin adedi ve tutarı,

f) Son beş yıl içerisinde ibrazında ödenen çeklerin adedi ve tutarı,

g) İbraz edilen ilk çekin ibraz tarihi,

h) İbraz edilen son çekin ibraz tarihi,

i) İbrazında ödenen son çekin ibraz tarihi,

64 Çek mevzusunda muhatap daima bir banka olmaktadır ve muhatap bankanın adı, çek defterleri ve tüm yaprakları üzerinde matbu olunmaktdır.

j) Son beş yılda "karşılıksızdır" işlemi gören ve halen ödenmemiş çeklerin adedi ve tutarları,

k) Son beş yılda "karşılıksızdır" işlemi gören ve sonradan ödenen çeklerin adedi ve tutarı,

l) Son beş yılda "karşılıksızdır" işlemi gören son çekin ibraz tarihi,

m) Çek hesabı sahibi hakkında çek hesabı açma yasağı bulunup bulunmadığı, varsa yasaklama kararının tarihi,

n) Her bir çek yaprağı ile ilgili olarak tedbir kaydı olup olmadığı,

o) Çek hesabı sahibi tacirse, iflasına karar verilip verilmediği, iflasına karar verilmişse kararın tarihi, çek hesabı sahibi ya da cirantanın rızası aranmaksızın üçüncü kişilerin erişimine sunulur.

Kıyaslama:

İran Ticaret Kanununda bu hakta bir madde yazılmamaktadır fakat Bankacılık Kanunularına göre müşteri kodu olarak adlandırılan bu kodlar, müşterinin çek hesabı ve cari hesablarıyla ilgili bilgileri göstermektedir. Ayrıca önceden de söylenildiği gibi İran kanunlarında tacirlere göre özel olarak bir hesap veya çek matbu olmamaktadır ve çeklerin arasında hamiline ve hatta nama yazılı olan çeklerde de fark bulunmamaktadır. Bankacılık sistemlerine göre müşteri kodları, çek ve cari hesaplarıyla ilgili alttaki bilgileri vermektedir:

a) Çek hesabı sahibi önceden karşılıksız çek keşide etmiş mi yoksa etmemiş mi, bilgileri görünmektedir.

b) Çek hesap sahibibnin keşide ettiği çeklerin en az yüzde sekseninin çek dipleri bankaya iade olunmuş olması.

Bankanın, çek hesabı sahibinin önceki keşide etmiş olduğu çeklerin sayısını bilmesi şarttır ve karşılıksız olanları ayırt etmelidir. Yukarıdaki yazılanlar olmadığı takdirde, müşteriye yeni çek defteri verilmesi yasaktır.

(3) İkinci fıkrada belirtilen verilere ulaşılmasını sağlayacak karekod okutma ve bilgi paylaşım sistemi 5411 Sayılı Kanunun ek 1' inci madde hükmü uyarınca kurulan Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi tarafından oluşturulur. Risk Merkezi sistemdeki verileri, 5411 Sayılı Kanunun ek 1' inci maddesinin on birinci fıkrası uyarınca

bilgi alışverişini gerçekleştirdiği şirket ile paylaşmaya yetkilidir. Bu yetki kullanıldığı takdirde sistem bilgilerin paylaşıldığı şirket nezdinde kurulabilir.

(4) Çekte yer alacak MERSİS numarası ile karekodun tanım ve içerikleri ile bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Hazine Müsteşarlığının müştereken çıkaracağı tebliğle belirlenir.

Kıyaslama:

İran Ticaret Kanununda çek hakkında yazılan tanıtıma istinaden, çek defterlerinin matbu olunması gerekli değildir, yani çek defterleri herhangi bir evraktan oluşabilir. İTK'nun 310. Maddesinde yazıldığı tanıtıma göre, çek evrakı herhangi bir kağıt olabilmektedir. İran Bankacılık Kanunlarına göre çeklerin bankalar tarafından matbu olmaları şarttır. Çek defteri boş çek yapraklarından oluşur ve çek hesabı açılmasıyla mütekabilen, bankalar tarafından bastırılarak hesap sahibine verilir.

Çek keşide eden kişi tarafından bankaların matbu ettikleri çek yapraklarını kullanması şarttır ve sadece boş bırakılan yerleri doldurmalıdır.

Bankacılık Kanunuu ve Çek Kanununa göre, bankalar çek defterlerini bastırmaya görevli durumdalar ve hesap açma ve çek matbu etmek onların görevleri sayılmaktadır.

3.6. Belirli Bir Meblağın Kayıtsız ve Şartsız Ödenmesi Emri

Belirli bir tutarın kayıtsız ve şartsız ödenmesi emri senet metninde yer almaktadır. Belirli bir miktar paraya ilişkin bu havale herhangi bir kayıt ve şart içermemelidir. Örneğin "Bu çek karşılığında, malın gününde teslim edilmesi koşuluyla 2000 TL ödeyiniz." gibi bir şartın çek üzerinde yazılması mümkün değildir. Aynı şekilde çekin nitelik ve işleviyle bağdaşmayacağından çek üzerine bir cezai şart kaydının konulması da kabul edilemez.

Çeke faiz kaydı konulamaz, Çekte yazılmış olan faiz kaydı varsa bu, çeki hükümsüz hale getirmez, sadece faiz şartı yazılmamış sayılır. (TTK md. 786)

Esasen çekin kredi fonksiyonu bulunmadığı için faiz kaydına ihtiyaç da yoktur, böyle bir kaydın anlamı da olmaz, çünkü çekte ibraz süreleri kısadır."

Çekte meblağ yabancı para ile ifade edilmiş olabilir. Bu takdirde aynen ödeme kaydı bulunmadıkça (TTK md. 802 f. 1), yabancı para ile ifade edilen meblağın çekin ibraz günündeki karşılığı üzerinde TL ile ödenmesi gerekir. Çek ibraz günü ödenmediği durumda alacaklı, çek bedelini dilerse ödeme günündeki, dilerse ibraz günündeki karşılığından talep edebilir.

Kıyaslama:

İran Ticaret ve Çek Kanunlarında, çekte herhangi bir şart geçersizdir söylenmiş ve şartlar ve koşullara bakmaksızın çek meblağının ödenmesi şarttır diye söylenmiştir, fakat İran Bankacılık Kanunlarında, çeklerde nakit olarak para ödenmesinin en fazla olarak 150 milyon riyal[65] olarak kabul edilmektedir, ve bu meblağın üstü genelde başka hesaplara aktarmakla işlem yapılmaktadır.

İÇK 13. Maddesinin B şıkkında çek yapraklarının üzerinde yazılmış olan şart ve koşullar hakkında böylesine yazılmıştır: Eğer çekte yazılı olan meblağın ödenilmesi herhangi bir sebebe bağlı kılnırsa, çekin karşılıksız olmasının cezai yaptırımı olmayacaktır. Bu maddeden de anlaşıldığı gibi çekler üzerinde yazılmış olan şartlara bakmaksızın çekler ödenmekte bulunacaklar fakat koşullara bağlı çeklerin karşılıksız olduğı durumda o çekin cezai yönü olmamaktadır.

İran içersinde keşide olan tüm çekler riyal olarak düzenlenmeliler ve başka bir para ile yazılamazlar. Bu konuda da kanun ve maddelerde boşluk vardır ama bankacılık sistemlerinde riyal dışında yazılan başka para kabul edilmemektedir.

3.7. Ödeyecek Kimsenin (Muhatap) Adı ve Soyadı

Çekte ödeyecek kimsenin yani muhatap tarafın adının gösterilmesi şarttır. Türk hukukunda muhatap daima bankadır. TTK'de bankadan kastedilen ise Bankacılık Kanununa tabi müesseselerdir. Bankacılık Kanununa tabi olmayan müesseseler üzerinde çek düzenlenemez.

65 15 bin Türk Lirası olmaktadır.

Türk kanunlarında yaygın olduğu gibi, İran kanunlarında da çekte muhatap daima bir banka olmaktadır. Yani tüzel bir kişiliği olan ve İran Bankacılık Kanununda da tanımlanmış ve kabullenmiş bir maddi müessesenin olması şarttır.

Muhatap bankanın adının çek yaprakları ve çek defterlerinin üzerinde matbu olması şart olmaktadır, İran'da da aynı Türkiye gibi çek defterleri bankalar tarafından matbu olunmaktadır ve keşideci taraf boş bırakılmış yerleri doldurmakla yetkilidir.

3.8. Ödeme Yeri

Çekte ödeme yeri gösterilmelidir ama yazılmamışsa muhatabın yeri çekin ödeme yeri olarak tanımlanmaktadır. Böyle bir yer de gösterilmemişse ödeme muhatabın iş merkezinin bulunduğu yerde yapılır. (TTK md. 781, f.2) Görüldüğü gibi bu noktada poliçeden farklılık yaratılmıştır. (TTK md. 672 f.3)

Ödeme yeri belirtilmemişse muhatabın adı yanında birden fazla yer gösterilmişse çek, ilk gösterilen yerde ödenir. (TTK md. 781, f.3)

Çekin ödeneceği yer, yöre olarak gösterilmişse yine yeterli olmaktadır. Örneğin, Ankara, Erzurum, Balıkesir vb. Ayrıca muhatabın adresini tam olarak belirlemek zorunlu olmamaktadır.

3.9. Düzenleme Günü ve Yeri

3.9.1. Düzenleme günü

Çekte düzenleme gününün belirtilmesi gerekir. Çünkü ibraz sürelerin başlaması buna göre tayin olunur (TTK md. 796). Düzenlenme günü tarih belirlenmemiş olursa, bu çek evrakının noksanı anlamına gelmektedir ve banka tarafından ödenmemesi gereklidir. Diğer yandan Türkiye hukukunda düzenleme gününün çekin neresine yazıldığının bir önemi yoktur ama İran hukukunda çeklerin tarih olarak yerleri belli bulunmaktadır ama tarih, yerinde değil de çekin başka bir yerinde yazılmışsa, bu konuda hukuk maddelerinde bir söz bulunmamaktadır ve o iş genel olarak banka sistemlerine bağlı bulunmaktadır, kimi

bankalar bu çeki düz ve doğru düzenlenmiş bulmaz kimi banka ise düzenlenmesinde problem yok söylemektedir.

Düzenleme tarihinin gün, ay ve yıl olarak yazılması icap eder. Bu tarihler kalemle yazılmakta olabiliyorlar veya damga ile de yazılı olabiliyorlar. Ciro tarihinden sonraki bir güne rastlayan düzenleme tarihinin atılması çeki geçersiz kılar. 31 Eylül, 29 veya 30 Şubat gibi aslında olmayan tarihlerin yazılması çekin ilgili ayın son günü düzenlenmiş olduğu anlamına gelir.

Uygulamada sıklıkla karşılaşılan bir durum, çekin üzerine yazılı tarihin, çekin gerçekten düzenlendiği tarihten sonraki bir tarih olması ve böylece çekte gizli bir vade oluşturulmasıdır. Diğer koşulları mevcut olmak kaydıyle böylece çekler geçerlidir ve üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce bankaya ibraz edildiğinde de karşılığı varsa ödenir (TTK md 797). Karşılığın kısmen veya tamamen ödenmemiş olması halinde bu çekle ilgili olarak hukuki takip yapılabilmesi için, çekin üzerindeki düzenlemesi tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması gerekmektedir.

Çekin keşide olması günün tarihi ve yeri hakkında İTK'nun 312. Maddesi şöyle yazmaktadır:

Çek yapraklarında keşide olmasının yeri ve tarihi yazılmalı ve keşideci tarafın imzasının atılması şarttır, çekin ödenmesi vadeli olmamaktadır.

Yukarıdaki maddeye göre İran kanunlarında çekin vadeli olunması yasa dışı bir işlemdir ki tam aksine piyasada çok doğal ve normal bir duruma dönüşmüştür ve genel olarak çeki uzun vadeli bir sened olarak kullanmaktalar. TTK ve İTK'nun çok farklı oldukları bir nokta TTK 797 Maddesinin mevzusu olmaktadır: TTK 797. Maddesine böylesine yazılmıştır: "Diğer koşulları mevcut olmak kaydıyle böylece çekler geçerlidir ve üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce bankaya ibraz edildiğinde de karşılığı varsa ödenir" Ama İÇK 3. ek maddesine tam tersi yazılmaktadır. İÇK 3. ek maddesi: Çek evraklarının bankalar tarafından ödenilmesi fakat çeklerin üzerinde yazılmış olan tarihte veya ondan sonraki tarihte yapılmaktadır. Bu maddeinin tefsiri bu olmaktadır ki İran kurallarına göre çek evrakların üzerinde yazılı olan tarihten önce hiç bir durumda ödemesi yapılmamaktadır.

İTK'ye göre çekin keşide olması gün aynı çekin muhatap bankaya gidip ve nakit olması günle eşit olmalıdır, yani çek aslında vadeli olmamalıdır ve eğer vadeli olduğu keşideci veya her şahıs tarafından ispatlanırsa İÇK'una göre artık o çek cezai değil belki fakat hukuki yönden üzerine dava açılabilinir.

Aslında bu konuda İÇK'de bir çelişki yaşanmaktadır, şöyleki: 11. Maddede, çek altı ay boyunca cezai yönden dava açılabiliniyor yazılmaktadır ama kurallar gereği eğer çekin vadeli olması ispatlanırsa yani mesela dün çekin düzenlenme tarihidir ama üzerinde keşide olan tarihi bugüne yazılmışsa artık o çek hukukidir ve cezai davaya girmez.

3.9.2. Düzenlenme Yeri

Çekte düzenlenme yerinin de gösterilmesi gerekir. Ancak çekte düzenlenme yerinin gösterilmemiş olması bir geçersizlik nedeni değildir. Düzenlenme yeri gösterilmemiş olan çek, düzenleyenin adı ve soyadı yanında yazılı bulunan yerde düzenlenmiş sayılır. Bu iki seçenekten ikisinin de mevcut olmaması halinde senet, çek özelliği taşımaz.

3.9.3. İran Hukukunda Düzenleme Yeri

İran çek yapraklarının üzerinde de, düzenlenme yeri olarak bir özel kısım ayrılmıştır ama bankalar tarafından matbu olurken bastırılmış olması gerekmektedir veya bastıran bankası ve şubesinin damğası vurulmaktadır ve İran Ticaret Kanunun 311. Maddesinde, çekte tarih ve düzenleyen yer yazılmalıdır diye geçmektedir ama, normal olarak bir çek belgesinde muhatap bankanın kendi yazdığı veya damğalandırdığı yerden başka bir yer yazılmamaktadır ve genel olarak muhatap bankanın yeri çek kanununda çekin yazılmış olduğu yer olarak geçmektedir.

Mesela İran Tebriz Millet bankası, Abresan Şubesi, diyerek damgalandırılmıştır.

3.10. Düzenleyenin İmzası

Çeki keşide eden kişinin imzasının atılması gerekli ve zorunlu olmaktadır. İmza el yazısı ile atılmış olmalıdır. Parmak izi alınarak çek düzenlenmesi mümkün değildir ve imzanın yanı sıra ad ve soyadın yazılması şart olmamaktadır. Önemli olan imzanın

bulunmasıdır. İmzanın atılması gereken yerin hakkında şunu söylemek gerekir ki çek yaprağının ön yüzü olma şartıyla, tam olarak nerde olduğu önemli olmamaktadır.

Küçük veya kısıtlı çek düzenliyorsa çeki imzalar Bu durumda, küçük veya kısıtlının çekle borçlanmaya dair muvafakati için kanuni temsilcisi de (veli veya vesi) çeki imzalar (TTK md 670).

Kanuni temsilcisinin imzası düzenleyen sıfatıyla değil onaya dairdir. Bu nedenle çekte doğan sorumluluk temsil edilen küçük veya kısıtlıya aittir.

Çek Kanunu, Md.5, F 3' Çek hesabı sahibi gerçek kişi, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemez. Gerçek kişinin temsilcisi veya vekili olarak çek düzenlenmesi halinde, bu çekten dolayı hukuki sorumluluk ile idarı yaptırım sorumluluğu çek hesabı sahibine aittir" hükmü mevcuttur. Anılan hükümde temsilcinin temsil yetkisine dayanarak çek düzenlemesi halinde çekin geçerli olup olmayacağı hususu açıkca düzenlenmediğinden belirsizlik vardır.[66]

3.11. İran Hukukunda Düzenleyenin İmzası[67]

İTK'nun 308. Maddesinde şöyle yazmaktadır:

Sifte (bono) imza veya damgaya ek olarak, tarih ve altaki yazılarla dolmalı

a) Ödenmesi gereken meblağ tamamen harflerle yazılı olarak
b) Lehdarın kim olduğu
c) Ödenme tarihi

Şimdi yukarıda yazılan maddede gördüğümüz gibi siftede de parmak izi geçerli olmamaktadır aynı Türkiye Ticaret Kanununda olduğu gibi. Damga, sifte ve berat (poliçe) ta da geçerlidir ama çekte keşidecinin imzası geçerlidir.

Özellikle hukuki kişilerin imza yerina mühür kullanmaları daha da yaygın olabilir çünkü bir hakiki kişi değil belki bir şirket, firma ve bir tüzel kişi olarak bir mührün olması

66 Bilgili ve Demirkapı, a.g.e., s. 376.

67 Çek hakkında bilimesi gereken bilgiler. İran Avukatlar Derneği sitesi ve Nima Karger. Çek genellemesi

daha da mantıklıdır, ama İran Bankacılık Kanununa göre berat ve sifte aksine çekte mühür veya damga geçerli değildir ve keşidecinin imzası gereklidir.

Ama küçük veya kısıtlı olan kişiler hakkında diğer konular aksine tam bir paradoks veya aksine olmak bir kanunlar var bu iki ülke arasında. İMK'ye göre reşit olmayan kişiler veya mahcur (kısıtlı) olan kişilerin maddi olarak hiç türlü işlem yapa bilmek ehliyetleri bulunmamaktadır. Mesela küçük veya kısıtlı olan bir kişi ne kadar da mal varlığı olursa olsun, hiç bir şekilde hiç bir veli veya vasi ve kayyum olması dahil bir çek defteri alamaz.

Bu çalışmada küçük veya kısıtlı olan kişilerin maddi işlemler yapabilmeleri konusuna dahil olmak mümkün olmamaktadır çünkü kesinlikle başka bir mühim mevzudur, ama şu kadarı söylenmektedir ki kıstılı olan kişiler maddi ve parasal işlemleri hiçbirini yapamazlar ama reşit olmamış ama artık çocuk da sayılmaz kişiler bir tür has ve özel işlemler yapa bilmekteler, mesela hibe onlara caizdir, yani herhangi bir karşilik vermeden onlara hibe etmek kendi kararlarıyla mümkündür ama çek defteri almak, veya cari veya çek hesabı açmak küçük ve kısıtlı kişiler için kesinlikle yasaktır.

3.12. Çek Karnelerinin Bankalar Tarafından Bastırılması

"Çek Defterleri Bankalarca Bastırılır" (Çek Kanunu Madde 2, Fıkra 5).

Yukarıdaki maddeye göre çek defterleri ancak bankalarca bastırılabilecektir. "Bu kuralın gereği olarak, 19.10.2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu hükümlerine göre "banka" sıfatını taşıyan tüzel kişiliklerin dışında hiçbir gerçek ve tüzel kişi çek defteri bastıramaz."[68]

Çek yapraklarının şekil olarak nasıl olması gerektiği, Maliye Bakanlığı, Türkiye Bakanlık Birliği, ve Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin görüşü alınarak, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasınca Resmi Gazetede yayımlanacak tebliğle düzenlenir. Tacir olan ve olmayan kişilerin çek evrakları tamamen farklı olmaktadır ve ayrıt edebilecek şekide matbu olması zorunlu olmaktadır. Hamiline düzenlenecek çekler için sadece bu çeklere ilişkin çeklerin işlemlerinin işlendiği ayrı çek hesapları açılır. Hamiline olan çek

68 Bilgili ve Demirkapı, a.g.e., s. 380.

defterlerinin, her yaprağı üzerinde –hamiline- olduğu yazılmalıdır. Çek yapraklarının üzerinde "hamiline" ibaresi matbu olarak yer alır. (Çek Kanunu Madde 2, Fıkra 6)

3.12.1. İran Kanununda Çek Defterleri Bastırılması

İran Bankacılık Kanunun 14. Maddesinde aynı Türk Kanunlarında geldiği gibi çek defterlerinin bankalar tarafından düzenlenmesi şart olunmuştur ve İran Merkez Bankasının tanımladığı bankalar haricinde her matbu olan çek defterleri geçersiz ve dolandırılıcılık suçuna mahkumdur. Ama güfte olması mevzu ve farklılık şudur ki, Türkiye Çek Kanunun 2. Maddesinde geldiği gibi Türkiye'de tacir ve tacir olmayan kişilerin çek defterlerinin farklı olmaktadır ve aynen hamiline yazılı olan çek defterleri nama yazılı olan çeklerle farklı biçimde matbu olmaktadır, oysaki İran çek defterlerinde böyle bir ayrım olmamaktadır. İran çek yapraklarında "Der Veche" yazılmaktadır, yani lehdar kişinin adını orada yazması istenmektedir ve eğer o yazının üzerine çizgi çekilip de hamile yazılı olmuş olsa işte o çek yaprağı hamiline bir çek senedi olur.

Yukarıdaki resimde üst ortada" İRAN MİLLİ BANKASI" yazılmaktadır

Sağ tarafında ilk yukarıda yazılı olan metinse, tarih, harflerle (rakamlarla değil) ve onun altındaki boşlukta ise rakamlarla tarih yazılmaktadır.

Tarihin altında yazılı olan metin, "Bu Çek Vasıtasıyla Şu Kadar Meblağ" yazılmaktadır, ve sonunda İran parası riyal yazılmaktadır.

Onun altında ise lehdarın adı yazılması gerekir veya o yazının üzerine bir çizgi çekip hamiline yazılabilir (der vec-hi hamil)

En altaki kısım ise hesap numarası ve imzadır ve sol altaki ise meblağın rakamlarla yazılı kısmına aittir.

3.13. 3167 Sayılı Kanun ve İran Çek Kanunlariyla Kıyaslama[69]

Genel Olarak

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 1985 senesinde onaylanan 3167 sayılı Kanun, çek hakkında oldukça önemli noktalara işaret etmiştir. Bu kanunla İran'da yaygın

69 https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Diger_Duzenlemeler/17523167_kanun.pdf

olan çek kanunlarını kıyaslamaya çalıştık. 3167 sayılı Kanun 19/03/1985'te tasvib edilerek 03/04/1985'te 18714 sayılı Resmi Gazetede yayımlandı. Bu kanun üzerinde 01/01/1993 yılında değişiklilikler yapıldı ve bu değişiklilikler 21477 sayılı Resmi Gazetede açıklandı. 3167 sayılı Çek Kanunu 2009 yılında onaylanan 5941 sayılı Çek Kanunu ile yürürlükten kaldırıldı. 5941 sayılı kanun 20/12/2009'da yürürlüğe girdi.

"5941 sayılı Çek Kanunu, 20/12/2009 tarihinde yürülüğe giren yeni bir yasadır, yürürlükten kaldırdığı 3167 sayılı Çek Ödemelerinin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında kanunun hemen hemen tüm hükümleri değiştirilmiştir[70]."

Altaki kısımlarda ilk olarak 3167 sayılı Çek Kanununun, İran kanunlarıyla kıyaslaması yapılmıştır sonra 5941 sayılı kanunla kıyaslaması yapılmıştır.

ÇEKLE ÖDEMELERİN DÜZENLENMESİ VE ÇEK HAMİLLERİNİN KORUNMASI HAKKINDA KANUN

Kanun Numarası: 3167

Kabul Tarihi: 19/03/1985

Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 03/04/1985

Yayımlandığı Resmi Gazete Sayısı:18714

KAPSAM:

Bu Kanun çek kullanımı hakkındaki esasları, çek hamillerinin korunmasına dair tedbirleri ve uygulanacak müeyyideleri düzenler.

Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler uygulanır.

Kıyaslama:

3167 Sayılı Çek Kanunun 1. maddesinde genel olarak bu kanunun kapsamı, amacı ve gerekçesini anlatmaktadır ki bence tamamen her kanunun birinci maddesi böyle olmalı ve kapsam ve amacı tanımlamalı ama İran çek kanunun birinci maddesinde beri kurallara

70 Seza Reisoğlu, **Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Değerlendirmesi Toplantısında Yapılan Sunum**, 2009

ve kanunlara girmiştir ve böylecesine en azından çek hakkında bilgler verilmemektedir, ve aynı bu madde İran Çek Kanununda bulunmamaktadır, ama tabi ki İran Medeni Kanunu, Ceza Kanunularında birinci madde kapsam anlatmaktadır.

3.14. Sorumluluk:

Madde 2 -

Bankalar, çek hesabı açmak maksadıyla bu Kanunla kendilerine verilen görev ve yükümlülükleri yerine getirirken, çek hesabı açtırmak isteyenin yasaklılık ve engel durumu bulunup bulunmadığını Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca 9'uncu maddeye göre bankalara yapılan duyurular çerçevesinde her birinin kendi nezdinde oluşturduğu kayıtlardan araştırırlar; ayrıca bu kişinin ekonomik ve sosyal durumu gibi hususların belirlenmesinde gerekli basiret ve özeni gösterirler.

Kıyaslama:

İran Bankacılık Kanunu 1955 yılında onaylanmıştır ve ondan sonra değişiklilikler de yapılmıştır. Genel olarak cari, çek, kredi ve başka türlü hesapların açılması ile ilgili maddeler İran Bankacılık Kanununda yazılmıştır.

3.14. Çek Defterleri:

Madde 3 - Çek defterleri bankalarca bastırılır.

Çek defterlerinin baskı şeklini belirleyen esaslar, Türkiye Bankalar Birliğinin görüşü alınarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca Resmi Gazetede yayımlanacak bir tebliğle düzenlenir. Çek defterlerinin her yaprağına, çek hesabının bulunduğu şubenin adı, hesap numarası ve hesap sahibinin vergi kimlik numarası yazılır; ancak, hesap sahibinin vergi kimlik numarası hariç olmak üzere bunların yazılmamış olması veya bankalarca baskı şekline ilişkin esaslara aykırı davranılması çekin geçerliğini etkilemez.

29/06/1956 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 692 nci maddesinde belirtilen unsurları taşımayan senetler bu Kanun kapsamında kabul edilmez; ancak aynı Kanunun 693 üncü maddesi hükmü saklıdır.

Bankalar, çek hesabı açtıranların açık kimlik ve adreslerini saptamak için fotoğraflı nüfus cüzdanı örnekleri ile yerleşim yeri belgelerini, tacir olanların ayrıca ticaret sicili kayıtlarını almak, bunların açık kimliklerini, adreslerini, vergi kimlik numaralarını ve çek hesabının kapatılma hallerini onbeş gün içinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirmek ve bunlara ilişkin belgeleri hesapların kapatılmalarını izleyen beşinci yılın sonuna kadar saklamak zorundadırlar. Çekin karşılığının tamamen veya kısmen

Bulunmaması halinde hamilin talebi üzerine keşidecinin bankaca bilinen adresleri kendisine verilir.

Kıyaslama:

İTK 310. Maddesinde, çek evrakları tanıtımında "çek bir yazımdırki" cümlesi yazılmıştır. Bunun anlamı çek evrakı herhangi bir yazım olabilmektedir, oysaki örf olarak tamamen yanlış bir tanımdır. Çekin şekli İran Ticaret ve Çek Kanunlarından gelmemektedir fakat İBK'de çekin bankalar tarafından matbu olması ve her bankanın kendi adı ve şube adını yazması belirtilmiştir.

Hesaplarla ilgili olarak İBK'de geldiği gibi, bankalar cari hesap ve çek hesapları açan müşterilerden ikametgah adresi, ve vekil veya onları onaylayan bir başka kişinin de adresini almak zorundalar. Eğer çek hesap sahipleri ikametgahlarını değiştirmiş lakin muhatap bankaya bildirim yapmamışlarsa, herhangi bir bilgi onların son kaydolunmuş ikametgahına gönderir ve bunun sorumluluğu bizzat müşterinin kendisine aittir.

3.16. İbraz ve Ödeme:

Madde 4 -

Çek hesabı açılan bankaya muhatap banka denir.

Koşullarına uygun ve karşılığı var olan çek, muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir. Ancak, çek hesabı açılmış olan şube dışında herhangi bir şubeye ibraz edilen çek, o şubece karşılığı sorulmak suretiyle ödenir.

Çekin karşılığının tamamen veya kısmen bulunmaması halinde bankanın ödeme yükümlülüğü, 10'uncu maddede belirlenen sorumluluk miktarı saklı kalmak üzere, çek hesabında bulunan miktarla sınırlıdır. 10'uncu maddede belirlenen miktar dahil olmak üzere kısmi ödeme halinde, çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ücretsiz olarak hamile verilir. Çek hamili, bu fotokopiyle müracaat borçlularına veya kambiyo senetleri hakkındaki takip usullerine başvurabileceği gibi; Cumhuriyet savcılığına şikayette bulunurken dilekçesine bu fotokopiyi ekleyebilir ve bunu icra daireleri ile mahkemelerde ispat aracı olarak kullanabilir. Mahkeme veya icra dairesinin istemi halinde çekin aslı bu mercilere gönderilir.

Kıyaslama:

İran örf ve hukukunda çek hesabı açılan bankaya mahal-un- aleyh banka denmektedir.

İTK 316. Maddesinde şöyle yazmaktadır: Çekin karşılığında, meblağı alan kişi, çek yaprağının arkasında adı ve soyadı ve kimliğini yazıp imzalamalıdır, çek hamiline yazılmış bile olsa, İran bankacılık sisteminde ister nama ister hamiline yazılı olan çekleri, kimlik olmadan ödenme imkanı yoktur.

Çek evrakları muhatap bankanın İran içi ve dışı herhangi şubesi olmak üzere, muhatap bankanın farklı şubelerinde de ödeme yapılmaktadır. Muhatap banka İran Milli bankası ise İran Millet (halk) bankasında nakitleme yapılamaz.

Karşılıksız olan çeklerde, banka tarafından lehdarın isteği üzerine, karşılıksız olmasına dair bir belge verilmektedir ki bu belgeyle lehdar mahkemede duruma bağlı olarak cezai veya hukuki ve hatta her iki yoldan davacı olabilmektedir.

3.17. Çek Karşılığının Ödenmemesi:

Madde 5 -

Çekin ibrazında karşılığının tamamen ödenmemesi veya çek hamili tarafından kısmi ödemenin kabul edilmemesi halinde, ibraz tarihi ile ödememe nedeni çekin üzerine

yazılır ve çek, üzerine imzası alınarak hamiline geri verilir; çekin ön ve arka yüzünün fotokopisi banka tarafından saklanır.

Kıyaslama:

Önceki maddede temas edildiği gibi İran Bankacılık sisteminde, karşılıksız olan çekler, ister tamamen ister kısmen karşılıksız olsun, çek lehdar kişiden alınır, ve lehdara şu numaralı çekin ve şu hesap sahibinin çeki karşılıksızdır yazılmış olan bir belge verilmektedir. İÇK'nun 4. Maddesinde böyle yazmaktadır: Eğer bu kanunun 3. Maddesinde gelen herhangi bir nedenlerle, çek tamamen veya kısmen karşılıksız olursa, banka lehdar şahsa, bir belgede ki keşideci kişinin adres ve kimliği yazılmaktadır, teslim etmek zorundadır, ve aynı evraktan bir fotokopi alarak, keşideci tarafa göndermesi gerekmektedir. Keşideci veya çek sahibine de aynı evraktan birtane gönderilmesinin sebebi de o şahısın haberdar etmesi olabilir.

3.18. Hesaben Tesviye:

Madde 6 –

T.C. Merkez Bankası, çeklerin banka şubeleri arasında hesaben tesviyesini sağlayacak

Tüzel kişiliği haiz sistemi kurmaya ve gözetimi altında yürütmeye yetkilidir. T.C. Merkez Bankası, şubesi bulunmayan yerlerde bu yetkisini uygun göreceği başka bir bankaya devredebilir.

Hesaplaşma sisteminin kuruluş ve işleyişi, T. C. Merkez Bankasınca çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir.

Yönetmelikte belirtilen esaslar çerçevesinde çeklerin fiziki olarak ibraz edilmeksizin sadece çek bilgileri üzerinden bankalararası takas odaları aracılığı ile elektronik ortamda muhatap bankaya gönderilerek işlem görmesi, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 710' uncu maddesine göre takas odasına ibraz hükmündedir.

Takas odaları aracılığıyla ibraz edilmiş çekler için, 10'uncu maddede belirlenen sorumluluk miktarı dahil kısmi ödeme yapılmaz. Ancak, takas odaları aracılığıyla ibraz

edilen çekin, hesapta yeterli karşılığının olmadığının belirlenmesi halinde muhatap banka tarafından, hesapta bulunan kısmi karşılık tutarı, çeki ibraz eden hamil lehine onbeş gün süreyle bloke edilir.

Kıyaslama:

20.1.2017 tarihinde 1290 TL'den 1410 TL'artılan bu 10. Madde sorumluluğu hakkında bunu söylemek gerekir ki böyle bir şey İran hukukunda hiç öngörülmemiştir ve bankaların müşterilerine bu konuda herhangi bir sorumlulukları bulunmamaktadır ama itibarı olan müşterilerin durumları farklı olabilir, itibarlarına göre bazen bankalar tarafından karşılıksız olduğu takdirde de ödeme yapılmaktadır ki bu itibar da yine müşteriye ait olan bir itibardır ve bankaya ait olmamaktadır.

3.19. İhtar:

Madde 7

Yeterli karşılığı bulunmadığı için çeki kısmen veya tamamen ödemeyen muhatap banka, hesap sahibine, kendisine ait bütün çek defterlerini aldığı bankalara geri vermesini, 8'inci maddede öngörülen sürenin bitiminden itibaren on gün içinde iadeli taahhütlü mektupla bildirir.

Kıyaslama:

Bu maddeden anlaşıldığı gibi, Türkiye kurallarına göre, çek sahibi, keşide ettiği çeklerden birisi karşılıksız çıkarsa, bu karşılıksız ister tamamen veya kısmen olsun , çek sahibi geri kalmış çek yapraklarını bankalara iade etmesi gerekmektedir, ama İran kanununda böyle bir yaptırım öngörülmemiştir, belki İÇK'nun 7. maddesine göre eğer keşidecinin, keşide ettiği karşılıksız çekin meblağı 50 milyon riyalden fazla olursa, yani 5 bin Türk Lirası gibi, keşideci bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası ve iki yıl süresine kadar çek hesabı açamamaktadır ama çek defterinin yaprakları bitmemişse onları keşide etmesinde hehangi bir sakınca bulunmamaktadır.

3.20. Düzeltme Hakkı:

Madde 8

Çekte yazılı keşide gününe göre hesaplanacak ibraz süresinin bitim tarihinden itibaren en geç o gün içinde çekin karşılıksız kalan kısmını yüzde on tazminatı ve ibraz tarihinden ödeme gününe kadar geçen süre için 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizi ile birlikte ödemek suretiyle düzeltme hakkını kullanan, çek keşide etmek hakkını yeniden kazanır.

Kıyaslama:

Yukarıdaki maddede olan süreler İran hukukunda olmamaktadır fakat İran Çek Kanunun 9. Maddesinde şöyle yazılmıştır: Karşılıksız çeki keşide eden şahıs, lehdarın şikayetçi olmasından önce, çekin meblağını öderse veya onun ödemesine bir yöntem bulursa ve ödemesine kalkarsa, artık cezai takipte bulunulmayacak.

3.21. Bildirme ve Duyuru:

Madde 9 -

Muhatap banka, yeterli karşılığı olmadığı için çekin ödenmediğini ve hesap sahibi hakkında gereken bilgileri, ibraz tarihinden itibaren on gün içinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirir. Bu bildirimden sonra çek tutarı ile 16c maddesinde öngörülen tazminat ve gecikme faizinin hamile veya hamile ödenmek üzere muhatap bankaya ödenmesi de, muhatap banka tarafından ödeme tarihinden itibaren on gün içinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirilir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası da bu bildirimleri en geç onbeş gün içinde bankalara duyurur.

Kıyaslama:

İran Bankacılık sisteminde, karşılıksız olan çekler için, keşideci veya hesap sahibi tarafından karşılığını yatırması için herhangi bir fırsat öngörülmemiştir fakat yukarıda da söylenildiği gibi, lehdar tarafından çekin karşılıksız olmasına göre dava açılmadan önce, paranın ödenilmesi veya adliye hesabına yatırılması, şikayet hakkını engellemektedir.

3.22. Bankanın Sorumlu Olduğu Miktar:

Madde 10

Muhatap banka, süresinde ibraz edilen çekin karşılığının bulunmaması halinde her çek yaprağı için üçyüzmilyon liraya kadar ve kısmen karşılığının bulunması halinde ise bu miktarı her çek yaprağı için üçyüzmilyon liraya tamamlayacak biçimde ödeme yapmakla yükümlüdür. Bu husus, hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayri nakdi kredi sözleşmesi hükmündedir.

Yukarıda belirtilen sorumluluk miktarı, Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığınca yayımlanan toptan eşya fiyatları yıllık endeksindeki değişmeler göz önünde tutularak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından her yıl Ocak ayında belirlenir ve Resmi Gazetede yayımlanır.

Kıyaslama:

Yukarıda da temas edildiği gibi İran Bankacılık sisteminde, ister tacir ister kasaba veya normal müşterilerde bile banka tarafından herhangi bir ödeme yapılmamaktadır. İtibari olan müşteriler hususunda da söylemesi gereken mevzu şudur ki, nakit para dışında bazı müşterilerin itibarları bulunmaktadır ve bankalar bu itibar sahibi müşterilerin karşılıksız çeklerini ödemek mecburiyetinde olmasalar da genel olarak ödemede bulunuyorlar.

3.23. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca İlan Edilecek Hususlar:

Madde 11 -

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 16 ncı madde gereğince çek hesabı açtırmaktan yasaklamaya ve 16c maddesinin dördüncü fıkrası gereğince yasaklama kararının ortadan kaldırılmasına dair mahkeme kararlarının Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirilmesine ilişkin esas ve usulleri Adalet Bakanlığının; bankalara duyurulmasına ilişkin esas ve usulleri Türkiye Bankalar Birliğinin görüşünü alarak Resmi Gazetede yayımlanacak bir tebliğle düzenler. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, yeterli karşılığı olmadığı için ödenmeyen ve daha sonra ödenen karşılıksız çekler ile hesap sahibi

hakkındaki bilgilerin bankalardan toplanma ve bankalara duyurulma esas ve usullerini Türkiye Bankalar Birliğinin görüşünü alarak belirler ve Resmi Gazetede yayımlar. Bankalar belirlenen esas ve usuller çerçevesinde bu bilgileri Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına gönderirler.

Kıyaslama:

İran Merkezi Bankasının son uygulamasına göre, İÇK'nun 21. Maddesinde yazılı olan mevzuat çok ciddiye alınmalı. İÇK'nun 21. Maddesinde şöyle yazmaktadır: Bir karşılıksız çekten fazla karşılıksız çek keşide eden kişiler ki lehdar taraflarından şikayate uğramışlar, bankalar tarafından cari hesapları kapanacaktır ve 3 yıl süresinde cari veya çek hesabı hiçbir bankada açamazlar.

3.24. Tebligat Adresi:

Madde 12

Bu Kanun uyarınca yapılacak ihtarlar, herhangi bir adres değişikliği bildiriminde bulunulmadığı müddetçe çek hesabı sahibinin hesabı açtırırken bildirdiği adrese yapılmakla geçerli olur.

Kıyaslama:

İÇK'nun 22. Maddesinde aynı bu mevzuya hitap edilmiştir, İMK'de de bu mevzuya önem verilmiştir fakat çekle ilgili değil belki genel olarak ikametgah açısından söylenmektedir: Eğer her bir tüzel veya özel şahıs, ikametgah adresini değiştirdiği durumda yetkili organları haberdar etmiş olmazsa, şu açıdan zararlanmış olması tamamen kendisine bağlı olacaktır.

Ayrıca Çek Kanununun 22. Maddesinde çeklere özel şöyle söylemektedir: Eğer sanık[71] kişiye uluaşılmıyorsa, muhatap bankada kaydedilmiş olan son ikametgah adresi, sanık kişinin adresi olmaktadır ve her türlü uyarı o adrese gönderilmektedir.

71 Burada keşideci değil de sanık olarak adlandırılmış olmasının sebebi, karşılıksız çek keşide edenler hakkında konuşmasından kaynaklıdır.

Eğer sanık kişi muhatap bankada yazılı olan adresde bulunmadıysa, veya öylesi bir adres var olmadıysa, banka memurunun belgesi, uyarının iblağ olunmuş anlamına gelmektedir, ve gazete ilanı olmaksızın mahkeme kararı verilecektir.

3.25. İhtara ve Yasaklamaya Uymayanlar:

Madde 13 –

7'nci madde gereğince banka tarafından yapılan ihtarı aldığı veya almış sayıldığı tarihten itibaren on gün içinde geçerli bir sebebe dayanmaksızın çek defterlerini geri vermeyenlere, ilgili bankanın ihbarı üzerine üçyüzellimilyon liradan üçmilyar liraya kadar ağır para cezası verilir. İlgili banka bu ihbarı yapmakla yükümlüdür.

16'ncı madde gereğince hükmolunan yasaklama süresi içinde çek hesabı açtıranlara bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir. Hakkında yasaklama kararı verilmiş kişilere yasaklama süresi içinde çek hesabı açan bankalara birmilyar liradan beşmilyar liraya kadar ağır para cezası verilir.

Kıyaslama:

Önceden de söylenildiği gibi İran kanunlarına göre, karşılıksız çek keşide eden kişi, çek defterinde geri kalmış yapraklarını kullanabilmektedir, yani, karşılıksız çek yazıp sudur eden kişi geri kalmış yapraklarını iade etmesi gerektiğine hehangi bir madde bulunmamaktadır fakat İÇK'nin 7. Maddesinin "C" şıkkına göre, 50 milyon riyal (5 bin TL) den fazla bir tutarda karşılıksız çek keşide eden kişi, iki yıl süresine kadar çek defteri alamaz veya cari hesap açamaz, ama geride kalmış yapraklarna dair herhangi bir madde yazılmamıştır, ayrıca söylendiği gibi, bu şahsın bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası vardır.

Ayrıca şahsi görüşüm olarak, bu konuda Türkiye'de olan kuralı daha uygun buluyorum çünkü karşılıksız çek keşide eden kişinin yasa olarak çek defterlerinin tüm yapraklarını kullanmasının önlenmesi germektedir. Örneğin bir kişi üç bankadan çek defteri almıştır ki İran kurallarına göre herhangi bir yasaklılığı olmamaktadır. Eğer her çek defterinde sadece on yaprak olduğunu varsaysak, bu kişi otuz karşılıksız çek keşide edebilmektedir ve bu mevzu bir ülkenin piyasa güvenliğini son derece olumsuz olarak etkiliyebilmektedir.

3.26. Yetkili Olmadığı Halde Çek Defteri Basanlar ve Bastıranlar:

Madde 14 -

Çek defteri basmaya veya bastırmaya kanunen yetkili kılınanlar dışında çek defteri basanlara ve bastıranlara iki yıldan beş yıla kadar hapis ve üçyüzellimilyon liradan üçmilyar liraya kadar ağır para cezası verilir.

Kıyaslama:

Yukarıdaki maddede gelen konuyla ilgili İran değişik kanunlarında değişik maddeler ve yaptırımlar öngörülmüştür ki haklarında tartışılacaktır, fakat İran kanunlarında sadece çek defterlerine değil belki tüm kambiyo senetleri ve genel olarak banka evraklarıyla ilgili çok ama çok daha ağır cezalar öngörülmüştür.

Birinci olarak İran Ceza Kanunu 525. Maddesinde şöyle yazmaktadır: "Her bir şahıs altta sayılmış olan belge ve şeyleri sahtekârlıkla bastırırsa veya sahte olduğunu bilerek kullanırsa veya yurtdışından İran sınır içine getirirse, verdiği zararları telafi etmekten ilave bir yıldan on yıla kadar hapis cezasına uğruyacak". Bu maddenin 5. şıkkında örneklenen belgeler: İran parası, her türlü başka ülkelerin paraları, başka banka belgeleri, çekler, beratlar (poliçe) ve başka resmi belgeler de geçmektedir.

1989 yılının April ayının 17'nci gününde onaylanan," Sahte Para Basanlar ve Transfer Yapanların Ceza Kanunu"da şöyle yazılmaktadır ki: Her bir kimse İran devlet parasını ve başka devlet tarafından bastırılması gereken önemli parasal belgeleri sahtekarlıkla basmaya kalkarsa veya onun sahte olmasını bilerek dağıtım yapıp veya kullanırsa eğer bir çetenin üyesi olduysa veya eğer İran İslam Cumhuriyetiyle mubarize etmek amacıyla bu işi yaparsa idama mahkum olucaktır. Buna ilaveten yurt dışından sahte para getiren veya getirmesinden haberdar olan herbir şahıs mufsid-un-fil-arz[72] tanımlanıp idam olunacaktır ama bir çetenin üyesi olmazsa ve mahkemede İran Cumhuriyetiyle

72. Bu Arapça bir kelimedir ki Kur'anı Kerim'de de defalarca kullanılmıştır. Yeryüzünde fesat yapmaya kalkan insana denilir. Ayrıca İran kanunlarında mufsidun fil arz ve muharib cezaları çok ağır cezalardır

سوره (شعرا) ایه 152. الذین یفسدون فی الرض ولا یصلحون

سوره (بقره) ایه 220.والله یعلم مفسد من مصلح

düşmenlik kurgusu olmadığını ispatlarsa, İCK' de tazirat[73] kısmındaki yaptırımlarala karşılaşacak.

3.27. Bankalara Uygulanacak Cezalar:

Madde 15 -

3, 4, 5, 7, 9. ve 11'inci maddeler ile 13'üncü maddenin birinci fıkrasında yazılı yükümlülükleri yerine getirmeyen bankalar hakkında üçyüzellimilyon liradan üçmilyar liraya kadar ağır para cezasın hükmolunur. Yargılamada bankayı şube müdürü temsil eder.

Kıyaslama:

Yukarıdaki maddeyle ilgili İran Kanunlarında bir madde yazılmamaktadır ve İran'da genel olarak tüzel kişiler veya devlet memurları hakkında olan yaptırımlar İran İdari Kuralları İhlal kanununda var olmaktadır ki önceden de 9. Maddesinde yazılan yaptırımlara temas edindi.

3.28. Karşılıksız Çek:

Madde 16

Üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde 4 üncü madde uyarınca ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri, kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak üzere, çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Ancak verilecek para cezası seksenmilyar liradan fazla olamaz. Bu miktar, 01/03/1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun ek 2 nci maddesine göre her yıl artırılır. Bu suçtan mükerrirlere, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir. Bu suçun, organ veya temsilcisi tarafından tüzelkişi yararına işlenmesi halinde özel hukuk tüzelkişisi hakkında da birinci fıkra uyarınca para cezasına hükmolunur. Ayrıca yetkili

73 İslam dinin de suç olarak sayılan ama yaptırımı belli olmayan suçlara denilir. Bu suçların yaptırımı İran kanun koyucusu tarafından konulmuş ve taziri adı verilmiştir.

temsilci tarafından yararına çek keşide edilen hesap sahibi gerçek kişi hakkında da bu fıkra hükmü uygulanır. Mahkeme, ayrıca işlenen suçun niteliğine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir süre için hesap sahiplerinin ve yetkili temsilcilerinin çek hesabı açtırmalarının yasaklanmasına karar verir. Yasaklanma kararı bütün bankalara duyurulmak üzere Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirilir.

Kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan her çek yaprağı ayrı bir suç oluşturur.

Kıyaslama:

Yukarıda okuduğumuz kanunun temsili İÇK'nun 7. Maddesinde yazılmıştır, İran Çek Kanunun 7. Maddesi şöyle söylemektedir: Her kimse karşılıksız çek keşide etmek suçunu gerçekleştirirse alttaki yaptırımlarla cezalandırılacaktır:

A) Eğer karşılıksız çekin tutarı 10 milyon riyalden (bin TL) az olursa, en fazla altı aya kadar hapis cezasıyla cezalandırılacaktır.
B) Eğer karşılıksız çekin tutarı, 10 milyon riyalden 50 milyon riyale kadar olursa, altı aydan bir yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılacaktır.
C) Eğer çekin meblağı 50 milyon riyalden fazla olursa, bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası vardır. Bu madde de yazılı olan tutar ve bundan fazlasında keşideci iki yıla kadar çek defteri alabilmek ehliyetinde olmayacaktır.

3.29. Karşılıksız Çekte Gecikme Faizi:

Madde 16a

Çekin karşılıksız kalan miktarı için gecikme faizi, ibraz tarihinden itibaren, 04/12/1984 tarihli ve 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanuna göre ticari işlerde temerrüt faizi oranı üzerinden hesaplanır.

Kıyaslama:

İÇK'nun 15. Maddesinde yazılmıştır ki: Lehdar veya çekin sahibi, karşılıksız çekin meblağı ve onun gecikme faizini cezai mahkemelere başvurarak alabilmektedir ve şikayetçi olmak vasıtasıyla, keşideciyi o meblağa mahkum kılabilmektedir. Tabi ki bilmekteyiz İran'da yaygın olan tüm kanunlar ilk kaynak olarak İslam ve Kuran Kerim

kaynağından alınmıştır, gecikme faizi adlandırdığımız mevzu tam olarak İslam dininde "riba" adıyla gelen ve haram olan mevzudur. 1983 yılında İran devriminin ilk yıllarından bu gecikme faizi tamamen haram adlandırılıp ve İran NİGEHBAN ŞURASI[74] vasıtasıyla tamamen kanunlardan kaldırıldı ama tabi ki bu zaman da her ülke dünya evrensel kanunlarına da uyumlu olmak zorundadır bir tarafdan bu riba olunarak tanımlanılıp yasaklanan mevzu, suç diye tanımlanmış ve diğer taraftan İran Devlet Bankalarının hepsi bunu İslami gecikme faizi adlandırarak almaktalar, neyse ki sonra bu kanun da kaldırıldı.

Ayrıca İran Medeni Usul kanunun 522. Maddesinde şöyle yazılmıştır: Parasal olan davalarda, eğer dayin[75], medyun[76]dan parasın istemiş durumda ama borçlı olan taraf paranı iade etmekten imtina etmişse, borcu ödemesi gereken tarihten, çok süre geçmişse ve bu meblağın değeri düşmüşse, davacı İMB'de belirtilmiş olduğu değere göre, gecikme faizini de mahkemeden isteyebilmektedir. Şimdi İran Medeni Usulü kanununda gelen bu madde, çekte de dahil olmaktadır çünkü ayrım olmaksızın tüm parasal ve maddi davaları kapsamaktadır.

3.30. Soruşturma ve Kovuşturma Usulü, Görevli ve Yetkili Mahkeme:

Madde 16b

16 ncı maddede öngörülen suçlardan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılması, hamilin, çeki elinde bulundurmaları koşulu ile ödemede bulunan cirantanın veya kanuni veya akdi teminatı nedeniyle tam ödemede bulunan bankanın şikayetine bağlıdır. Bu suçlara çekin ibraz edildiği ya da keşide edildiği veya şikayetçinin yerleşim yerinin bulunduğu yer asliye ceza mahkemesinde bakılır.

Çekin karşılığının bulunmaması nedeniyle şikayet hakkı, 8'inci maddede belirtilen miktarın yatırılması için öngörülen sürenin dolduğu tarihte; ihtiyati tedbir kararı veya ödeme yasağı nedeniyle süresi içinde ibrazında çek hakkında işlem yapılmaması halinde ise, ihtiyati tedbir kararının veya ödeme yasağının kalktığı tarihte doğar.

---

74 İran'da olan bir din alimleri toplumudur ki mecliste kabul edilen her türlü kanun, tesvib olduktan sonra İslam ve şaariata aykırı olmasın diye Nigehban Şurasınında onaylaması gereklidir.

75 Borç veren kişi anlamına gelmektedir.

76 Borçlu olan kişi anlamına gelmektedir.

Hükmün kesinleşmesinden sonra şikayetten vazgeçildiğinde de, hüküm bütün cezai sonuçları ile ortadan kalkar.

Bu suçlardan dolayı yapılan yargılamalarda 04/04/1929 tarihli ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 225'inci maddesi uygulanabilir.

Şikayetten vazgeçme nedeniyle davanın düşmesi halinde, müdahil, ödeme nedeniyle davanın düşmesi veya cezanın ortadan kaldırılması halinde sanık veya hükümlü, yargılama giderlerinden sorumlu olur.

Kıyaslama:

Yukarıdaki maddede yazılmış olan kurallar hakkında İran kanunlarında küçük bir farkla bahisler edilmiştir.

İTK'nun 315. maddesine göre: Çek, keşide olduğu yerde nakitlendiyse, lehdar kişi çekin üzerinde yazılmış olan tarihten itibaren 15 gün içerisinde çeki bankaya götürmesi gerekmektedir ve eğer İran'ın bir noktasından diğer farklı bir nokta ve yörede keşide olunmuşsa, 45 gün süresinde muhatap bankaya gidip nakitlenme talebinde bulunması şart olmaktadır aksi takdirde lehdar, çekin arkasını tazmin olarak imzalayan kişiler aleyhine dava açamamaktadır.

Yukarıdaki maddeden başka İran Çek Kanunun 9. ve 11. Maddelerinde de Türkiye'nin 3167 Sayılı Kanununun 16. Maddesiyle ilgili kurallar söylenmektedir. İÇK'nun 9. Maddesinde şöyle yazılmıştır: Keşideci kişi, lehdar şahsın şikayet ettiği tarihiten önce, karşılıksız olan çekin parasını ödediyse veya ödemesine dair bir düzenleme yaptıysa, keşideci cezai takipte bulunulmayacaktır.

İÇK'nun 11. maddesi: Bu kanunda gelen yaptırımların hepsi, lehdar veya çekin elinde bulunduğu şahsın şikayetine bağlı olarak verilmektedir eğer lehdar 6 ay süresince muhatap bankaya gitmezse ve çekin karşılıksız olduğuna dair belge almazsa, artık cezai davada bulunamaz hukuki olarak dava açabilmektedir.

3.31. Davanın Açılmasına Engel Olan, Davayı Düşüren ve Cezayı Ortadan Kaldıran Nedenler*:*

Madde 16c -

Aşağıda belirtilen koşulların yerine getirilmesi halinde ceza davası açılmaz:

a) 8‘ inci maddeye göre düzeltme hakkının kullanılması,
b) 8’inci maddede belirtilen süre geçtikten sonra ve henüz dava açılmadan önce çek tutarı veya karşılıksız kalan kısmı ile çek tutarına veya karşılıksız kalan kısmına ait yüzde oniki tazminatın ve çekin ibrazından ödeme tarihine kadar geçen süre içinde 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizinin ödenmesi.

Dava açıldıktan sonra hüküm verilinceye kadar geçen süre içinde, çek tutarı veya karşılıksız kalan kısmı ile çek tutarına veya karşılıksız kalan kısmına ait yüzde onbeş tazminatın ve çekin ibrazından ödeme tarihine kadar geçen süre içinde 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizinin ödenmesi halinde ceza davası düşer.

Hüküm verildikten sonra hüküm kesinleşinceye kadar geçen süre içinde, çek tutarı veya karşılıksız kalan kısmı ile çek tutarına veya karşılıksız kalan kısmına ait yüzde onsekiz tazminatın ve çekin ibrazından ödeme tarihine kadar geçen süre içinde 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizinin ödenmesi halinde ceza davası düşer.

Hüküm kesinleştikten sonra çek tutarı veya karşılıksız kalan kısmı ile çek tutarına veya karşılıksız kalan kısmına ait yüzde yirmi tazminatın ve çekin ibrazından ödeme tarihine kadar geçen süre içinde 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizinin ödenmesi halinde bütün cezai sonuçları ile birlikte hüküm ortadan kalkar.

Yukarıdaki fıkralarda belirtilen ödemeler hamile veya hamile ödenmek üzere muhatap bankaya yapılabilir.

Kıyaslama:

16c maddesinden gelen mevzuatların muşabihi İÇK’nun 12 ve 13. Maddelerinde yazılmaktadır. İlk olarak 13. Maddeyi ve çekin cezai olmaması durumları anlatalım.

İÇK'nun 13. Maddesi: Alt kısımda yazılan durumlarda keşideci cezai takipte bulunmaz:

A) Çekin beyaz olarak imzalanmasının ispatlanması durumunda[77],
B) Çek yaprağının üzerinde, çekin ödenmesi herhangi bir şart veya koşula bağlı kılındıysa,
C) Çekin üzerinde, tazmin için keşide edilmiş yazılmışsa,
D) Çekin tarihsiz veya tutarsız keşide olması ispatlanırsa, veya yazılı olan tarih çekin gerçekte yazılmış olan tarihi olmazsa.

Yukarıda gelen şartlardan dolayı bir karşılıksız çek cezai çekten hukuki yönde atılır.

İÇK'nun 12. Maddesi: Mahkemenin son kararından önce, şikayetçi kişi bağışlarsa yani şikayetinden vazgeçerse, veya sanık kişi çekin tutarını gecikme faiziyle birlikte öderse veya ödemesine dair bir düzenlemede bulunursa veya bu tutarı adliyenin kendi belirtmiş hesabına yatırırsa, sanık kişinin takibinden vazgeçilecektir.

Fıkra: Takipten vazgeçme kararının verilmesi, başka parasal kararların iptal olması anlamına gelmemektedir.

Fıkra: Eğer mahkeme son kararından sonar, şikayetçi taraf, şikayetten vazgeçerse veya sanık taraf paranı gecikme faiziyle beraber öderse ve şikayetçi şahısın başka masraflarını ödemekte bulunursa, cezai hükmün icra olunması durdurulacaktır ve sanık şahıs hükümde yazılmış olan para cezasının üçten birini devlet hesabına ceza olarak yatıracaktır.[78]

Geçici Madde

Geçici Madde 1 - Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce, karşılıksız çek keşide etmiş olanlar hakkında hazırlık tahkikatına başlanmış veya dava açılmış ve mahkümiyet hükmü kesinleşmemiş olduğu takdirde;

77 Beyaz imzalı çek yani tutar ve tarih belli olmadan, yazılmadan çekin imzalanmasıdır.

78 Maddelerdeki kıyaslamalar genel olarak kendi bilgimle ve sitelerden yardım alarak yapılmıştır.

a) Yürürlük tarihini takip eden üç ay içinde çek tutarının veya karşılıksız kalan bölümünün %10 tazminatı ve gecikme faizi ile birlikte muhatap bankaya veya herhangi bir şubesine yatırılması,

b) Çek tutarı ödenmemiş olsa bile şikayetten vazgeçilmiş olması,

c) Çek tutarının daha önce ödenmiş bulunması,

Hallerinde, hazırlık tahkikatında takibata yer olmadığına, açılmış davaların düşürülmesine karar verilir.

Kıyaslama:

İran Çek Kanunun 9. Maddesi de yukarıda öngörülen şartların benzerlerini öngörmüştür. İÇK'nun 9. Maddesinde şöyle yazılmıştır: Eğer keşideci kişi, lehdar şahısın dava açmak tarihinden önce, çekin tutarını nakit olarak lehdara verirse veya şikayetçi kişinin kararıyla onun ödemesine bir düzenleme yapmış olursa, veya mahal-un-aleyh veya muhatap bankaya ödemesini sağlarda, keşideciye cezai soruşturma açılmayacaktır.

Geçici Madde - Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce mahkumiyet hükmü kesinleşmiş veya hüküm infaz edilmiş ise, yürürlük tarihini takip eden 3 ay içinde çek tutarının veya karşılıksız kalan bölümünün %10 tazminat ve gecikme faizi ile birlikte muhatap Bankaya veya herhangi bir şubesine yatırılması veya yine bu sürede şikayetten vazgeçilmiş olması halinde kamu davası ve cezanın bütün neticeleri ile ortadan kaldırılmasına karar verilir.

Kıyaslama:

Bu madde konusunda da aynı yukarıdaki madde gibi İÇK'nun 9. Maddesi geçmektedir fakat İran Çek Kanunun 11. Maddesinde şöyle yazılmıştır: Bu kanunda[79] yazılan yaptırımlar lehdar kişinin şikayet etmesinden önce verilmemektedir, ve eğer lehdar kişi, çekin tarihinden altı aya kadar muhatap bankaya gitmezse, artık cezai şikayette bulunma hakkı olmamaktadır.

79 İran Çek Kanunu kastedilmiştir.

26/02/2003 TARİHLİ VE 4814 SAYILI KANUNUN GEÇİCİ MADDELERİ:

Geçici Madde 1 –

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce karşılıksız çekler hakkında açılmış bulunan davalarda, bu tarihten sonra yapılacak ilk duruşmada hazır bulunmayan şikayetçiye, ilk duruşmada hazır bulunması veya bir vekil ile kendini temsil ettirmesi, duruşmaya gelmediği veya vekil de göndermediği takdirde şikayetten vazgeçmiş sayılacağı hususunda davetiye çıkarılır. Bu davetiye, şikayetçinin, mahkemeye bildirdiği; mahkemede dinlenmemişse şikayet dilekçesinde belirttiği adresine gönderilir. Davetiye tebliğine veya tebliğ edilmiş sayılmasına rağmen üst üste iki duruşmaya gelmeyen veya vekil de göndermeyen şikayetçinin şikayetinden vazgeçmiş sayılmasına karar verilir. Şikayetçinin veya vekilinin haklı mazereti halinde bu hüküm uygulanmaz. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce işlenen karşılıksız çek keşide etme suçu hakkında, 3167 sayılı Kanunun bu Kanunla değiştirilen 16 ncı maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi uygulanmaz.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce 3167 sayılı Kanunun 16 ncı maddesinin kapsamına giren suç nedeniyle;

a) Hükümlü ve tutuklu bulunanların bu hallerinin derhal sona erdirilmesine ve tahliyelerine,
b) Bu Kanunun yürürlük tarihinden itibaren üç ay içinde bunların dosyalarının ele alınarak hükümlüler hakkındaki hapis cezalarının çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasına dönüştürülmesine, tutuklular hakkında talep edilmiş olan hapis cezaları yerine çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasına hükmedilmesine, Mahkemesince karar verilir.

Kıyaslama:

Yukarıda belirtilen madde hakkında İran Çek Kanununda bir madde bulunmamaktadır. Genel olarak İran Ceza Usulü kanunlarına göre bir çok şikayettlerde şikayetçinin mahkemeye gitmemesi, avukat göndermemesi veya layihe (hukuksal bir kağıt yazısı) yazılmamasında şikayet kaldırılımaktadır ama bazı suçlarda öyle değildir, rüşvet, katl ve bunun gibi suçlarda şikayetçi bile vazgeçse başsavcılık tarafından devam ettirilecektir ama çek konusunda İÇK'nun 9. ve 11 . Maddeleri geçerlidir.

Geçici Madde 2 –

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce karşılıksız çek keşide etmiş bir kimsenin, bu tarihten sonraki üç ay içinde çek tutarını veya karşılıksız kalan kısmını yüzde on tazminatı ve 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizi ile birlikte muhatap bankaya veya herhangi bir şubesine ödemesi veya 3167 sayılı Kanunun 8 inci maddesine göre düzeltme hakkını kullanmak suretiyle hamilin zararını karşılamış olması halinde şikayetten vazgeçme koşulu aranmaksızın,

a) Hazırlık soruşturmasında kovuşturmaya yer olmadığına,
b) Açılmış davaların düşürülmesine,
c) Kesinleşmiş mahkumiyet hükümlerinin bütün cezai sonuçları ile birlikte ortadan kaldırılmasına karar verilir.

Kıyaslama:

Bu maddede aynı yukarıda yazıldığı gibi İran Çek Kanununun 9. ve 11. Maddelerinde benzeri olarak öngörülmüştür ki önceden temas edilmiştir.

5941 Sayılı Kanun ve İran Kanunlarıyla Kıyaslama

Amaç ve kapsam

MADDE 1 – (1) Bu Kanunun amacı, çek defterlerinin içeriklerine, çek düzenlenmesine, kullanımına, çek hamillerinin korunmalarına ve kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunmaya ilişkin esaslar ile çekin karşılıksız çıkması ve belirlenen diğer yükümlülüklere aykırılık hâllerinde ilgililer hakkında uygulanacak yaptırımları belirlemektir.

(2) Bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde genel hükümler uygulanır.

Kıyaslama:

Yukarıdaki maddede aynı 3167 sayılı Kanunun 1. Maddesi gibi ve genel olarak Türkiyede yazılan birçok kanunların birinci maddeleri gibi genel olarak yazılmış bir maddedir ve kapsam anlatmaktadır. 3167 sayılı Kanunun İran kanunlarıyla kıyaslamasında da temas edildiği gibi, İran Çek Kanunun birinci maddesinde böyle kapsam anlatması

yapılmamıştır ve direkt konuya girilmiştir. Ayrıca, 3167 sayılı Kanunla 5941 sayılı Kanunların birinci maddelerinin kıyaslamasını yaparsak, yeni kanunun birinci maddesinin daha detaylı bir şekilde anlatmış olduğunu söylemek gerekecektir. 5941 sayılı Kanun kapsadığı mevzuları daha ince bir biçimde anlatmaya çalışmıştır ve çek defterlerinin içeriklerini, çek hamillerinin korunmasını, çeklerin karşılıksız çıkması durumunda yapılacak yaptırımları sayarak bu kanunun kapsamını anlatmaya çalışmıştır. Oysaki 3167 sayılı Kanun çek kullanımı hakkındaki esasları ve çek hamillerinin korunmasına dair mevzuları yazmakla yetinmiştir.

Bankanın araştırma yükümlülüğü, çek hesapları ve çek defterleri

MADDE 2 – (1) Bankalar, çek hesabı açılması ile ilgili olarak bu Kanunla kendilerine verilen görev ve yükümlülükleri yerine getirirken, çek hesabı açtırmak isteyenin yasaklı olup olmadığını bu Kanun hükümlerine göre araştırırlar; ayrıca ilgili kişinin ekonomik ve sosyal durumunun belirlenmesinde gerekli basiret ve özeni gösterirler.

(2) Bankalar, çek hesabı açtırmak isteyenlerin yasaklılık durumuna ilişkin Risk Merkezi ile adli sicil kayıtlarını ve açık kimliklerini saptamak için fotoğraflı nüfus cüzdanı, pasaport veya sürücü belgesi örneklerini, yerleşim yeri belgelerini, vergi kimlik numaralarını, tacir olanların ayrıca ticaret sicili kayıtlarını, esnaf ve sanatkâr olanların ise esnaf ve sanatkâr sicili kayıtlarını almak ve çek hesabının kapatılması hâlinde bunları, hesabın kapatıldığı tarihten itibaren on yıl süreyle saklamakla yükümlüdür. Yerleşim yeri yurt dışında bulunan kişiler, bankaya kendileri ile ilgili olarak Türkiye'de bir adres bildirmek zorundadır. Çekin karşılığının tamamen veya kısmen bulunmaması hâlinde, çek düzenleyenin bankaca bilinen adresleri, talebi hâlinde hamile verilir[80] [81].

(3) Çek hesabı ilgilinin, vekilin veya yasal temsilcisinin imzası olmadan açılamaz. Çek hesabı açılmasını veya mevcut çek hesabından çek defteri verilmesini isteyen kişi, her defasında tacir veya esnaf ve sanatkâr olup olmadığı ve kendisi hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı hususunda bankaya yazılı beyanda bulunur. Tüzel

80 31/1/2012 tarihli ve 6273 sayılı Kanunun 1'inci maddesiyle, bu fıkrada yer alan "adlî sicil" ibaresi "Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası" şeklinde değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

81 15/7/2016 tarihli ve 6728 sayılı Kanunun 61 inci maddesi ile bu fıkrada yer alan "Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası kayıtlarını," ibaresi "Risk Merkezi ile adli sicil kayıtlarını ve" şeklinde, değiştirilmiştir.

kişiler adına verilecek beyannamede ayrıca, tüzel kişinin yönetim organında görev yapan, temsilcisi olan veya imza yetkilisi olan kişilerin çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı belirtilir. (Ek cümleler: 15/7/2016-6728/61 md.) Muhatap banka; gerçek veya tüzel kişi adına açılması talep olunan çek hesaplarında bunların, sermaye şirketlerinde ayrıca yönetim organında görev yapanlar ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkililerinin çek hesabı açma yasağının bulunmadığı hususunu kontrol ederek, yasağın bulunmadığına ilişkin sorgulama sonucunu muhafaza eder. Bankalar çek hesabı açtıkları kişiler ile çek hesabı sahibi tüzel kişi ise hesap açılış tarihi itibarıyla tüzel kişi tarafından bildirilen işlem yetkililerini 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 780' inci maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen sisteme kaydeder.

(4) Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı bulunan gerçek kişinin, yönetim organında görev yaptığı veya ticaret siciline tescil edilen yetkilisi olduğu tüzel kişiye çek defteri verilmez[82]*.*

(5) Çek defterleri bankalarca bastırılır.

(6) Çek defterlerinin baskı şeklini belirleyen esaslar, Maliye Bakanlığı, Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin görüşü alınarak, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca Resmî Gazete'de yayımlanacak tebliğle düzenlenir. Tacir olan ve tacir olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline düzenlenecek çekler, açıkça ayırt edilebilecek biçimde bastırılır. Hamiline düzenlenecek çekler için sadece bu çeklere ilişkin işlemlerin işlendiği ayrı çek hesapları açılır. Hamiline düzenlenecek çeklerde, hamiline çek defteri yapraklarının kullanılması gerekir. Çek yapraklarının üzerinde "hamiline" ibaresi matbu olarak yer alır.

(7) Çek defterinin her bir yaprağına;

a) Çek hesabının numarası,
b) Çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adı,
c) Çek hesabı sahibi gerçek kişinin adı ve soyadı, tüzel kişinin adı,
d) Çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişinin vergi kimlik numarası,

82 15/7/2016 tarihli ve 6728 sayılı Kanunun 61 inci maddesi ile bu fıkrada yer alan "yaptığı, temsilcisi veya imza" ibaresi "yaptığı veya ticaret siciline tescil edilen" şeklinde değiştirilmiştir.

e) (Ek: 31/1/2012-6273/1 md.) Çekin basıldığı tarih,

f) (Ek: 15/7/2016-6728/61 md.) Çek hesabı sahibi gerçek kişi ise Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası; tüzel kişilerde ise varsa Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERSİS) numarası,

g) (Ek: 15/7/2016-6728/61 md.) Çek hesabı sahibi ile düzenleyenin farklı kişiler olması hâlinde, ayrıca düzenleyenin Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası,

yazılır.

(8) Tüzel kişi adına çek düzenleyen kişinin adı ve soyadı, düzenlenen çek üzerine açıkça yazılır.

(9) Türk Ticaret Kanunundaki unsurları taşıması kaydıyla, düzenlenen çekin bu maddede yer alan koşullara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilemez.

(10) Çek hesabı, ancak sahibinin veya yasal temsilcisinin yazılı talebi ya da mevduat veya katılım fonu zamanaşımı süresinin dolması üzerine kapatılabilir. Çek hesabı kapatıldıktan sonra, üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde ibraz edilen çekler karşılıksızdır işlemine tabi tutulur.

(11) Esnaf ve sanatkâr odalarına kayıtlı olanlardan, tacir kişilere özgü çek hesabı açtıranlar hakkında bu Kanunun tacirlere ilişkin hükümleri uygulanır.

Kıyaslama:

Yukarıdaki madde göründüğü gibi oldukça uzun ve yeterli görünen bir maddedir. 3167 sayılı Kanunun 2. Maddesi bu maddenin aksine kısa ve bazı boyutlarda yetersiz gibi görünmekteydi. Eski kanunun 2. maddesi fakat çek hesabı açmak isteyen kişilerin sicil durumlarına bakılması hakkında yazılmaktaydı, yani çek hesabı açmak isteyen kişilerin, bu hesap açılmasına herhangi bir yasaklılık ve engelin olup olmadığı hakkında yazılan bir maddedir ama yukarıdaki maddede 3167 sayılı Kanunun 2 ve 3. Maddelerinin aynı zamanda kapsamaktadır. Eski kanunun 3. Maddesinin konusu yukarıdaki maddenin 5. Şıkkından sonra yazılan mevzular hakkında yazılmaktaydı, oysaki yeni kanun, çek defterlerinin bankalarca bastırılması gereğini ve çek yapraklarının üzerinde matbu olması gereken yazıları, çek hesabı açma mevzusuyla bir arada kapsamaktadır. Yukarıdaki maddenin 6. Şıkkında tacir olan kişilere özel çek defterlerinin bastırılması gerektiğini

yazmaktadır ve hamiline yazılan çekler ile hamiline yazılmayan çeklerin ayrıt edilebilmesi de vurgalnmıştır. Oysaki 3167 sayılı kanunun 2. Maddesinde bunlar yazılmamıştır. İran çek defterleri hakkında söylenildiği gibi, tacir olan kişilere veya hamiline yazılmış çeklerin herhangi bir farklılığı olmamaktadır.

İbraz, ödeme, çekin karşılıksız olduğunun tespiti ve gecikme cezası[83]

MADDE 3 – (1) Karşılığı bulunan çek, hesabın bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin varsa vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir. Ancak çek, hesabın bulunduğu şubeden başka bir şubeye ibraz edildiğinde, o şubece karşılığı sorulmak suretiyle ödenir.

(2) "Karşılıksızdır" işlemi, muhatap bankanın hamile kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın dışında, çek bedelinin karşılanamayan kısmıyla sınırlı olarak yapılır.

(3) Muhatap banka, ibraz eden düzenleyici dışındaki hamile, süresinde ibraz edilen her çek yaprağı için;

a) Karşılığının hiç bulunmaması hâlinde,
   1) Çek bedeli bin Türk Lirası veya üzerinde ise bin Türk Lirası,
   2) Çek bedeli bin Türk Lirasının altında ise çek bedelini,

b) Karşılığının kısmen bulunması hâlinde,
   1) Çek bedeli bin Türk Lirası veya altında ise, çek bedelini aşmamak koşuluyla, kısmî karşılığı bin Türk Lirasına tamamlayacak bir miktarı,
   2) Çek bedeli bin Türk Lirasının üzerinde ise, çek bedelini aşmamak koşuluyla, kısmî karşılığa ilave olarak bin Türk Lirasını, ödemekle yükümlüdür. Bu husus, hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayri nakdî kredi sözleşmesi hükmündedir. Bu fıkradaki miktar, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan fiyat endekslerindeki yıllık değişmeler göz önünde tutularak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından her yıl Ocak ayında belirlenir ve Resmî Gazete'de yayımlanır.

83 31/1/2012 tarihli ve 6273 sayılı Kanunun 2'nci maddesiyle, bu maddenin üçüncü fıkrasında yer alan "altıyüz" ibareleri "bin" şeklinde değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

(4) Hamilin talepte bulunması hâlinde, karşılıksızdır işlemi; çekin arka yüzüne tahsil için bankaya ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın yükümlülüğü çerçevesinde ödediği miktar ve ibraz eden gerçek kişinin adı ve soyadı yazılmak, bu kişinin tüzel kişi adına bedeli tahsil etmesi hâlinde bu husus belirtilmek ve bu kişi ile birlikte banka yetkilisi tarafından imzalanmak suretiyle yapılır. Banka tarafından ödenen miktar düşüldükten sonra karşılıksız kalan tutar açıkça belirtilir. Hamilin imzalamaktan kaçınması hâlinde, karşılıksızdır işlemi yapılmaz.

(5) Muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutar dahil, kısmî ödemenin hamil tarafından kabul edilmemesi hâlinde, ikinci fıkra hükmüne göre karşılıksızdır işlemi yapılır; ibraz tarihi ile ödememe nedeni çekin üzerine yazılır ve çek, üzerine imzası alınarak hamiline geri verilir; ön ve arka yüzünün fotokopisi banka tarafından saklanır. Çek hesabında hiç karşılığın bulunmaması ve hamilin sadece muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutarın ödenmesini talep etmesi hâlinde de bu fıkra hükmüne göre işlem yapılır.

(6) Muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutar dahil kısmî ödeme hâlinde, çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ücretsiz olarak hamile verilir. Çek hamili, bu fotokopiyle müracaat borçlularına veya kambiyo senetleri hakkındaki takip usullerine başvurabileceği gibi, icra mahkemesine şikâyette bulunurken dilekçesine bu fotokopiyi ekleyebilir ve bunu icra daireleri ile mahkemelerde ispat aracı olarak kullanabilir. Mahkeme veya icra dairesinin istemi hâlinde çekin aslı bu mercilere gönderilir. [84] [85]

(7) Banka;

a) Çekin karşılığının hesapta bulunmasına rağmen hamiline ödenmesinin geciktirilmesi,

---

84 31/1/2012 tarihli ve 6273 sayılı Kanunun 2'nci maddesiyle, bu fıkrada yer alan "şikâyette" ibaresi "talepte" şeklinde değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

85 15/7/2016 tarihli ve 6728 sayılı Kanunun 62'nci maddesi ile bu fıkrada yer alan "Cumhuriyet Başsavcılığına talepte" ibaresi "icra mahkemesine şikâyette" şeklinde değiştirilmiş olup 6728 sayılı Kanunun 76'ncı maddesiyle bu düzenlemenin 31/12/2017 tarihinde yürürlüğe gireceği hüküm altına alınmıştır.

b) Kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın hamile ödenmesinin geciktirilmesi, hâllerinde, çek hamiline, her geçen gün için binde üç gecikme cezası öder. Bu hâllerde 4/12/1984 tarihli ve 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun hükümleri uygulanmaz.

(8) Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının Türk Ticaret Kanununun 707'nci maddesi uyarınca kısmen veya tamamen ödenmemiş olması hâlinde, bu çekle ilgili olarak hukukî takip yapılamaz. İleri düzenleme tarihli çekle ilgili olarak hukukî takip yapılabilmesi için, çekin üzerindeki düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması şarttır.

(9) ***(Ek: 31/1/2012-6273/2 md.)*** *Çekin, üzerinde yazılı baskı tarihinden itibaren beş yıl içinde ibraz edilmemesi hâlinde, muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutara ilişkin sorumluluğu sona erer.*

(10) ***(Ek: 15/7/2016-6728/62 md.)*** *Lehine karekodlu çek düzenlenen lehdar, teslim aldığı çeki Türk Ticaret Kanununun 780'inci maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen sisteme kaydeder. Karekodlu çekin sisteme kaydedildiği tarihten sonra çek düzenleyen tüzel kişinin temsilcilerinde meydana gelen değişiklikler, çek hesabı sahibi tüzel kişinin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.*[86]

Kıyaslama:

Bu madde, 3167 sayılı Çek Kanunun 4. Maddesiyle aynı mevzu hakkında yazılmıştır fakat yukarıda da söylenildiği gibi bu kanun daha detaylı bir biçimde anlatım yapmıştır. 3167 sayılı Kanunda ibraz ve ödeme başlığıyla yazılmış olan madde, bu kanunda "çekin karşılıksız olduğunun tespiti ve gecikme cezası" cümlesine başlık olarak eklenmiştir. Eski kanunun 4. Maddesinde de yazıldığı gibi karşılığı var olan her bir çek, muhatap bankanın herhangi şubesinde, vergi numarası kaydıyla ödenmektedir ancak hesap sahibinin açtığı şube dışında ibraz edilen çekler, karşılığı var olmak koşuluyla ödenecektir. Bu mevzu 3167 sayılı ve 5941 sayılı Kanunlarda yazılmıştır.

86 15/7/2016 tarihli ve 6728 sayılı Kanunun 76'ncı maddesi ile bu düzenlemenin 31/12/2017 tarihinde yürürlüğe gireceği hüküm altına alınmıştır.

Eski kanunun ikinci paragrafında çeklerin karşılıksız olduğu durumunda bankaların sorumluluklarını anlatmıştır ki yukarıdaki maddenin 3. Şıkkında daha da detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Yukarıdaki maddenin 3. Şıkkından sonraki mevzuat eski çek kanununda yazılmamıştır. Önceden de temas edildiği gibi İran kanunlarında çeklerin karşılıksız olduğu takdirde bankalar tarafından herhangi bir meblağın ödenilmesi öngörülmemiştir. Bu konuda bankaların görevleri olmamaktadır fakat bazı müşterilerin özel ve has bir itibarları olduğuna göre bankalar tarafından herhangi bir ödeme yapılmış olsa dahi, o, kişiye özel olan bir itibar olmaktadır ve bu konuda herhangi bir zorunluk bulunmamaktadır.

Yukarıdaki maddenin 4. Şıkkında yazılan karşılıksız çeklerin işlemi hakkında, çeklerin arkasına ibraz tarihi, hamilin adı ve soyadı, hesap durumunun yazılması gerektiği, söylenmesi gereken önemli noktalardır. Önceden de söylenildiği gibi, İran'da çeklerin karşılıksız olduğu durumlarda, çek yaprağı muhatap banka nezdinde saklanmaktadır ve hamil tarafa çekin karşılıksız olduğuna veya ödenilmediğine dair bir belge verilmektedir ve bu belgede çekin ödenilmemesinin sebebi açıklanmaktadır. Ayrıca hamile verilen o belgede, keşideci kişinin adresi ve telefon numarasının yazılması da şart olmaktadır. İÇK'nun 4. Maddesinin son kısmında yazıldığı gibi, hamile verilen bu belgenin birtane fotokopisinin keşideci kişiye gönderilmesi şarttır ve bu belgede, hamil kişinin adı ve soyadı ve tam olarak hüviyeti de yazılması gerekmektedir. Bu maddenin 8. Şıkkında yazılan mevzu, yani çekte yazılmış olan tarihten önce, çekin bankaya ibrazı hakkında söylenmesi gereken mevzu şudur ki, İran Çek Kanunun 3. ek maddesinde yazılmıştır, [çeklerin üzerinde yapılan işlemleri, çekte yazılmış olan tarihte veya ondan sonraki tarihlerde olması gerekmektedir.

Bankaların bildirim yükümlülüğü

MADDE 4 – *(1) Hamiline çek hesabı sahiplerinin açık kimlikleri, adresleri, vergi kimlik numaraları, bu hesaplardan ödeme yapılan kişilere ait bu bilgiler ile bu kişilere yapılan ödemelerin tutarları ve üzerinde vergi kimlik numarası bulunmayan çeklere ilişkin bilgiler, ilgili bankalar tarafından, dönemler itibarıyla, Gelir İdaresi Başkanlığına elektronik ortamda bildirilir. Bildirim dönemleri ve süreleri Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin görüşleri alınarak Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından belirlenir.*

(2) Tacir tüzel kişi veya onun faaliyetleri ile ilişkilendirilmek kaydıyla, tüzel kişinin gerçek kişi ortakları, ortakların ilgili bulunduğu veya tüzel kişinin veya ortaklarının etkisi altında bulundurduğu gerçek kişiler ile tüzel kişinin yönetim organında görev alan veya temsilcisi sıfatını taşıyan gerçek kişiler adına açılmış olan çek hesapları, tacir tüzel kişiye ait kabul edilir. Söz konusu ilişkinin varlığına yönelik emarelerin bulunması hâlinde, hesabın bulunduğu banka şubesi durumu Gelir İdaresi Başkanlığına bildirir.

(3) Bankalar, hamiline çek defteri yaprağını kullanmadan hamiline çek düzenlendiğini tespit etmeleri hâlinde, mevcut delilleriyle birlikte durumu, tespit tarihinden itibaren en geç bir hafta içinde Cumhuriyet başsavcılığına ve Gelir İdaresi Başkanlığına bildirmekle yükümlüdür.

Kıyaslama:

Yukarıda yazılan maddenin benzeri, 3167 sayılı Kanunda bulunmamaktadır. Bu maddenin birinci paragrafında yazılan mevzu, yani bankaların çek hesap sahipleri hakkında bilgileri Gelir İdaresi Başkanlığına bildirmeleri hakkında İran Çek kanununda benzeri bir hüküm olmamaktadır fakat İran Merkezi Bankası, Türkiye Gelir İdaresi tarafından yapılan işlemleri yapmaktadır.

Ceza sorumluluğu, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı [87]

MADDE 5 – *(1)* ***(Değişik: 15/7/2016-6728/63 md.)*** *Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak "karşılıksızdır" işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ancak, hükmedilecek adli para cezası; çek bedelinin karşılıksız kalan miktarı, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticari işlerde temerrüt faizi oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile takip ve yargılama gideri toplamından az olamaz. Mahkeme ayrıca, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına; bu yasağın bulunması hâlinde, çek düzenleme ve çek hesabı açma*

87 Bu madde başlığı "Ceza sorumluluğu, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı" iken, 31/1/2012 tarihli ve 6273 sayılı Kanunun 3'üncü maddesiyle "Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı" şeklinde değiştirilmiştir. Daha sonra 15/7/2016 tarihli ve 6273 sayılı Kanunun 63'üncü maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

yasağının devamına hükmeder. Yargılama sırasında da resen mahkeme tarafından koruma tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına karar verilir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi, bu tüzel kişi adına çek keşide edenler ve karşılıksız çekin bir sermaye şirketi adına düzenlenmesi durumunda ayrıca yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileri hakkında uygulanır. Koruma tedbiri olarak verilen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararlarına karşı yapılan itirazlar bakımından 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 353' üncü maddesinin birinci fıkrası hükmü uygulanır. Bu suçtan dolayı açılan davalar icra mahkemesinde görülür ve İcra ve İflas Kanununun 347, 349, 350, 351, 352 ve 353 üncü maddelerinde düzenlenen yargılama usulüne ilişkin hükümler uygulanır. Bu davalar çekin tahsil için bankaya ibraz edildiği veya çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer ya da hesap sahibinin yahut şikâyetçinin yerleşim yeri mahkemesinde görülür.

(5) Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı ile ilgili olarak, herhangi bir adres değişikliği bildiriminde bulunulmadığı sürece ilgilinin çek hesabı açtırırken bildirdiği adrese 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanununun 35 inci maddesine göre derhal tebligat çıkarılır. Adresin bankaya yanlış bildirilmesi veya fiilen terkedilmiş olması hâlinde de, tebligat yapılmış sayılır.

(6) Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, elindeki bütün çek yapraklarını ait olduğu bankalara iade etmekle yükümlüdür. Bu kişi adına yeni bir çek hesabı açılamaz.

(7) Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren on gün içinde, düzenlemiş bulunduğu ve henüz karşılığı tahsil edilmemiş olan çekleri, düzenleme tarihlerini, miktarlarını ve varsa lehtarlarını da göstermek suretiyle, muhatap bankaya liste hâlinde vermekle yükümlüdür.

(8) ***(Değişik: 15/7/2016-6728/63 md.)*** *Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına ilişkin bilgiler, güvenli elektronik imza ile imzalandıktan sonra, Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla MERSİS ile Risk Merkezine elektronik ortamda bildirilir. Hakkında çek hesabı açma yasağı kararı verilen kişiler, Risk Merkezi tarafından bankalara bildirilir. Bu bildirimler ile bankalara yapılacak duyurulara ilişkin esas ve usuller, Adalet Bakanlığının uygun görüşü alınarak Risk Merkezi tarafından belirlenir.*

Kıyaslama:

Bu maddenin 1. şıkkında çekin karşılıksız olduğu durumda, öngörülen bu ceza, eski çek kanununda ögörülmemiştir, yani 3167 sayılı Çek Kanununda, süresinde ibraz edilen çeklerin karşılıksız olması durumunda, keşideci kişiye binbeşyüz gün adli para cezası öngürülmemiştir. Yeni Çek Kanunun eski kanuna göre daha da ağırlaştırıldığını görmekteyiz. Yukarıdaki maddenin 3. Şıkkında, başka bir şahsın kendisine vekil olarak tayin etmesi yasaklığı hakkında, İran Bankacılık Kanunun 21. Maddesinde şöyle yazılmaktadır: Bankalarda çekler ve başka şahsi belgelerin doldurulması ve düzenlenmesi bizzat gerçek kişilerin kendileri tarafından düzenlenmesi şarttır.

Önceden de söylenildiği gibi, yeni Çek Kanunu, eski Çek Kanununa kıyasla çok daha detaylı bir şekilde yazılmıştır[ve 3167 sayılı Kanunun kaç maddesinde yazılı olan konuları, yeni kanunda aynı maddelerde yazılmaktadır.

Yukarıdaki maddenin 5. Şıkkında yazılan konu, tebliğat konusu olmaktadır. Tebliğat konusu eski kanunun 12. Maddesinde yazılmıştır. Çek sahiplerinin adresleri hakkında İran kanunları da, aynı Türkiye kanunları gibi, hesap sahibinin adres değişiklikleri hakkında yükümlü olduğunu belirtmişler ve herhangi bir değişiklik yapılmasında, çek hesab sahipleri tarafından bildirim yapılmasının gereğini vurgulamışlardır.

Bu maddenin 6. Şıkkında yazılan konu, eski kanunun 7. Maddesinde yazılmaktaydı. Bu maddede, çek hesap sahiplerinin, karşılıksız çek keşide etmeleri durumunda, geri kalan çek yaprakları ve defterlerini bankalara iade etmeleri konusundan bahsetmiştir. 3167 sayılı Çek Kanunun 7. Maddesinde ve yukarıdaki maddenin 6. Şıkkında yazıldığı gibi, keşidecinin, karşılıksız çek keşide etmesi durumunda, geri kalan çek yapraklarını kullanma hakkı olmamaktadır ve eski kanunun 13. Maddesinde yazıldığı gibi, hesap sahibi on gün içinde kullanmadığı çek yapraklarını bankaya iade etmek zorundadır ve bunu yapmayan kişilere ceza öngörülmüştür oysaki İran Çek Kanununda böyle bir yaptırım öngörülmemiştir. İÇK'nun 7. Maddesinin son şıkkında şöyle yazılmaktadır: Eğer karşılıksız çekin tutarı 50 milyon riyalden[88] fazla olursa, keşideci kişi 2 yıla kadar çek

88 5 bin Türk Lirası olmaktadır.

hesabı açamamaktadır. Bu maddede keşidecinin elinde kalan çek yaprakları hakkında herhangi birsöz edilmemiştir.

Etkin pişmanlık ve çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılması [89]

MADDE 6 – (Değişik: 15/7/2016-6728/64 md.)

(1) Karşılıksız kalan çek bedelinin, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticarî işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile birlikte tamamen ödeyen kişi hakkında,

a) Yargılama aşamasında mahkeme tarafından davanın düşmesine,

b) Mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra mahkeme tarafından hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına, karar verilir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırıldığı, MERSİS ile Risk Merkezine 5 inci maddenin sekizinci fıkrasındaki usullere göre bildirilir ve ilan olunur.

(2) Şikâyetten vazgeçme hâlinde de birinci fıkra hükmü uygulanır.

(3) Kişi, mahkûm olduğu cezanın tamamen infaz edildiği tarihten itibaren üç yıl ve her halde yasağın konulduğu tarihten itibaren on yıl geçtikten sonra, hükmü veren mahkemeden çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasını isteyebilir; mahkemenin vereceği karara itiraz edebilir. Bu itiraz bakımından İcra ve İflas Kanununun 353 üncü maddesinin birinci fıkrası hükmü uygulanır. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasına ilişkin karar kesinleştiğinde, yasağın kaldırıldığı, MERSİS ile Risk Merkezine 5 inci maddenin sekizinci fıkrasındaki usullere göre bildirilir ve ilan olunur.

89 Bu madde başlığı "Etkin pişmanlık ve yasak kararının kaldırılması" iken, 31/1/2012 tarihli ve 6273 sayılı Kanunun 4'üncü maddesiyle "Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılması" şeklinde değiştirilmiştir. Daha sonra 15/7/2016 tarihli ve 6273 sayılı Kanunun 64'üncü maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

Kıyaslama:

Yukarıdaki maddenin 1.şıkkı ve İÇK'nun 9. Maddesi aynı mevzu hakkında söz etmişler. İÇK'nun 9. Maddesinde şöyle yazılmıştır: Eğer Keşideci şahıs, lehdarın şikayet ettiği tarihten önce, karşılıksız olan çekin meblağını öderse, veya ödemesine bir düzenleme yaparsa, o davanın düşmesine sebep olacaktır. Gecikme faizleri hakkında İÇK'nun 12. Maddesinde söz edilmiştir. İÇK'nun 12. Maddesine göre, keşideci şahıs, temerrüt faizi ve lehdarın yaptığı tüm masrafları ödemek zorundadır.

Diğer ceza hükümleri

MADDE 7 – *(1) Tacirin ticarî işletmesiyle ilgili iş ve işlemlerinde, tacir olmayan kişinin çek defterini kullanarak çek düzenleyen ve düzenleten kişi altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

(2) Tacir olmayan kişiye tacir kişiye verilmesi gereken çek defteri veren banka görevlisi hakkında elli günden yüzelli güne kadar adlî para cezasına hükmolunur.

(3) 2.nci maddenin üçüncü fıkrasındaki yükümlülüğe aykırı olarak bankaya gerçek dışı beyanda bulunan kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Beyanname almadan veya beyannameye rağmen, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunan kişiye veya bu kişinin yönetim organında görev yaptığı veya temsilcisi ya da imza yetkilisi olduğu tüzel kişiye çek defteri veren banka görevlileri elli günden yüzelli güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır.

(4) Kısmen veya tamamen karşılığı bulunmayan çekle ilgili olarak, talebe rağmen, karşılıksızdır işlemi yapmayan banka görevlisi, şikâyet üzerine bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(5) Karşılığı tahsil edilmek üzere bankaya ibraz edilen çekin karşılığının hesapta mevcut olmasına rağmen, hamile ödemede bulunmayan ya da bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı hamile ödemeyen banka görevlisi, şikâyet üzerine bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(6) Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, buna rağmen çek düzenlerse, fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(7) Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi adına çek hesabı açan banka görevlisi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(8) Çek defteri basmaya veya bastırmaya kanunen yetkili kılınanlar dışında çek defteri basanlar ve bastıranlar iki yıldan beş yıla kadar hapis ve binbeşyüz güne kadar adlî para cezasıyla cezalandırılır.

(9) Hamiline çek defteri yaprağını kullanmadan hamiline çek düzenleyen kişi, bu aykırılığı içeren her bir çekle ilgili olarak, Cumhuriyet savcısı tarafından üçyüz Türk Lirasından üçbin Türk Lirasına kadar idarî para cezası ile cezalandırılır. [90]

(10) 2 nci maddenin, sağlanması ve saklanması gereken bilgi ve belgelere ilişkin hükmüne aykırı hareket edilmesi veya çekin karşılıksız çıkması dolayısıyla hamili tarafından talep edilmesi üzerine düzenleyicinin banka kayıtlarındaki adreslerinin kendisine verilmemesi hâlinde, ilgili bankaya Cumhuriyet savcısı tarafından beşyüz Türk Lirasından beşbin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir.

Kıyaslama:

Bu maddede yazılan yaptırımlar genel olarak banka memurları hakkında yazılmaktadır. İran Çek Kanununda banka görevlilerine herhangi bir ceza öngörülmemiştir ve genel olarak devlet mensubatlarında görevli olarak çalışan memurlar hakkında, İran İdari İhlalat Kanunu geçerli olmaktadır. Önceden de İdari İhlalat Kanunun 9. Maddesindeki cezaları hakkında bahsedilmiştir. Bu maddenin benzeri İran çek kanunlarıyla ilgili olan kanunlarda olmadığı için bir kıyaslama söz konusu olamaz ama bu mevzuatı çek kanunu içinde yazmanın nekadar doğru bir fikir olduğunu tartışmak gerekmektedir. Yukarıdaki maddenin birçok şıkları, banka memurlarının idari vazifelerinin

90 31/1/2012 tarihli ve 6273 sayılı Kanunun 5'inci maddesiyle, bu fıkrada yer alan "bir yıla kadar hapis ibaresi "Cumhuriyet savcısı tarafından üçyüz Türk Lirasından üçbin Türk Lirasına kadar idarî para" şeklinde değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

yapmamaları konusundadır. Bence idari ihlal ve ihmaller hakkında olan mevzular, idari ihlalat kanununda yer alması gerekmektedir yani tüm devlet memurlarının her konuda kendi vazifelerini yerine getirmediklerini ayrı ayrı kanunlarda birer birer yazılması gerekli değildir genel olarak görevlilerin, kendi görevlerini yapmadıkları zaman, cezaları belli bir kanunda olarak yazılması daha da uygundur. Örneğin banka memurlarının çek hakkında, karşılıksızdır işlemini yapmamaları durumunda bir ceza yazılması ve başka bir organda başka bir işlemin yapılmaması da başka bir kanunda yazılması doğru olmayabilir.

Hesaben ödeme

MADDE 8 – *(1) Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, çeklerin banka şubeleri arasında hesaben ödenmesini sağlayacak tüzel kişiliği haiz sistemi kurmaya ve gözetimi altında yürütmeye yetkilidir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, bu yetkiyi uygun göreceği başka bir kuruluş aracılığıyla da kullanabilir.*

(2) Hesaben ödeme sisteminin kuruluş ve işleyişi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca çıkarılacak ve Resmî Gazete'de yayımlanacak bir yönetmelikle düzenlenir.

(3) Yönetmelikte belirtilen esaslar çerçevesinde çeklerin fizikî olarak ibraz edilmeksizin sadece çek bilgileri üzerinden bankalararası takas odaları aracılığı ile elektronik ortamda muhatap bankaya gönderilerek işlem görmesi, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 710 uncu maddesine göre takas odasına ibraz hükmündedir.

(4) Takas odaları aracılığıyla ibraz edilmiş çekler için, 3 üncü maddenin üçüncü fıkrasında belirlenen sorumluluk miktarı dâhil, kısmî ödeme yapılmaz. Bu durum, muhatap bankanın sorumluluk tutarını ödeme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Ancak, takas odaları aracılığıyla ibraz edilen çekin, hesapta yeterli karşılığının olmadığının belirlenmesi hâlinde muhatap banka tarafından, hesapta bulunan kısmî karşılık tutarı, çeki ibraz eden hamil lehine onbeş gün süreyle bloke edilir.

Kıyaslama:

Bu madde, hemen hemen 3167 sayılı Çek Kanunun 6. Maddesinde yazılanları söylemektedir. Yeni kanunun birçok maddesinin aksine bu maddede çok değişiklilik yapılmamıştır.

Eski Çek Kanununun 6. Maddesinde yazılanlar 2003 yılın Mart ayının 8'inci gününde 25042 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bu madde 4814 sayılı Kanun tasvibiyle eklenilmiştir. İran bankalarında, çeklerin şubeler arasında ödenmesi, az miktarda bir işlem karşılığı alarak yapılmaktadır yani aynı bankanın tüm İran içi ve dışında olan şubelerinde ödenmesi gerekmektedir ve bu işlem için bankaların aldıkları karşılık çok az bir miktarda olmaktadır. Genel olarak İran bankacılık sisteminin müşterilere daha uygun olduğunu düşünüyorum: Mesela Türkiye bankacılık sistemlerine göre, bir şahıs kendi para hesabından ATM aracılığıyla para alırken hesap açtığı bankaya aid olan ATM'leri değil de başka bankalara ait olan ATMleri kullanıyorsa, en az 7 lirak bir tutar banka tarafından alınmaktadır. Oysaki İran bankacılık sisteminde böyle birşey olmamaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çek evrakları ilk olarak 1374 yılında İtalya'da Pıratur şehrinde kullanılmaya başlanmıştır ve ondan sonra 17. yüzyılda Biritanya'da ve 19. yüzyılda da Kanada memleketlerinde kullanılmıştır. Sonrasında Avrupa, Asya ve dünyanın birçok ülkesinde kullanılmıştır. Önsözde de temas edildiği gibi çek evrakları ilk olarak 1932 yılında İran Ticaret Kanunun tasvib olmasıyla birlikte kullanılmaya başlanmıştır.

İran Ticaret Kanunun 310. Maddesinde çek hakkında ilk maddeler ve kurallar yazılmış. Şu anki Çek Kanunu 1976 yılında düzenlenmiştir. 1993 ve 2003 yıllarında eklemeler yapılmıştır. İÇK, 23 maddeden ibarettir ve bu kanunda çekin hem hukuki hem cezai yönlerinde kurallar belirlenmiştir.

İran'da çek evraklarının kullanma oranının fazla olması karşılıksız çeklerin sayısını da olağanüstü derecede artırmaktadır. Bu tezde daha çok karşılıksız olan çeklerin hukuki ve cezai yaptırımları hakkında inceleme yapılmıştır.

İran hukukunda karşılıksız çek keşide etmek hukuki ve cezai açıdan yaptırıma bağlanmıştır.

Karşılıksız çek keşide etmenin hukuki yaptırımı bulunmaktadır. Lehdar tarafından mahkemede karşılıksız çek keşide etmek iddiasında bulunulduktan sonra mahkeme çekte yazılı olan meblağı, onun gecikme faizi ve lehdarın mahkemeye başvurması, avukat için yapılan masraflar hakkında hüküm vermektedir.

Öte yandan, karşılıksız çek keşide etmenin cezai yaptırımları da vardır. Çekin üzerinde yazıldığı tarihte, onun karşılıksız olduğuna dair belge banka tarafından yazılması durumunda ve mahkemede dava açılması durumunda bu davanın sonucu hapis cezası olmaktadır. Hapis cezaları çekin meblağına bağlı olarak belirlenmektedir. İÇK'nun 7. Maddesinde karşılıksız çeklerin tutarlarına göre hapis cezaları öngörülmüştür.

İran'da, çek hakkında yazılan kanunların madde sayısı, Türkiye kanunlarından daha azdır. İran Ticaret Kanununda 310. Maddeden itibaren 9 madde çek hakkında

bulunmaktadır ve İÇK'de 23 madde, çeke özeldir. İran'da, çek hakkında madde sayısı bu kadardır. Çek hakkında kanunlarda büyük bir boşluk görülmektedir.

Türk hukukunda 3167 sayılı Kanun, 5941 sayılı Kanun ve 6273 sayılı Kanun özel olarak çek hakkındadır ve 6728 sayılı Kanun iflas mevzusunda olsa bile çekle ilgili konularda hükümler içermektedir.

Türkiye'de 3167 sayılı Kanunun 8. Maddesinde ve 16a maddesinde gecikme faizleri hakkında hükümler yer almaktadır. Faizin ne kadar olduğu da bellidir oysaki İTK'de bu haktan hiç söz edilmemiştir. İÇK'de lehdarın isteğine bağlı olarak gecikme faizini alabileceği söylenmiştir ama ne kadar olduğu tam olarak mahkemeye bırakılmıştır. Ayrıca bana göre İran Bankacılık Kanununda büyük boşluklar görülmektedir. Örneğin, kanun olarak gerçek ve tüzel kişilerin hangi şartlar ve koşullar altında cari veya çek hesabı açabi-lecekleri belirtilmemiştir. Bu iş tamamen bankacılık örf ve adetine göre yapılmaktadır.

Cezai yönlerden ve yaptırımlar bakımından İÇK'nun7. Maddesinde yeralan yaptırımları ve Türkiye'de 3167 sayılı Kanunun 16. Maddesinde yeralan yaptırımları karşılaştırdığımızda Türk hukukunda daha maddi ve parasal ağırlıkları olan cezalandırmalar görmekteyiz.

İÇK'nun 7. Maddesinde hapis cezasına yönelik cezalar daha ağır basmaktadır. İran cezaevlerinden ve Merkez Bankasından gelen istatistiklere göre 1999 yılında 2.63 milyon karşılıksız çek yaprağı görülmekteydi bu rakam 2011 yılında 6.37 milyon yaprağa çıkmıştır. Bu istatistiğe göre karşılıksız çeklerin çoğalma oranı 12 yılda yüzde 142 olmaktadır. Tabiki karşılıksız çeklerin sayısının çoğalmasıyla rakamlar da doğal olarak uçuşa geçmiştir. Karşılıksız çekler, 1999 yılında 2.09 bin milyar riyal[91] den 2011 yılında 35.61 bin milyar riyal[92]e çoğalmıştır.[93] İran Merkez Bankasından gelen bir başka istatistiğe göre İran'da her gün 1800 Milyar riyal [94] meblağında 75 bin karşılıksız çek keşide olmaktadır. Bu rakamlar İran'ın hapishanelerinin ve cezaevlerinin doldurulmasına sebep

91 2.09 miyon Lira

92 35.61 milyon Lira

93 http://www.mehrnews.com/news

94 180 milyon Lira

olmaktadır. İnternetten aldığım başka bir rakama göre İran'da çek, nafaka ve sidak[95] mevzularından hapishanede olan insanların sayısı 23bin 134 kişiyi bulmuştur.

Yukarıda verilen istatistikler ve bilgilere göre İran'da çek mevzusunun çok feci durumda olduğu anlaşılmaktadır. Şöyleki karşılıksız çek keşide edip ve hapishanelere giden şahısların sayısının yanında kaçan şahısların sayısı da az değildir.

İÇK'nun 16. Maddesinde de yazıldığı gibi, çek hakkında açılmış olan davaların tümünde beklemesiz bir şekilde yargılanma yapılmaktadır. Yine de bu konuda dosyaların sayısı bir o kadar fazladır ki, lehdarlar tarafından mahkemeye başvurma yolu en uzak yol diye tasavvur edilmektedir.

Kambiyo senetleri, bono, poliçe ve çek olmak üzere üç çeşittir.

İran Ticaret Kanunun 223. Maddesinde berat (poliçe) tanımlamıştır ve 307. Maddede de sifte (bono) tanımlanmıştır. Aynı kanunun 310. Maddesi çek evraklarının tanımını yapmıştır. Bu üç kombiyo senedi hem İran'da hem Türkiye'de yaygın olarak kullanımdadır. Poliçe senedi veya berat senedi üç taraflı olan bir senet olmaktadır ki onda keşideci, muhatap kişi ve lehdar tarafları var olmaktalar. Çek evrakında muhatap taraf daima bir banka veya tüzel kişiliği olan iktisadi kurumdur oysaki beratta muhatap taraf gerçek bir kişi olabilmektedir.

---

[95] Mehriye. وَآتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا

Kur'anı Kerim'de Nisa suresinin 4'ncu ayetinden geldiği gibi, nikâh yapılırken hanıma verilmesi gereken maddi ve hediye olarak bir miktardır ki şu anda İran'da kız aileleri tarafından tamamen ticarete dönüşmüş bir hale gelmiştir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Amini, Mohammad (2014), **Mafahime Hughughiye Asnade Tejari**, 2. Baskı, Tehran: Hukuk Yayınevi.

_____ (2015), **Tejarat va Asnade Tejarati**, 1. Baskı, Tehran: Mizan Yayınevi.

Babapour, Parviz (2015), **Ghanune Mojazate Eslami**, 7. Baskı, Tehran: Jamejam Yayınevi.

Behzadiyan, Mojtaba (2014) **Mabahese Hughughe Madani va Tejarat,** http://lawyers0151.mihanblog.com/extrapage/roll68, (03.02.2017)

Bilgili, Fatih ve Demirkapı, Ertan (2016), **Ticaret Hukuku Bilgisi**, 4. Baskı, Bursa: Dora Basım Yayınları.

Boutorabi, Mehdi (2014), **Portale Hughugh,** http://thelawportal.persianblog.ir/tag (20.02.2017)

Eskini, Rabia (2000), **Mabahese Chek Sefte va Barat**, 6. Baskı, Shiraz: Nashriye Yayınevi.

_____ (2002), **Osule Hughughe Tejarat**, 3. Baskı, Shiraz: Nashriye Yayınevi.

Golduziyan, İraj (2009), **Cheke Keyfari Dar Mahakem**, 3. Baskı, Tehran: Hukuk Yayınevi.

_____ (2011), **Cheke Keyfari** , 4. Baskı, Tehran: Rahbar Yayınevi.

Javadi, Nader (2014), **Mabahese Ghanune Tejarat**, 2. Baskı, Tehran: Rahbar Yayınevi.

Katooziyan, Naser (2001), **Moghadameye Elme Hughugh,** 7. Baskı, Tehran: Hukuk Yayınevi.

_____ (2002), **Mafahime Asasiye Hughughe Tejarat**, 3. Baskı, Hukuk Yayınevi.

_____ (2004), **Payeye Hughughe Tejarat**, 3. Baskı, Tehran: Hukuk Yayınevi.

_____ (2006), **Nokate Moheme Madani Dar Tejarat**, 5. Baskı, Tehran: Mizan Yayınevi.

Kayar, İsmail (2013), **Ticaret Hukuku,** 2.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kermani, Laleh (2014), **Nokate Asasi Chek** , 2. Baskı, Tehran: Novin Yayınevi.

Madadi, Behrouz (2012), **Ghanune Madaniye İran**, 5. Baskı, Tehran: Jamejam Yayınevi.

_____ (2014), **Ghanune Tejarate İran**, 4. Baskı, Tehran: Mizan Yayınevi.

Mohammadi, Babak (2010), **Ashnayi Ba Mafahime Hughughe Tejarat**, 1. Baskı, Tehran: Hemayat Yayınevi.

_____ (2013), **Chek Dar Raviyeye Keyfari,** 1. Baskı, Tehran: Hukuk Yayınevi.

Moradi, Reza (2014), **Mabahese Cheke Keyfari,** 1. Baskı, Tehran: Novin Yayınevi.

Mousavi, Ali (2015), https://pjorm.mashhad.ir/citizenship_education/_**Mabahese Asnad,** (23.11.2016)

Nazari, Babak (2014), **Cheke Hughughı va Keyfari**, 2. Baskı, Shiraz: Nashriye Yayınevi.

Nazemkaram, Mohsen (2008), **Ayine Dadrasiye Madani**, Tabriz: Rahbar Yayınevi.

_____ (2009), **Ayine Dadrasiye Keyfari**, Tabriz: Rahbar Yayınevi.

Özgenc, İzzet (2010), **Çek Kanunu**, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Öztan, Fırat (1997), **Kıymetli Evrak Hukuku,** 2. Baskı, Ankara: Turhan Kitapevi

Pour Fayyaz, Karim (2014), **Mafahime Tejarat Dar Bankdari**, 1. Baskı, Tehran: Nazmi Yayınevi.

Reisoğlu, Seza (2009), **Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Değerlendirmesi Toplantısında Yapılan Sunum**, Ankara.

Salavati, Majid (2013), **Hughughe Tejarat**, 4. Baskı, Tehran: Hukuk Yayınevi.

Safayi, Hosseyin (2000), **Mafahime Moheme Hughughe Madani Dar Tejarat**, 6. Baskı, Tehran: Milad Yayınevi.

_____ (2002), **Asnade Tejarati ,** 4. Baskı, Tehran: Mizan Yayınevi.

Shahbazi, Hosseyin (2011), **Asndate Tejarati**, 2 Baskı, Tehran: Hukuk Yayınevi.

_____ (2012), **Payeye hughughe Tejarat**3. Baskı, Tehran: Hukuk Yayınevi.

_____ (2014), **Chek Dar Hughughe Tejarat**, 1. Baskı, Tehran: Mizan Yayınevi.

Tekinalp, Ünal (2010), **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları,** 20.Baskı, İstanbul: Vedat Kitapçılık

Torkamani, Reza (2014), **Jarayeme Tejarati**, 1. Baskı, Esfahan: Milad Yayınevi.

Yılmaz, Aslan. I, (2014), **Ticaret Hukuku Dersleri,** 2.Baskı, Bursa: Ekin Yayıncılık

Zare, Morteza (2013), **Mafahime Asasiye Tejarat**, 2. Baskı, Tabriz: Milad Yayınevi.

Ziyapour, Bita (2014), **Dastoure Banke Markazi,** http://mom4.blogfa.com/post/357_, (09.01.2017)

ÖZGEÇMİŞ

Keyvan KHOSHANDAM, 16.01.1990 tarihinde İran'da Urmiya kentinde doğdu. 2001 yılında Buali İlkokulu'nu; 2004 yılında Vahdet Ortaokul'nu; 2007 yılında İmam Ali Lisesi'ni ve 2011 yılında da İran, Maragha Üniversitesi- Hukuk Fakültesinde mezun oldu. 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

KHOSHANDAM, Farsça/ Arapça/İngilizce/Azerice bilmektedir.